

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فصلنامه مطالعات فرهنگی و سیاسی خلیج فارس

سال سوم، شماره ۷، فروردین - خرداد ۱۳۹۵

شماره شاپا: ۲۴۲۳-۳۵۸۷ / شماره مجوز وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی: ۹۳-۵۹۴۸

- صاحب امتیاز: جهاد دانشگاهی
- مدیر مسئول: رحیم یعقوبزاده
- سردبیر: دکتر سعید پورعلی
- مدیر داخلی: صدرا عمومی
- ویراستار علمی: محمدحسین جان بابانزاد
- ویراستار انگلیسی: زهره ذولفقاری کندی
- طراح جلد: زینب یوسفی

هیأت تحریریه:

- دکتر حمید احمدی (استاد دانشگاه تهران)
- دکتر محمدرضا رضوانی (استاد دانشگاه تهران)
- دکتر سیدسعید هاشمی (دانشیار دانشگاه علم و فرهنگ)
- دکتر سیدرضا صالحی امیری (دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات)
- دکتر ابراهیم حاجیان (دانشیار دانشگاه شاهد)
- دکتر حمید ضرغام بروجنی (دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی)
- دکتر غلامحیدر ابراهیم‌بای‌سلامی (دانشیار دانشگاه تهران)
- دکتر محمدحسین ایمانی خوشخو (دانشیار دانشگاه علم و فرهنگ)
- دکتر نصرالله پورمحمدی املشی (دانشیار دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره))
- دکتر سعید پورعلی (استادیار جهاد دانشگاهی)
- دکتر علی اکبر هاشمی‌راد (استادیار دانشگاه علم و فرهنگ)
- دکتر منوچهر جهانبان (استادیار دانشگاه علم و فرهنگ)
- رحیم یعقوبزاده (مدرس دانشگاه علم و فرهنگ)
- دکتر محمدرضا پورعابدی (عضو هیئت علمی جهاد دانشگاهی)
- دکتر حیدر جانعلی‌زاده چوبستی (استادیار دانشگاه مازندران)
- دکتر شهرود امیرانتخابی (مدرس موسسه آموزش عالی علمی کاربردی میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری)

نشانی فصلنامه: تهران، خیابان انقلاب اسلامی، خیابان فخررازی، خیابان شهدای ژاندارمری شرقی، پلاک ۷۲،

طبقه دوم، مرکز گردشگری علمی - فرهنگی دانشجویان ایران

شماره تماس: ۶۶ ۴۹ ۱۲ ۲۲ و ۶۶ ۴۹ ۱۱ ۳۶ - نمابر: ۶۶ ۴۹ ۱۵ ۸۶

نشانی سایت: www.istta.ir پست الکترونیک: persiangulf-journal@istta.ir

داوران این شماره:

- دکتړ یوسف اشرفی
- دکتړ وحید کیانی
- دکتړ حسن علی احمدی فشارکی
- دکتړ شهروء امیرانتخابی
- رحیم یعقوبزاده
- دکتړ حمید صابر فرزام
- صدرا عمویی
- محمدحسین جان بابانزاد

شرایط پذیرش مقاله و شیوه‌نامه تهیه مقالات

فصلنامه "مطالعات فرهنگی و سیاسی خلیج فارس" مباحث نظری و کاربردی و نیز پژوهش‌های اصیل در حوزه مباحث مربوط به فرهنگ و سیاست در گستره خلیج فارس را به چاپ می‌رساند. خواهشمند است حتماً پیش از تهیه و ارسال مقاله، مطالب مربوط به "راهنمای نویسندگان" و "راهنمای تدوین مقاله" را به صورت دقیق مطالعه کرده و موارد ذکر شده را رعایت نمایید.

راهنمای نویسندگان:

- مقاله باید حاوی موضوع تازه و حاصل مطالعات پژوهشی نویسنده یا نویسندگان بوده و در نشریه دیگری منتشر نشده باشد و مادامی که داور آن در این مجله به پایان نرسیده است به مجله دیگری ارسال نشود.
- نویسنده یا نویسندگان مقالات حتماً باید فرم تعهدنامه فصلنامه را امضاء نمایند.
- در صورت عدم رعایت شیوه‌نامه فصلنامه، مقاله مورد "بازبینی اولیه" قرار نمی‌گیرد.
- یادداشت یا مقاله کوتاه علمی پذیرفته نمی‌شود.
- در مقالاتی که بیش از یک نویسنده دارند، نویسندگان باید یک نفر را به عنوان نویسنده عهده‌دار مکاتبات مشخص نمایند.
- ویراستار مجله در ویرایش ادبی و فنی مقاله بدون تغییر محتوای آن آزاد است.
- دفتر فصلنامه در ویراستاری، چاپ یا عدم چاپ مقالات آزاد است و چاپ مقاله منوط به تأیید نهایی هیئت داوران است.

راهنمای تدوین مقاله:

الف) کلیت

- مقاله باید به ترتیب شامل "عنوان"، "نام کامل نویسنده یا نویسندگان همراه با وابستگی سازمانی به فارسی و انگلیسی، نشانی کامل، شماره تلفن، نمابر و نشانی پست الکترونیکی"، "چکیده"، "واژه‌های کلیدی"، "مقدمه"، "پیکره اصلی مقاله (شامل مبانی نظری، روش تحقیق، بحث و یافته‌ها)"، "نتیجه‌گیری" و "فهرست منابع" باشد.
- عنوان مقاله باید کوتاه و از محتوای مقاله برگرفته شده و به سهولت برای خواننده قابل درک باشد. در عنوان مقاله و چکیده به‌جز در موارد مقیاس‌های استاندارد از کلمات اختصاری استفاده نشود.

- چکیده فارسی در یک پاراگراف و باید تصویری کلی از مقاله را در ۱۵۰ تا ۲۵۰ واژه در اختیار خواننده قرار دهد. چکیده باید بیان‌گر مسئله، هدف، روش و نتایج تحقیق باشد. در پایین چکیده، واژه‌های کلیدی ذکر گردد. در این بخش، حداقل سه و حداکثر هفت کلمه کلیدی نوشته شود.
- چکیده فارسی و انگلیسی در دو برگه جداگانه به ترتیب در ابتدا و انتهای مقاله ارائه گردد.
- مقدمه مقاله ترجیحاً باید شامل موضوع مقاله، پیشینه تحقیق و نماینده تصویری کلی از ساختار مقاله باشد.
- زیر بخش‌های هر مقاله نباید از سه لایه که بیان‌گر زیر بخشی از بخش اصلی مقاله است، تجاوز کند.
- چنانچه نویسنده یا نویسندگان در تهیه مقاله از منابع مالی سازمان و یا نهادهای خاصی استفاده کرده‌اند و یا قصد تشکر و قدردانی از کسانی را دارند که در نگارش مقاله از آنان یاری گرفته‌اند، باید در اولین پانوشت بدون شماره به این مطلب اشاره نمایند.
- در آخرین صفحه هر مقاله باید عنوان، چکیده و کلمات کلیدی به زبان انگلیسی ارائه شود و چکیده حداکثر ۲۵۰ کلمه باشد. چکیده انگلیسی ترجمه کامل و صحیح چکیده فارسی باشد و در صورت تغییر و بازنگری چکیده فارسی، تغییرات در چکیده انگلیسی نیز اعمال شود. تاریخ‌های مورد اشاره در چکیده انگلیسی باید به میلادی تبدیل شوند. کلمات کلیدی انگلیسی عیناً ترجمه کلمات کلیدی فارسی و حرف اول کلمات با حرف بزرگ باشد.
- حجم مقاله با احتساب تمام اجزاء آن نباید بیشتر از ۲۰ صفحه باشد.

(ب) نگارش

- در نگارش مقاله تا حد امکان از به کار بردن واژه‌های بیگانه پرهیز شود و استفاده از واژه‌های مصوب فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی توصیه می‌شود.
- معادل لاتین واژه‌های تخصصی مهم و نام افراد کمتر شناخته شده به صورت پانوشت درج شود. به جز اسامی خاص، سایر پانوشت‌های لاتین با حرف کوچک آغاز شود.
- کلیه مثال‌ها، نمودارها و تصاویر باید دارای شماره پیاپی باشد.
- در متن مقاله، اعداد صفر تا نه به "حروف" و اعداد ۱۰ به بالا به "عدد" نوشته شود (به استثنای اعداد داخل جدول‌ها، شکل‌ها و شماره ارجاعات ارائه شده در پایان جمله و شماره گذاری فرمول‌ها).

- پانوشتها زمانی در مقاله نگاشته شود که نویسنده می‌خواهد مطلبی را توضیح دهد. شماره پانوشتها در هر صفحه با یک شماره شروع می‌شود. لازم به ذکر است از افراط در ارائه پانوشت اجتناب شود.
- فرمت جدولها از نوع راست به چپ باشد.
- کادر اطراف نمودارها حذف شود.
- میان کلمه و نقطه (.) (کاما)، علامت سوال (؟) و پرانتز () فاصله نباشد و بعد از این علامتها یک فاصله (Space) درج گردد.
- ابتدای هر پاراگراف به صورت تورفته (Indent) به میزان ۰/۵ سانتی‌متر باشد.
- عنوان هر بخش اصلی و زیربخشها باید با یک سطر سفید از یکدیگر، جدا و سیاه (بولد) نوشته شوند. سطر اول ذیل هر زیر بخش، باید تورفتگی داشته باشد.
- "تاریخها" در چکیده فارسی، متن مقاله، جدولها و شکلها به شمسی و فقط در چکیده انگلیسی به میلادی ارائه شود.
- در صورت استفاده از اختصارات ناآشنا، فهرست آنها قبل از اولین کاربرد در پانوشت ذکر شود.
- در تهیه نمودارهای درختی و امثال آن از ابزارهای Draw، Table و Equation در محیط Word استفاده شود تا تنظیم آنها در نسخه نهایی مشکلی به وجود نیاید.
- کلیه بخشهای مقاله به ابعاد ۲۱ × ۲۹/۷ سانتی‌متر (A4) و با فاصله خطوط یک (Single) با نرم‌افزار Microsoft Word 2007 تهیه گردد.
- برای توضیح موارد مبهم یا ذکر عبارات مکمل از پرانتز باز و بسته () استفاده می‌شود.
- نمودارها و تصاویر مقاله باید واضح باشند و دارای انسجام و وحدت بصری بوده و اعداد و ارقام جداول و نمودارها به زبان فارسی باشد.

ج) فونت‌ها:

- فونت قلم عنوان: BTitr 12
- فونت قلم کلمه "چکیده": B Nazanin Bold 11
- فونت قلم عبارت "کلمات کلیدی": B Nazanin Bold 11
- فونت قلم متن چکیده فارسی: B Nazanin 11
- فونت قلم متن فارسی: B Nazanin 12 و متن انگلیسی: Times New Roman 11

- فونت قلم عنوان بخشهای مختلف مقاله (نظیر "مقدمه"، "نتایج و بحث" و "منابع"): B Nazanin Bold 12
- فونت قلم عناوین جدولها و شکلها: B Nazanin 11 (وسط چین)
- فونت قلم مطالب داخل جدولها و شکلها: B Nazanin 10
- فونت قلم منابع فارسی: B Nazanin 11
- فونت قلم منابع انگلیسی: Times New Roman 10
- فونت قلم "عنوان" در چکیده انگلیسی: Times New Roman Bold 11 (وسط چین)
- فونت قلم کلمه Abstract در چکیده انگلیسی: Times New Roman Bold 10
- فونت قلم متن چکیده انگلیسی: Times New Roman 10
- فونت قلم زیرنویس فارسی: B Nazanin 10 و انگلیسی: Times New Roman 9

د) ارجاعات

- منابع انتهای مقاله به تفکیک منابع فارسی و غیرفارسی به صورت الفبایی آورده می‌شود.
- نحوه ارجاع باید به صورت درون‌متنی بوده و در انتهای نقل‌قول‌های مستقیم و غیرمستقیم برای ارجاع، نام مؤلف و سال انتشار اثر در داخل پرانتز و صفحه‌ خاصی از اثر مورد اشاره، پس از علامت دو نقطه (:) می‌آید. برای نمونه: (زرین کوب، ۱۳۸۵: ۳۲).
- برای ارجاع "کتاب" در پایان:
- به ترتیب نام خانوادگی نویسنده یا ویراستار، نام نویسنده یا ویراستار، (سال انتشار کتاب)، عنوان کامل کتاب (به صورت ایرانیک)، (نام و نام خانوادگی مترجم یا مصحح در صورت وجود)، محل نشر: نام ناشر. جلد.
- مانند: سعیدی‌نیا، حبیب‌الله، (۱۳۸۹)، گمرک بوشهر و نقش آن در تجارت خلیج فارس در دوره قاجار، بوشهر: دانشگاه خلیج فارس.

نمونه برای اثر ترجمه شده:

- ویلسون، آرنولد تالبوت، (۱۳۱۰)، خلیج فارس: مجموعه وقایع تاریخی و گزارش نظامی خلیج از قدیمترین ازمه تا اوایل قرن بیستم، ترجمه محمد سعیدی، تهران: فرهومند.

نمونه برای اثر تصحیح شده:

- سدیدالسلطنه، محمدعلی، (۱۳۶۳)، بندرعباس و خلیج فارس (اعلام الناس فی احوال بندرعباس)، به تصحیح احمد اقتداری، تهران: دنیای کتاب.

نمونه برای اثری که توسط یک مرکز یا نهاد چاپ شده است:
مرکز تحقیقات و توسعه ماهیگیری خلیج فارس، (۱۳۸۰)، طرح یک نطقه‌ای بررسی و توسعه ماهیگیری خلیج فارس، بوشهر: موسسه تحقیقات علمی و فنی ماهیگیری دریائی، مرکز تحقیقات و توسعه ماهیگیری خلیج فارس.
نمونه برای اثر به زبان انگلیسی:

Somovar, Lary & Richard E. Porter, (1995), Communication Between Cultures, Usa, Wadsworth.

- برای ارجاع "مقاله" در پایان مقاله به ترتیب نام خانوادگی نویسنده، نام نویسنده، (سال چاپ نشریه)، «عنوان مقاله»، نام نشریه (به صورت ایرانیک)، سال (س)، شماره (ش)، فصل (در صورت وجود می‌توان فصل پاییز، زمستان و... را آورد)، صفحه (ص) یا صفحات (صص).
مانند: پیشگاهی‌فرد، زهرا و زارع‌گاریزی، افسر، (۱۳۸۲)، «ژئوپلی نومی خلیج فارس و استراتژی‌های اقتصادی چین و ژاپن»، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، س ۶، ش ۴۶، صص ۳۹-۴۸.

نمونه برای شرح مقاله‌ای از دایره‌المعارف: احمدی، محسن، (۱۳۷۰)، «بندر عباس»، در دایره‌المعارف بزرگ اسلامی، تهران: دایره‌المعارف بزرگ اسلامی.

- نمونه برای شرح مآخذ پایانی منابعی که از پایان نامه گرفته شده است به ترتیب نام خانوادگی، نام، (سال تحصیلی که رساله دفاع شده است)، عنوان کامل رساله، نام استاد راهنما و مشاور یا مشاوران، شهر محل استقرار دانشکده یا دانشگاه: نام دانشگاه، (منتشر نشده).

مانند: نوریان، ترانه، (۱۳۸۶)، نقش امریکا در امنیت منطقه خلیج فارس در دهه ۱۹۷۰، استاد راهنما مهدی اشرافی، استاد مشاور علیرضا ازغندی، تهران: دانشگاه شهیدبهشتی (دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی)، (منتشر نشده).

- شیوه شرح مآخذ پایانی برای مطلبی که از سایت‌های اینترنتی نقل شده است: به صورت: نام خانوادگی، نام، (سال نگارش)، نام سایت، (تاریخ آخرین بازنگری در سایت)، آدرس سایت در میان نشانه مقابل < > قرار می‌گیرد.

نمونه: نادری، احمد، (۱۳۸۴)، «ملی‌گرایی عربی و موانع فرهنگی تحقق اتحادیه خلیج فارس»، انسان‌شناسی و فرهنگ، (آخرین بازنگری ۲۴ خرداد ۱۳۹۳)، < www. Anthropology. ir >

«فهرست مقالات»

- تعیین موقعیت خط ساحلی سال ۱۳۹۱ خلیج فارس منطقه دیر با استفاده از تصاویر ماهواره‌ای لندست / بهنام شاهین ورنونسبادران، سید علی آزر م سا، کورش داوری پارسا ۹
- نگاه حقوقی به برهم ریختگی نظام اکولوژیک خلیج فارس توسط جزایر مصنوعی / عباس نیازی، نیکتا نیازی ۱۹
- ارزیابی و آمایش زیست محیطی خلیج فارس با نگرش بر مدیریت یکپارچه محیط زیستی و سواحل گردشگری آن / زینب ایمن، مهتاب غفوری، کاوه خیرخواه رحیم‌آباد ۳۵
- نقش بازاریابی و تبلیغات در توسعه گردشگری ملی و بین‌المللی حوزه خلیج فارس با استفاده از سیستم مدیریت مقصد (DMS) / دکتر عبدالحمید حاجی‌پور شوشتری، رضا اصلانی ۵۹
- ارزیابی جایگاه منطقه خلیج فارس در ارتقاء منزلت ژئوپلیتیک تشیع / ابوطالب احمدی ارکمی، مرتضی شمسینی غیاثوند، زهرا صابر، زهرا دست‌نشان ۷۷
- نقش نظام‌های سیاسی کشورهای حوزه خلیج فارس در بی‌ثبات‌سازی امنیت خلیج فارس / سید مصطفی هاشمی، مرجان منتظری ۹۵
- بررسی و تعیین مسیر الکترونیک گردشگری با استفاده از فناوری کیوریسم (مطالعه موردی: جزیره کیش) / سید حسن شاورانی، دکتر حسنعلی فرجی سبکبار، سعید خوشبخت، فهیمه طوافی، سید محمدرضا گواهی، حسن اروچی ۱۰۷

تعیین موقعیت خط ساحلی سال ۱۳۹۱ خلیج فارس منطقه دیر با استفاده از تصاویر ماهواره‌ای لندست

بهنام شاهین ورنونسبادران^۱، سید علی آزر م سا^۲، کورش داوری پارسا^۳

چکیده

اطلاع از موقعیت خط ساحلی و طراحی نقشه مربوطه برای اهداف ناوبری، مدیریت منابع ساحلی، حفاظت محیط زیست و توسعه پایدار سواحل بسیار حائز اهمیت است. در حال حاضر، جدیدترین و اقتصادی‌ترین روش برای این منظور، استفاده از داده‌های ماهواره‌ای است. در این تحقیق با به کارگیری تصاویر ماهواره‌ای و با استفاده از تکنیک طبقه‌بندی شی‌گرا، امکان بهره‌گیری از تصاویر ماهواره‌ای در زمینه‌ی تعیین موقعیت خط ساحلی و تهیه نقشه خط ساحلی فراهم شده است. با استفاده از تصویر ثبت شده توسط سنجنده تی-ام (Thematic Mapper) ماهواره لندست (Landsat) در سال ۹۱ خط ساحلی در محدوده‌ی بردخون در استان بوشهر استخراج، و نقشه‌ی آن تهیه شده است. در مرحله پیش پردازش تصحیحات هندسی و رادیومتری بر روی تصویر انجام شد سپس با استفاده از تکنیک طبقه‌بندی شی‌گرا، منطقه مورد مطالعه طبقه‌بندی، و نقشه‌ی موقعیت خط ساحلی تهیه گردید. در مرحله پایانی از دو شاخص ضریب کاپا و دقت کلی برای ارزیابی صحت طبقه‌بندی استفاده گردید. نتایج ارزیابی دقت بالای این روش در تهیه‌ی نقشه خط ساحلی را نشان می‌دهد.

کلید واژگان: خط ساحلی، تکنیک شی‌گرا، لندست، دیر، خلیج فارس.

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم دریایی، گروه فیزیک دریایی، behnam.shahin@modares.ac.ir

۲- نویسنده مسئول: دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم دریایی، گروه فیزیک دریایی، azamsaa@modares.ac.ir

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم دریایی، گروه فیزیک دریایی، korosh.davariparsa@modares.ac.ir

۱- مقدمه

واسط فیزیکی دریا و خشکی به عنوان تعریفی ایده‌آل برای خط ساحلی ارائه می‌شود (Li et al., 2001). خطوط ساحلی به عنوان یکی از مهم‌ترین عارضه‌های مهم و تأثیرگذار سطح زمین شناخته شده‌اند. موقعیت و ویژگی‌های طبیعی هر خط ساحلی به خصوص به دلیل تأثیر مستقیم آن‌ها بر روی توسعه اقتصادی؛ جوامع ساکن را می‌تواند از هر نظر متأثر سازد، به ویژه در مواقعی که تغییرهای سریعی در طول زمان بر آن تحمیل گردد. اطلاع داشتن از رفتار خط ساحلی به مدیریت سواحل کمک غیرقابل انکاری می‌کند. رفتار خط ساحلی شامل نحوه‌ی پیشروی و پسروی خط ساحلی و میزان تغییرات آن می‌باشد. پایش و ارزیابی چنین مناطقی می‌تواند به عنوان یک امر مهم در توسعه ملی و مدیریت منابع طبیعی تلقی گردد. تعیین موقعیت خط ساحلی از طریق اندازه‌گیری‌های محلی، عکس برداری‌های هوایی و تفسیر تصاویر ماهواره‌ای امکان‌پذیر است. از آنجایی که روش‌های دستی و نقشه برداری میدانی در استخراج عوارض به ویژه در نواحی وسیع فرآیندی مشکل و زمان‌بر بوده، استفاده از فناوری سنجش از دور الزامی بوده و باعث صرفه جویی در هزینه و وقت می‌شود. مطالعات بسیاری برای آشکارسازی و استخراج خطوط ساحلی از تصاویر ماهواره‌ای انجام شده است.

آزرم سا و رزم‌خواه (۱۳۸۹) با استفاده از تصاویر (TM) ماهواره لندست موقعیت خط ساحلی در خلیج چابهار را استخراج و روند تغییرات آن را در یک دوره ۱۳ ساله مورد بررسی قرار دادند و موقعیت آن در سالهای ۲۰۰۵ و ۲۰۱۰ را نیز پیش بینی کردند.

چلبی و همکاران (Chalabi et al., 2006) با استفاده از عکس‌های هوایی و تصاویر آیکونوس، و به کمک روش قطعه‌بندی، خط ساحلی منطقه‌ی کولا ترینگانو در کشور مالزی را استخراج و تغییرات آن برای یک دوره‌ی ۳۸ ساله (۲۰۰۴-۱۹۶۶) مورد بررسی قرار دادند و در نهایت به تفسیر و تحلیل این تغییرات پرداختند.

یانگ و همکاران (Yang et al., 2008) خطوط ساحلی دریاچه نمک جیلان تای در شمال غربی صحرای چین را با استفاده از تصاویر ماهواره‌ای لندست ۷ سنجنده‌ی ETM+ تعیین کردند.

چن و چانگ (Chen and Chan, 2009) موقعیت خط ساحلی و تغییرات آن را با استفاده از تصاویر ماهواره‌ای بررسی کردند و نشان دادند که خط ساحلی از سال ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۹ به سمت خشکی پیشروی داشته است.

رسولی و همکاران (۲۰۱۰) خطوط ساحلی در محدوده ساحلی بابلسر تا فریدون کنار در دریای خزر را از طریق پردازش تصاویر ماهواره‌ای TM, MSS و ETM+ استخراج کردند.

لی و دمن (Li and Damen, 2010) تغییرات خط ساحلی و تأثیر آن بر محیط زیست دلتای رودخانه مروارید در استان گوانگ دونگ چین را با استفاده از تصاویر ماهواره‌ای بررسی کردند و در این بررسی عوامل عمده مؤثر بر تغییر خط ساحلی و تخریب زیست محیطی منطقه را شهرنشینی و صنعتی شدن سریع معرفی کردند.

محمدی و همکاران (۲۰۱۰) با استفاده از تصاویر آیکنوس و روش قطعه‌بندی فازی خطوط ساحلی منطقه کنارک در چابهار را استخراج کردند.

جهت استخراج خط ساحلی تصویر باید طبقه‌بندی شود. طبقه‌بندی با استفاده از آستانه‌گذاری طیفی انجام می‌گیرد. ولی در عمل یافتن آستانه مناسب که در تمام بخش‌های تصویر از دقت مناسبی برخوردار باشد دشوار است. به عنوان مثال خشکی‌های اشباع از آب در روی تصاویر ماهواره‌ای با توان تفکیک پایین و متوسط به شکل آب کم عمق ظاهر می‌شوند (Ghosh and Shankar, 2000). تجارب کسب شده توسط سایر محققان نشان می‌دهد که بر اساس روش‌های پیکسل-پایه تفکیک خطوط ساحلی فرآیند ساده‌ای نیست و دارای مشکلات خاصی است که باید بر اساس روش‌های پیشرفته‌تری مانند روش شی‌گرا مورد پردازش قرار گیرد (Aplin, 2004).

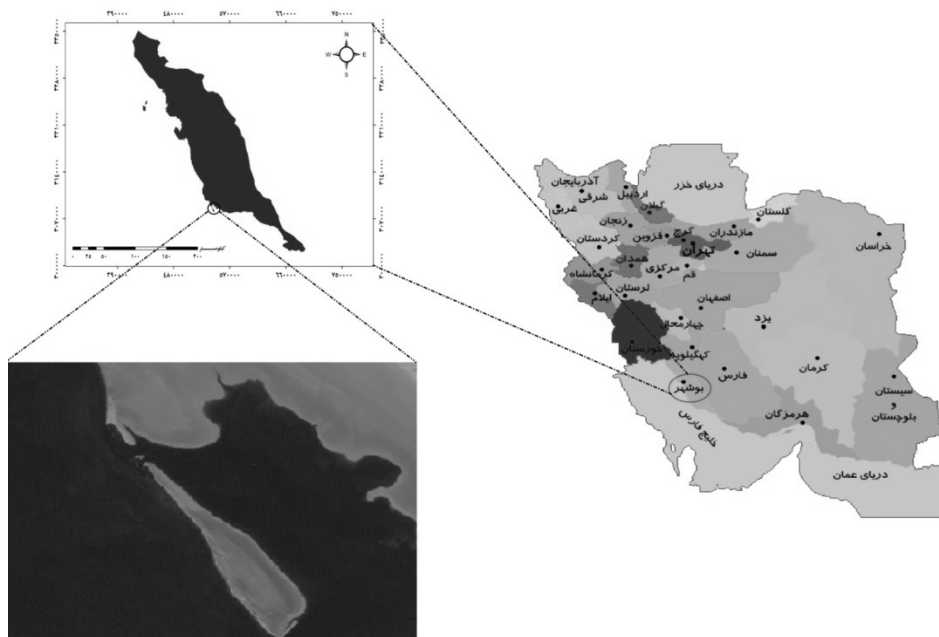
۲- مواد و روش‌ها

۲-۱- موقعیت منطقه

منطقه مورد مطالعه در محدوده بردخون در استان بوشهر قرار دارد که در محدوده $23^{\circ} 51'$ تا $36'$ 51° طول شرقی و $43'$ تا $27^{\circ} 53'$ عرض شمالی قرار دارد. این منطقه مطاف نام دارد که به عنوان مثلث برمودای خلیج فارس شناخته شده است. این منطقه خطراتی بسیاری را برای دریانوردان و شناورها ایجاد کرده است. اگر چه اداره بندر و کشتیرانی استان بوشهر نسبت به این پدیده حساس بوده و در طی سال‌های متمادی در حفاظت از جان و مال ملوانان، صیادان و دریانوردان در استقرار فانوس‌های دریایی در اطراف آن گام‌های مهمی برداشته است، اما به نظر می‌رسد انجام اقدامات تکمیلی ضروری بوده و متأسفانه گاهی از اوقات جان دریانوردان در این منطقه به خطر می‌افتد (خبرگزاری فارس، ۱۳۸۸). لذا انجام تحقیقات دریایی در این منطقه ضروری است. شکل ۱ موقعیت منطقه مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

واحد اصلی پردازش تصویر در روش شی‌گرا، شکل‌ها یا قطعه‌ها هستند. در این روش تصویر مناسب با نظر مفسر در قالب شی‌های تصویری جداسازی شده و بر اساس قطعه‌های حاصله طبقه-

بندی می‌شود. برای استخراج خط ساحلی تصاویر باید در دو کلاس (خشکی و دریا) طبقه‌بندی شوند. در این صورت مرز بین دو کاربری همان خط ساحلی خواهد بود.

شکل ۱. موقعیت منطقه مورد مطالعه

۲-۲- طبقه‌بندی شی‌گرا

در این تحقیق تصویر به روش شی‌گرا و با استفاده از نرم افزار IDRISI Taiga طبقه‌بندی شد. نرم‌افزار IDRISI تصویر را بر اساس چهار فاکتور پهنای پنجره^۱، تلرانس تشابه^۲، میانگین وزنی^۳ و فاکتور واریانس وزنی^۴ به قطعات همگن تقسیم می‌کند که معمولاً بهترین میزان این فاکتورها با آزمون و خطا به دست می‌آید (Mori et al., 2003). در مرحله بعد بر مبنای تصویر قطعه‌بندی شده، و بر اساس نمونه تعلیمی انتخاب شده از میان آنها، تصویر با یکی از روش‌های طبقه‌بندی

-
- 1- Window width
 - 2- Similarity tolerance
 - 3- Weight mean factor
 - 4- Weight variance factor

پیکسل-پایه، طبقه‌بندی می‌گردد، در مرحله آخر نرم‌افزار بر اساس تصویر قطعه‌بندی شده و طبقه‌بندی پیکسل-پایه، تصویر را به روش شی‌گرا طبقه‌بندی می‌کند.

۲-۳- ارزیابی دقت

در مرحله‌ی آخر برای اطمینان از نتایج طبقه‌بندی اقدام به ارزیابی دقت طبقه‌بندی می‌شود (Anderson et al., 1976). برآورد دقت برای درک نتایج بدست آمده و به کار بردن این نتایج برای تصمیم‌گیری حائز اهمیت است. معمول‌ترین پارامترهای برآورد دقت عبارتند از: دقت کل^۱ و ضریب کاپا^۲ (Lu et al., 2004). دقت کل (صحت کل) نسبت پیکسل‌های درست طبقه‌بندی شده بر تعداد کل پیکسل‌های طبقه‌بندی شده است (رسولی، ۱۳۸۷) که از رابطه ۱ محاسبه می‌شود (علوی پناه، ۱۳۹۰):

$$OA = \frac{1}{N} \sum P_{ii} \quad (1)$$

که در آن: OA دقت کل، N معرف تعداد کل پیکسل‌های آموزشی و $\sum P_{ii}$ جمع عناصر قطر اصلی ماتریس خطا می‌باشد. به دلیل ایرادات وارده بر روش مذکور غالباً در کارهای اجرایی که مقایسه دقت طبقه‌بندی مورد توجه است، از شاخص کاپا استفاده می‌شود. چون شاخص کاپا پیکسل‌های نادرست طبقه‌بندی شده را مورد توجه قرار می‌دهد و با استفاده از رابطه ۲ محاسبه می‌شود (رسولی، ۱۳۸۷):

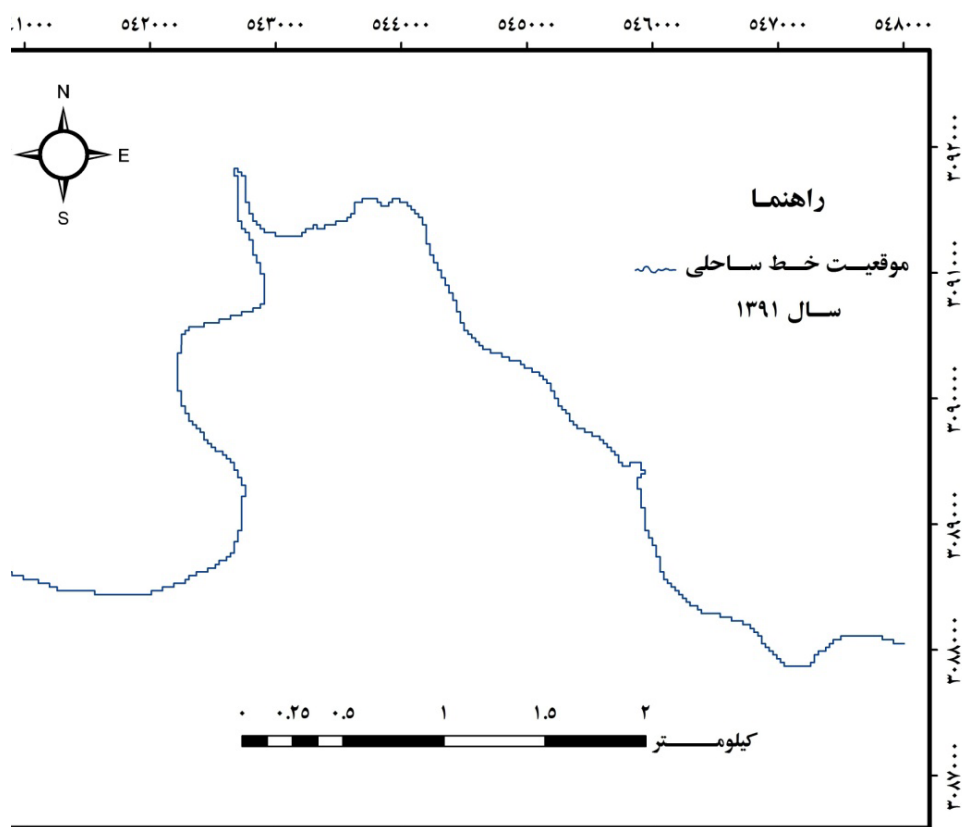
$$Kappa = \frac{P_o - P_c}{1 - P_c} \times 100 \quad (2)$$

که در آن: P_o درستی مشاهده شده، P_c توافق مورد انتظار است. حالت ایده آل برای مقدار ضریب کاپا عدد یک می‌باشد و چنانچه این مقدار برابر صفر باشد طبقه‌بندی کاملاً تصادفی و اگر مقدار منفی به دست بیاید نشان دهنده خطا در طبقه‌بندی است.

1- Overall accuracy
2- Kappa coefficient

۳- نتایج

پس از تهیه تصویر از منطقه‌ی مورد مطالعه، تصحیحات هندسی و اتمسفری بر روی تصویر انجام شد. سپس با استفاده از نرم افزار ERDAS محدوده‌ی مورد مطالعه جدا گردید. در مرحله‌ی بعد با استفاده از روش شی‌گرا در نرم افزار IDRISI تصویر به دو منطقه‌ی خشکی و دریا طبقه‌بندی گردید و برای استخراج خط ساحلی، تصویر به نرم افزار Arc GIS انتقال و خط ساحلی استخراج گردید. شکل ۲ خط ساحلی منطقه‌ی مورد مطالعه را نشان می‌دهد. در مرحله‌ی پایانی برای اطمینان از صحت طبقه‌بندی نقشه‌ی تولید شده با استفاده از شاخص کاپا و صحت کلی مورد ارزیابی قرار گرفت. جدول ۱ نتایج حاصل از ارزیابی دقت طبقه‌بندی را نشان می‌دهد.

شکل ۲. نقشه موقعیت خط ساحلی استخراج شده در سال ۱۳۹۱

جدول ۱. ارزیابی دقت طبقه‌بندی

شاخص کاپا	صحت کلی (%)
۰/۹۷	۹۹,۹۲

۴- نتیجه‌گیری

با استفاده از تصاویر ماهواره‌ای لندست موقعیت خط ساحلی در منطقه بردخون در محدوده دیر در خلیج فارس با دقت مناسب تهیه و ارائه شد. بدیهی است انجام این مهم به روش‌های سنتی یا با استفاده از عکس‌های هوایی با سختی انجام کار بیشتر و صرف هزینه و زمان همراه می‌باشد. ضمناً، استفاده از تصویر ماهواره‌ای موجب شد تا اطلاعات مورد نیاز در سطح وسیع‌تر و به طور همزمان تأمین گردد. این مزایا به هنگام نیاز به انجام کار در مناطق دور افتاده از اهمیت و ارزش بالاتری برخوردار می‌باشد. ضمناً، پیشنهاد می‌گردد از تصاویر با تفکیک مکانی بالاتر جهت استخراج خط ساحلی استفاده شود به طوری که دهانه‌های رودخانه و عوارض کوچکتر نیز در نقشه خط ساحلی نمایان شود.

منابع

- آزرمدسا، سیدعلی، رزمخواه، فرهاد (۱۳۸۵)، «بررسی موقعیت خط ساحلی در خلیج چابهار با استفاده از داده‌های ماهواره‌ای». *علوم زمین*. تابستان ۸۵، سال ۱۵، ش ۶۰، ص ۸۴.
- آزرمدسا، سید علی، رزم خواه، فرهاد ۱۳۸۹. «پیش بینی موقعیت و نحوه تغییرات خط ساحلی در خلیج یُزم تا سال ۲۰۱۰». *مجله فیزیک زمین و فضا*. س ۳۶، ش ۴. صص ۸۹-۹۸.
- بیناد، امیراسلام، حاجی قادری، طه ۱۳۸۶. «تهیه نقشه جنگل های طبیعی استان زنگان با استفاده از داده‌های سنجنده ETM+ ماهواره لندست ۷». *مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی*، س ۴۲، ش ۱۱. صص ۶۲۷-۶۳۸.
- رسولی، علی اکبر ۱۳۸۷. *مبانی سنجش از دور کاربردی با تاکید بر پردازش تصاویر ماهواره‌ای*، انتشارات دانشگاه تبریز، ۷۷۷ ص.
- علوی پناه، سید کاظم ۱۳۹۰. *کاربرد سنجش از دور در علوم زمین (علوم خاک)*، انتشارات دانشگاه تهران، ۴۳۸ ص.
- فارس نیوز، ۱۳۸۸، خبرگزاری فارس، (۱۳۹۱/۱۲/۱۳)، <www.Farsnews.com>.
- Anderson J.E., Hady H., Roach T., Wetter R. E., 1976. A Land Cover Classification System for with Remote Sensor Data. United States Government Printing Office, Washington.
- Aplin P., 2004. Remote Sensing Land covers. *Progress in Physical Geography*; 28: 283-293.
- Chalabi A., Mohd-Lokman H., Mohd-Suffian I., Karamali M., Karthigeyan V., Masita M., 2006. Monitoring Shoreline Change Using Ikonos Image and Aerial Photographs: A Case Study of Kuala Terengganu Area, Malasiya, Malaysia ISPRS Commission VII Mid-term Symposium Remote Sensing: From Pixels to Processes, Enschede, the Nertherlands, 8-11 May 2006.
- Chen Wei-Wei and Hsien-Kuo Chang, 2009. Estimation of shoreline position and change from satellite images considering tidal variation; *Estuarine, Coastal and Shelf Science*, 84: 54-60.
- Di K., Ma R., Wang J., Li R. 2004. Coastal Mapping and Change Detection Using High-Resolution IKONOS Satellite Imagery, National Conference for Digital Government Research "dg.o 2003", Boston, MA, May 18-21, 2003, pp. 343-346.
- Ghosh S.K and Shankar B., 2000. Segmentation of Remotely Sensed Images with Fuzzy Thresholding, and Quantitative Evaluation. *International Journal of Remote Sensing*, 21 (11): 2269-2300

- Li X. and Damen M.C.J., 2010. Coastline Change Detection with Satellite Remote Sensing for Environmental Management of the Pearl River Estuary, China; *Journal of Marine Systems*, 82: S54–S61.
- Li, R. Di, K., & Ma, R., 2001. A Comparative Study on Shoreline Mapping Techniques. 4th International Symposium on Computer Mapping and GIS for Coastal Zone Management. Retrieved December 14, 2007 from http://shoreline.eng.ohio-state.edu/publications/coastalgis2001_li.pdf
- Lu, D., Mausel, P., Brondi'zio, E. and Moran, E., 2004. Change Detection Techniques . *INT. J. REMOTE SENSING*, 20 JUNE, 2004, VOL. 25, NO. 12, 2365–2407.
- Mori M., Hirose Y. and Akamatsu Y. L., 2003. Object- Nased Classification of Ikonos Data for Rural Land Use Mapping. [Http://www.define.com](http://www.define.com). *eCognition Applied Notes* , Vol 5 , No. 1.
- Rasuly A., Naghdifar R., Rasoli M., 2010. Monitoring of Caspian Sea Coastline Changes Using Object-Oriented Techniques, *Procedia Environmental Sciences*, 2(0): 416-426.
- Yang L., Chen F., Chun X., Fan Y., Sun Y., Madsen D.B., Zhang X., 2008. The Jilantai Salt Lake Shorelines in Northwestern Arid China Revealed by Remote Sensing Images; *Journal of Arid Environmenets*, 72: 861-866.

نگاه حقوقی به برهم ریختگی نظام اکولوژیک خلیج فارس توسط جزایر مصنوعی

عباس نیازی^۱، نیکتا نیازی^۲

چکیده

این تتبع گردآوری است میان رشته‌های حقوق و محیط زیست که سعی شده از موضوع دور نیافتد. خلیج فارس به عنوان یک آبراه حیاتی و مهم از جایگاه ویژه‌ای در عرصه تحولات منطقه‌ای خاور میانه و بین‌المللی برخوردار بوده و تغییر و تحولات مداوم نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیستی در این منطقه موجب بروز تحولات مداوم و مختلفی گردیده است که لزوم توجهات بیشتر بر ابعاد حقوقی و قانونی فعالیتها و چالشهای مختلف پیش رو را طلب می‌کند. از مهم ترین و به روزترین این مسائل، بحث ساخت جزایر مصنوعی در خلیج فارس می‌باشد. در حقوق بین‌الملل، ساخت جزایر مصنوعی ممنوع نشده است، ولی کنوانسیون‌های ناظر به حقوق دریاها، ساخت جزایر مصنوعی را بیشتر در زمینه‌های پژوهشی و اکتشافی مورد توجه قرار داده است و این گونه جزایر، هیچ‌گونه امتیازی از جهت تحدیدهای مرزهای دریایی برای کشورهای دارنده و سازنده پدید نمی‌آورد. اما ذکر این نکته لازم است که درست است که در اصل نمی‌توان ساخت جزایر مصنوعی را غیر قانونی دانست، ولی مفهوم امنیت در جهان امروز تنها به زمینه‌های سیاسی و نظامی باز نمی‌گردد، بلکه ناپودی‌های محیط زیست یکی از بزرگترین نگرانی‌های انسان‌هاست که می‌توان ساخت این جزایر را از مهم ترین عوامل تهدید کننده محیط زیست خلیج فارس دانست. در این نوشتار سعی شد، با مروری بر کنوانسیون حقوق دریاها و کنوانسیون کویت، با رویکردی حقوقی به تحلیل و بررسی ساخت این جزایر نگریسته شود.

کلید واژگان: خلیج فارس، جزایر مصنوعی، محیط زیست، بررسی حقوقی، کنوانسیون حقوق دریاها.

۱- نویسنده مسئول: کارشناس ارشد حقوق خصوصی از دانشگاه تهران، abasniazi@ut.ac.ir

۲- دانشجوی دکترای پزشکی حرفه‌ای دانشگاه آزاد مشهد مقدس

مقدمه

خلیج فارس نقطه اصلی تجارت بین‌المللی ایران و ورود به آب‌های آزاد، صدور انرژی و تمرکز سیاست خارجی، منطقه‌ای و بین‌المللی ایران است. این ویژگی‌ها همزمان چالش‌ها و فرصت‌های زیادی برای منافع ایران به همراه دارد (برزگر: ۱۳۸۹) (aghai:2009). خلیج فارس و دریای عمان به لحاظ وجود منابع عظیم نفت و شرایط خاص زیست محیطی دارای اهمیت خاصی می‌باشد (فرشچی و همکاران، ۱۳۸۶: ۷۵).

اگر با هواپیما از روی آب‌های خلیج فارس بگذرید و نگاهی به این پهنه بی‌نظیر آبی بیندازید، با نزدیک شدن به آب‌های دیگر کشورهای ساحلی این منطقه سازه‌های نخل ماندی را خواهید دید که در حال پیشروی روی بستر دریا هستند. خشک کردن دریا در آب‌های خلیج فارس و دریای عمان از سوی کشورهای عربی پدیده‌ای است که امروزه بر محیط زیست دریای جنوب سایه انداخته و هر روز با پیشرفت برنامه‌های جدید روبه‌روست.

خشک کردن دریا و ساخت جزایر مصنوعی بی‌شک اثراتی گسترده در آب‌های منطقه دارد، این کشورها که با اجرای برنامه‌های توسعه‌ای خود به دنبال منافع اقتصادی و رشد توریست هستند؛ شاید هرگز اثرات بلندمدت و کوتاه‌مدت زیست محیطی تجاوز به سواحل دریاها را بررسی نکرده‌اند که ایران نیز از این تبعات مصون نیست (سادات‌هاشمی، ۱۳۸۷: ۱۲). بر اساس بسیاری از گزارش‌های بین‌المللی و منطقه‌ای، رفت و آمد تانکرهای نفت کش، سکوه‌های نفتی، پالایشگاه‌ها و تاسیسات ساحلی موجب شده است که خلیج فارس به آلوده‌ترین دریای جهان مبدل شود در این شرایط، ساخت جزایر مصنوعی این روند را تشدید می‌کند و زیان‌های جبران ناپذیری را برای کشورهای ساحلی به بار می‌آورد (عباسی اشلقی، ۱۳۹۰: ۴۷). در کنوانسیون‌های حقوق بین‌الملل دریاها نیز توجه به محیط زیست دریاها و منافع سایر کشورهای ساحلی از پیش شرط‌های اساسی ساخت این جزایر قرار داده شده است. در این مقاله تلاش می‌شود تا ساخت جزایر مصنوعی از منظر حقوق بین‌الملل دریاها بررسی و تبعات ژئوپلیتیکی و زیست محیطی ساخت جزایر مصنوعی بر خلیج فارس مورد بررسی قرار گیرد.

"موضوع ساخت جزایر مصنوعی خصوصا توسط دولت امارات در خلیج فارس چند وقتی است که با حساسیت از سوی افکار عمومی و رسانه‌های ایرانی دنبال می‌شود و اخیرا نیز واکنش‌های انتقادآمیزی را از سوی مقامات عالی رتبه ایرانی به دنبال داشته است.

حساسیت این موضوع بیش از هر چیز به جایگاه تاریخی، هویتی، اقتصادی، سیاسی - امنیتی و زیست محیطی خلیج فارس در منافع و امنیت ملی ایران بستگی دارد. خلیج فارس نقطه اصلی تجارت بین‌المللی ایران و ورود به آب‌های آزاد، صدور انرژی و تمرکز سیاست خارجی، منطقه‌ای و

بین‌المللی ایران است. این ویژگی‌ها همزمان چالش‌ها و فرصت‌های زیادی برای منافع ایران به همراه دارد. به نحوی که می‌توان اهمیت خلیج فارس را همانند اهمیت امنیت ملی ایران دانست" (برزگر، ۱۳۸۹). به همین منظور این مقاله با مروری بر مسائل حقوقی موجود در کنوانسیون حقوق دریاها و کنوانسیون کویت، خواستار پاسخ به این سوال است که چگونه می‌توان با رویکرد حقوقی، از پیشرفت این جزیره سازی‌ها و تخریب‌های بیش از پیش بر محیط زیست خلیج فارس جلوگیری نمود؟ و فرض اصلی این پژوهش نیز بر این مبنا استوار است که بهبود وضعیت حقوقی سازمان‌های مرتبط و کنوانسیون‌ها، بر کاهش پیشرفت این روند تاثیر گذار است.

ساخت جزایر مصنوعی و تغییرات مرزهای دریایی

گر چه در قوانین بین‌المللی جزیره‌های مصنوعی ملاکی برای تعیین مرز محسوب نمی‌شوند، اما به طور حتم قضیه در مورد پیشروی ساحل فرق می‌کند، در حقیقت با پیشروی ساحل یکی از دو کشور، توانایی چانه زنی آن کشور برای تعیین مرزها افزایش می‌یابد (شکری، ۱۳۹۰). "در حقوق بین‌الملل دریایی، جزیره مصنوعی به تأسیسات ساخت بشر گفته می‌شود که پیرامون آن آب باشد، در حالت بالا آمدن آب دریا نیز دیده شود، در یک نقطه جغرافیایی و برای مدتی معین برپا شده باشد و به عنوان ایستگاهی برای فعالیت‌های دریایی به کار رود. بر اساس کنوانسیون ۱۳۸۲ حقوق دریاها، جزیره مصنوعی نمی‌تواند معیاری برای تنظیم مرز دریایی کشورها شمرده شود؛ از این رو نمی‌تواند برای دولت‌های ذینفع، حقوق و امتیازاتی در زمینه خط مبدا، دریای سرزمینی، منطقه انحصاری- اقتصادی ایجاد کند (عباسی اشلقی، ۱۳۹۰: ۴۹) (امیدی، ۱۳۸۶: ۷۴) (aghai, 2006).

بر اساس کنوانسیون حقوق بین‌الملل دریاها حاکمیت دولت‌ها در دریای سرزمینی به جز در حق عبور بی ضرر کشتی‌ها مطلق است. بنابراین این حق به آنها داده شده است که به ساخت این جزایر یا سایر تأسیسات مصنوعی در این محدوده آبی مبادرت کنند. افزون بر این، در منطقه انحصاری، اقتصادی نیز دولت‌ها برای استفاده‌های تحقیقاتی یا استخراج منابع معدنی و غیرجاندار زیر بستر دریا از حق ساخت تأسیسات مصنوعی برخوردار شده‌اند. (عباسی اشلقی، ۱۳۹۰: ۴۹). "ماده ۵۶ کنوانسیون ۱۳۸۲ حقوق دریاها، حق ساخت جزایر مصنوعی را برای دولت‌ها قائل شده است. بر اساس ماده ۵۶ کنوانسیون حقوق دریاها دولت‌ها برای اکتشاف، استخراج حفاظت و مدیریت منابع طبیعی زنده و غیرزنده در منطقه انحصاری و اقتصادی از حق حاکمیت برخوردارند. از جمله مواردی که بر مبنای این ماده دولت‌ها صاحب صلاحیت شناخته شده‌اند، ساخت و استفاده از جزایر مصنوعی، تأسیسات و بناهاست (International Convention of Law of the Sea)

(1982). علاوه بر این، در ماده ۶۰ این کنوانسیون با عنوان جزایر مصنوعی، تأسیسات و بناها در منطقه انحصاری و اقتصادی آمده است که:

۱- در منطقه انحصاری- اقتصادی، کشور ساحلی حق انحصاری خواهد داشت که موارد زیر را احداث نموده و ساخت، اجرا و استفاده از آنها را اجازه داده و تنظیم کند:

الف- جزایر مصنوعی

ب- تأسیسات و بناهای مربوط به اهداف مقرر در ماده ۵۶ اکتشاف، استخراج و بهره برداری از منابع زنده و غیرزنده دریایی و سایر پروژه‌های اقتصادی

۲- کشور ساحلی بر جزایر مصنوعی، تأسیسات و بناها، قوانین و مقررات گمرکی، مالی، بهداشتی، مهاجرتی و ایمنی آنها صلاحیت انحصاری خواهد داشت.

۳- برای ساخت این جزایر مصنوعی، تأسیسات و بناها باید اعلان و اخطار مقتضی داده شود و وسایل و علائم دائمی برای اعلان و اخطار وجود آنها می بایست تعبیه و نصب گردند.

۴- در موارد ضروری کشور ساحلی می‌تواند در اطراف جزایر مصنوعی، تأسیسات و بناها و مناطق ایمن متعارف ایجاد نموده و برای تضمین ایمنی دریانوردی، جزایر مصنوعی و تأسیسات و بناها اقدامات لازمه را بعمل آورد.

۵- کشور ساحلی با توجه به استانداردهای بین‌المللی، وسعت مناطق ایمنی را تعیین خواهد کرد. این مناطق طوری تعیین خواهند شد که به طور متعارف با ماهیت و کاربرد جزایر مصنوعی، تأسیسات یا بناها مرتبط باشند. وسعت این مناطق از فاصله ۵۰۰ متری اطراف آنها که از هر نقطه گوشه بیرونی آنها اندازه گرفته می شود، تجاوز نخواهند کرد.

۶- همه کشورها موظف اند به این مناطق ایمنی احترام گذاشته و استانداردهای بین‌المللی مورد پذیرش عمومی در ارتباط با دریانوردی در نزدیکی جزایر مصنوعی، تأسیسات، بناها و مناطق ایمنی را رعایت نمایند.

۷- جزایر مصنوعی، تأسیسات، بناها و مناطق ایمنی اطراف آنها در جاهایی که ممکن است با استفاده از آبراه‌های دریایی ضروری برای دریانوردی بین‌المللی تداخل نمایند، ایجاد نخواهند شد.

۸- جزایر مصنوعی، تأسیسات و بناها وضعیت جزایر طبیعی را ندارند. آنها برای خود دریای سرزمینی ندارند و وجود آنها بر تعیین حدودی دریای سرزمینی، منطقه انحصاری و اقتصادی و یا فلات قاره تأثیر نمی گذارد (International Convention of Law of the Sea, 1982).

بر اساس ماده ۶۰ کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق بین‌الملل دریاها، کشورهای ساحلی از حق ایجاد جزایر مصنوعی در مناطق دریایی تحت حاکمیت و صلاحیت خود و از جمله در منطقه انحصاری- اقتصادی برخوردارند.

در ماده ۸۰ کنوانسیون فوق که در رابطه با جزایر مصنوعی در فلات قاره می‌باشد نیز آمده است که ماده ۶۰ عیناً و با ملاحظات مقتضی در مورد جزایر مصنوعی، تأسیسات و بناهای روی فلات قاره اعمال خواهد شد (International Convention of Law of the Sea, 1982).

همچنین در ساخت این جزایر باید به ماهیگیری، حفظ محیط زیست دریایی، ایمنی دریانوردی و حقوق و تکالیف سایر کشورها توجه مقتضی شده باشد.

جزایر مصنوعی فاقد وضعیت جزایر طبیعی هستند. "عباسی اشلقی ۴۷، ۱۳۹۰ به بعد) آنها برای خود دریای سرزمینی ندارند و در تعیین حدود مناطق دریایی تأثیرگذار نیستند و دولت‌های ساحلی در قبال سایر دولت‌های همجوار و بویژه در زمینه حفظ محیط زیست دریایی و منافع مشترک دولت‌های پیرامونی مسئول هستند (CYZBULKA and KERSANDT, 2000:35).

بر اساس ماده ۸۷ همین کنوانسیون، دولت‌ها می‌توانند حتی در آب‌های آزاد فراتر از منطقه انحصاری - اقتصادی به منظور انجام امور تحقیقاتی به ساخت تأسیسات مصنوعی اقدام کنند، ولی از تملک بخشی از دریای آزاد در مناطق دریایی برای خود منع شده‌اند (ضیائی بیگدلی، ۱۳۸۶: ۳۲۱-۳۲۲) همچنین استقرار این جزایر و تأسیسات نباید مغایر حقوق بین‌الملل عمومی باشد. از جمله قواعدی که دولت‌ها در استفاده از این جزایر و تأسیسات ملزم به آن هستند این است که از آنها صرفاً برای مقاصد صلح‌جویانه استفاده شود، به عبارت دیگر استقرار نیروهای نظامی و ایجاد مراکز استراق سمع و جاسوسی در آن جزایر و تأسیسات مربوطه ممنوع است (موسی زاده، ۱۳۸۰: ۲۹۵).

"لذا براساس قواعد حقوق بین‌الملل همه کشورها از حق احداث جزایر مصنوعی در مناطق دریایی برخوردارند و نمی‌توان ادعایی علیه هیچ کشوری به صرف احداث تأسیسات مصنوعی ارائه نمود. مگر آنکه به منافع مشترک سایر دولت‌ها لطمه زده یا به قوانین محیط زیست دریایی بی‌توجه باشد.

حال این پرسش مطرح است که آیا دولت‌های ساحلی می‌توانند بدون در نظر گرفتن حقوق و منافع دیگران به ساخت جزایر مصنوعی اقدام کنند؟ در این زمینه رای دیوان داوری حقوق دریاها درباره دعوی مالزی و سنگاپور بسیار روشن‌گر مطلب است. مالزی مدعی شد که اقدام سنگاپور در تأسیس جزایر مصنوعی با اثرگذاری منفی بر محیط زیست دریایی، سبب فرسایش فزاینده ساحل، رسوب گذاری فزاینده، آلودگی و شور شدن فزاینده آب دریا خواهد شد. دیوان در بررسی این دعوا و ادعاهای دولت مالزی اعلام کرد که دولت‌ها در زمینه ساخت جزایر مصنوعی باید آثار زیست محیطی آن را ارزیابی و به آگاهی کشورهای ذی‌نفع برسانند و با دیگر کشورها برای حفاظت محیط زیست دریایی همکاری کنند. دیوان همچنین تأکید کرد که وظیفه اساسی دولت سازنده جزیره این است که نگرانی‌های زیست محیطی دیگر دولت‌ها را از راه همکاری مورد توجه قرار دهد. دیوان با توجه به آثار احتمالی اقدام سنگاپور بر محیط زیست دریا، تأکید نمود که دوراندیشی ایجاب می‌کند که ساز و

کارهای ارزیابی خطر پیش از عملیاتی شدن پروژه به کار گرفته شود. این عبارت در رأی دیوان نشان از لزوم در نظر گرفتن اصل اتخاذ تدابیر احتیاطی پیش از عمل دارد" (امیدی، ۱۳۸۶: ۷۵).
با این اوصاف اگرچه بر اساس کنوانسیون حقوق دریاها ساخت جزایر مصنوعی توسط دولت‌ها ممنوع نشده و ماده ۶۰ کنوانسیون ۱۹۸۲ به تفصیل در این رابطه توضیحات لازم را داده است، لکن ساخت این جزایر نمی‌تواند بدون توجه به حقوق و منافع دیگر کشورها و پیامدهای زیست محیطی مربوطه انجام گیرد. کشورهای سازنده موظفند حقوق دیگر کشورها را محترم شمرده و منافع متقابل را رعایت کنند.

تصویر شماره ۱: روند تغییرات دبی در آبهای خلیج همیشه فارس // عکس شماره یک: عکسی هوایی که در ۵ مارچ ۲۰۰۳ از ساحل دبی گرفته شده است، نواحی که با نوار سرخ مشخص کردیم، بخش‌هایی است که سه جزیره مصنوعی در حال حاضر در آنجا احداث شدند. عکس شماره دو: تصویری است که در سال ۲۰۱۱ با استفاده از گوگل ارس از همان منطقه گرفته‌ایم. نواحی که با نوار سرخ مشخص شدند، بخش‌هایی هستند که در سال ۲۰۰۳ از آنها اثری نبوده است.

منبع: http://www.bultannews.com/files/fa/news/1391/2/16/83319_780.jpg

حقوق بین‌الملل دریاها

"در بخش دوازدهم کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها، به طور خاص قواعد حقوقی مربوط به محیط زیست دریاها اشاره شده است. همچنین در بخش‌های دیگر این کنوانسیون نیز بر حسب ضرورت موضوع محیط زیست مورد اشاره قرار گرفته است. در مجموع قریب به ۶۰ ماده از کنوانسیون ۱۹۸۲ به این موضوع اختصاص دارد. ماده ۱۹۲ این کنوانسیون کشورها را موظف نموده است که از محیط زیست دریایی حفاظت و حمایت نمایند.

در ماده ۱۹۳ حق حاکمیت کشورها برای بهره برداری از منابع طبیعی خود به شرط حمایت و حفاظت از محیط زیست دریا به رسمیت شناخته شده است.

در ماده ۱۹۴ نیز اقدامات برای جلوگیری، کاهش و کنترل آلودگی محیط زیست دریا مورد بحث قرار گرفت است.

بر اساس کنوانسیون ۱۹۸۲ کشورها موظف اند بر حسب مورد به صورت فردی یا جمعی و منطبق با این کنوانسیون کلیه اقداماتی را که برای جلوگیری، کاهش و کنترل آلودگی محیط زیست دریا از هر منبع، ضروری به نظر می‌رسد، به عمل آورند" (پور نوری و حبیبی، ۱۳۸۳: ۸۵-۸۶).

همچنین کشورها باید همه اقدامات لازم را به عمل آورند تا اطمینان حاصل کنند که فعالیت‌های تحت صلاحیت یا کنترل آنها چنان انجام می‌شوند که موجب خسارت ناشی از آلودگی به کشورهای دیگر یا محیط زیست آنها نمی‌شوند و آلودگی ناشی از حوادث یا فعالیت‌های تحت صلاحیت یا کنترل آنها به خروج از نواحی که آنها حق حاکمیت خود را مطابق با این کنوانسیون اعمال می‌کنند، گسترش نمی‌یابد.

افزون بر این، در بند ۵ ماده ۱۹۴ کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها بر انجام اقدامات لازم برای حمایت و محافظت از اکوسیستم‌های کمیاب و آسیب‌پذیر و نیز زیستگاه‌های نمونه موجودات دریایی کاهش یافته و در معرض خطر انقراض و انواع دیگر موجودات دریایی تأکید شده است. در این کنوانسیون به این نکته مهم نیز اشاره شده است که در انجام اقدامات مربوط به جلوگیری، کاهش یا کنترل آلودگی محیط زیست دریایی، کشورها باید چنان عمل کنند که به طور مسقیم یا غیرمستقیم زیان و خسارت را از یک ناحیه به ناحیه دیگر منتقل نکرده و یا یک نوع آلودگی را به نوع دیگر تبدیل نکنند (International Convention of Law of the Sea 1982).

"در کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها بر لزوم توجه به محیط زیست دریا در ساخت جزایر مصنوعی توجه ویژه‌ای شده است؛ به طوریکه شرط لازم برای ساخت این جزایر عدم آسیب به محیط زیست دریایی و منابع زنده و غیر زنده موجود در بستر و زیر بستر دریاها ذکر شده است. زیرا دولت‌ها براساس ماده ۲۳۵ کنوانسیون ۱۹۸۲ در مورد حمایت و حفاظت از محیط زیست دریایی مسئول

هستند و این مسئولیت مطابق با حقوق بین‌الملل می‌باشد. علاوه بر کنوانسیون ۱۹۸۲، کنوانسیون‌های دیگری نیز در برخی موارد به موضوع محیط زیست دریاها اشاره کرده‌اند. در این راستا در بسیاری از کنوانسیون‌های بین‌المللی محیط زیست، بخش محیط زیست دریایی بعنوان بخشی مهم و جداگانه مورد بررسی قرار گرفته است.

برای مثال در کنفرانس ریو که در سال ۱۹۸۲ با شرکت ۱۷۲ دولت و ۶ سازمان منطقه‌ای وابسته به سازمان ملل متحد در ریودوژانیرو برزیل برگزار گردید یا در سند مهم محیط زیست در ژوهانسبورگ که به سند نشست سران برای توسعه پایدار مشهور است و در سال ۲۰۰۲ با حضور بسیاری از سران و نمایندگان دولتی و غیردولتی اکثریت کشورها برگزار شد، به موضوع آلودگی دریا بعنوان یکی از موضوعات بسیار مهم پرداخته شده است.

به طور کلی اصول حقوقی زیر را می‌توان از مراجع حقوق بین‌الملل محیط زیست دریاها استخراج نمود:

۱- اصل مسئولیت‌پذیری دولت‌ها در پاسداری از محیط زیست: این اصل بدین معنا است که دولت‌ها نسبت به آلودگی محیط زیست که از سرزمین آنها ریشه می‌گیرد، بدون توجه به اینکه از سوی کارگزاران دولتی یا شهروندان آنها باشد، مسئول هستند. این اصل ایجابی است و دولت‌ها موظف هستند با اقدامات پیشگیرانه جلوی آلودگی را بگیرند.

۲- اصل همسایه خوب: بر این اساس دولت‌ها مکلف هستند با توجه به یکپارچه بودن محیط زیست، تدابیر لازم برای پاسداری از محیط زیست در درون مرزهای خود بیندیشند تا دیگر کشورها از همسایگی آنها آسیب نبینند.

۳- اصل تدابیر احتیاطی پیش از عمل: این اصل بدین معنا است که کاربران فناوری‌های نوین باید از پیش تدابیر اطمینان بخش برای آنکه آن فناوری‌ها بر محیط زیست اثر منفی نگذارند، بیندیشند و در صورت زیان بار بودن آنها، مسئول خواهند بود. به عبارت بهتر مطالعات اثرات زیست محیطی پیش از اجرا باید صورت گیرد.

۴- اصل پرداخت خسارت از سوی آلوده کننده: دولتی که باعث آلودگی عمدی یا غیرعمدی می‌شود، باید خسارت را جبران کند.

۵- اصل توسعه پایدار: بر این اساس پاسداری از محیط زیست بخش جدانشدنی توسعه در ابعاد مختلف محسوب می‌شود" (امیدی، ۱۳۸۶: ۷۸).

"در ساخت جزایر مصنوعی توجه به منافع جامعه بین‌المللی از اهمیت بالایی برخوردار است. در حقوق بین‌الملل محیط زیست دریاها نیز این نکته مورد توجه قرار گرفته است. از این رو اگر ساخت جزایر مصنوعی آثار زیان بار محیط زیستی داشته باشد، حقوق بین‌الملل منافع جامعه بین‌المللی را بر منافع دولت سازنده برتری می‌دهد.

حیطه جغرافیایی معاهدات زیست محیطی به میزان گسترده‌ای با سایر معاهدات متفاوت است، زیرا موضوعات محیط زیستی به مثابه حلقه‌های یک زنجیر متصل به یکدیگر می‌باشند. این معاهدات عموماً بر اساس منافع مشترک بشریت مورد پذیرش قرار گرفته‌اند و اهداف آنها حمایت از زندگی گونه‌های گیاهان و جانوران وحشی، اقیانوس‌ها، هوا، خاک و به طور کلی طبیعت است. اصل ۷ اعلامیه ریو در اینباره اعلام می‌دارد که: دولت‌ها جهت حفاظت، حمایت و بازگرداندن سلامت و یکپارچگی اکوسیستم کره زمین با روحیه مشارکت جهانی، مسئولیت‌های مشترک اما متفاوت دارند" (عباسی اشلقی، ۱۳۹۰: ۵۵).

کنوانسیون راپمی، کویت

"پس از اعلام شدن خلیج فارس به عنوان یک منطقه ویژه در برنامه محیط زیست سازمان ملل، با ابتکار دولتهای منطقه از ۱۵ تا ۲۳ آوریل ۱۹۷۸ کنفرانسی از سوی مدیر اجرایی یونپ در زمینه نگهداشت و توسعه محیط زیست دریایی و نواحی ساحلی در کویت برگزار شد. برآیند کار تدوین کنوانسیون منطقه‌ای کویت برای همکاری در زمینه پاسداری از محیط زیست دریایی در برابر آلودگی و نیز پروتکل همکاری درباره مبارزه با آلودگی دریا به مواد نفتی و دیگر مواد زیان آور بود که در ۳۰ ژوئن ۱۹۷۸، یعنی ۹۰ روز پس از رسیدن پنجمین سند تصویب شده به دولت کویت، اجرایی شد." (امیدی ۱۳۸۶: ۷۹)

"این کنوانسیون ضمن اعلام اینکه منطقه خلیج فارس از مناطق ویژه محسوب می‌شود، تدابیری را برای حفظ اکوسیستم طبیعی منطقه از طریق انعقاد کنوانسیون مذکور و پروتکل‌های الحاقی اندیشیده است.

در مقدمه کنوانسیون مذکور دول عضو متعهد شده‌اند که موارد ذیل را لازم‌الاجرا بدانند:

۱- با توجه به خصوصیات ویژه هیدروگرافیک و اکولوژیک محیط زیست دریایی منطقه و آسیب‌پذیری خاص آن نسبت به آلودگی و با آگاهی از ضرورت حصول اطمینان از اینکه فعالیت‌های مربوط به توسعه شهر و روستا و در نتیجه استفاده از زمین باید به نحوی صورت پذیرد که منابع دریایی و تأسیسات و وسایل رفاهی سواحل حفظ شود و این توسعه به محیط زیست دریایی لطمه وارد نکند.

۲- حصول اطمینان از اینکه جریان‌ات توسعه صنعتی به هیچ وجه به محیط زیست دریایی در منطقه آسیب نرساند و منابع زنده در آن و سلامت انسان را به خطر نیاندازد.

۳- وقوف بر لزوم اتخاذ یک روش مدیریت جامع مورد استفاده از محیط زیست دریایی و نواحی ساحلی که نیل به هدف‌های مربوط به محیط زیست و عمران و توسعه را به نحوی هماهنگ امکان‌پذیر سازد.

در ماده ۳ این کنوانسیون دولت‌های عضو متعهد شده‌اند که به صورت انفرادی یا جمعی کلیه اقدامات لازم را طبق این کنوانسیون و پروتکل‌های لازم‌الاجرائی که در آنها عضویت دارند، برای جلوگیری یا کاستن از آلودگی محیط زیست در منطقه دریایی و مبارزه با آلودگی اتخاذ کنند. همچنین دولت‌های متعاقد به منظور وضع و اتخاذ ضوابط منطقه‌ای و خط مشی‌های توصیه شده برای جلوگیری و یا کاستن از آلودگی و مبارزه با منابع آلودگی موافق با هدف‌های این کنوانسیون، با سازمان‌های ذی صلاح بین‌المللی و منطقه‌ای و ناحیه‌ای همکاری نموده و یکدیگر را در انجام تعهدات مساعدت خواهند نمود.

ماده ۱۳ کنوانسیون کویت به مانند ماده ۲۳۵ کنوانسیون حقوق دریاها، یک تعهد کلی برای تهیه مقررات در زمینه مسئولیت و خسارت برای کشورهای عضو تعیین نموده است. بر اساس این ماده: دولت‌های متعاقد متقبل می‌شوند که در تدوین و قبول مقررات و روش‌های مربوط به تعیین موارد زیر با یکدیگر همکاری کنند:

۱- مسئولیت مدنی و جبران خسارت ناشی از آلودگی محیط زیست دریایی با در نظر گرفتن مقررات بین‌المللی مربوط؛

۲- مسئولیت و جبران خسارت ناشی از نقض تعهدات این کنوانسیون و پروتکل‌های آن؛ در این ماده دو نوع مسئولیت حقوقی پیش بینی شده است:

الف- مسئولیت ناشی از نقض مقررات بین‌المللی

ب- مسئولیت ناشی از نقض تعهدات کنوانسیون و پروتکل‌های آن.

در این شرایط کشورهایی که در حال ساخت جزایر مصنوعی در خلیج فارس هستند، باید علاوه بر توجه به مقررات کنوانسیون حقوق دریاها به مقررات منطقه‌ای نیز توجه لازم را مبذول کنند. بر اساس این کنوانسیون دولت‌های سازنده نسبت به هرگونه تخریب محیط زیست مسئول بوده و در صورتی که خسارتی را به محیط زیست منطقه یا کشورهای همجوار وارد کنند، موظف هستند که ضمن پذیرش مسئولیت نسبت به جبران خسارت اقدام نمایند. افزون بر این، آنها متعهد هستند که پیش از هر اقدامی پیامدهای زیست محیطی آن را نیز مورد مطالعه و ارزیابی قرار داده و سپس اقدام نمایند" (عباسی اشلقی، ۱۳۹۰: ۵۹-۶۰).

اهمیت ساخت جزایر مصنوعی در خلیج فارس

ساخت جزایر مصنوعی در خلیج فارس از جنبه‌های مختلف حایز اهمیت است: نخست، امنیت انرژی؛ منطقه خلیج فارس یکی از غنی‌ترین منابع انرژی جهان (نفت و گاز) را دارا می‌باشد. بسیاری از این منابع شناسایی و بین کشورهای ساحلی تقسیم شده و بسیاری نیز به مرور

شناسایی می‌شوند مثل ذخایر گازی در حوزه‌های پایین دستی خلیج فارس در نزدیکی تنگه هرمز. این مساله از لحاظ تقسیم منابع بین دولت‌های ساحلی و یا حضور سرمایه گذارها و شرکت‌های خارجی و به تبع بازیگران خارجی در منطقه مهم است.

دوم، ژئوپلیتیک مرزها؛ هر چند از لحاظ قواعد حقوق بین‌الملل چنین جزایر مصنوعی قواعد و مقررات مشخص و خاص خود را دارند، مثلا دریای سرزمینی شامل آنها نمی‌شود، یا چون این جزایر متصل به ساحل هستند بنابراین شرایط آنها با جزایر مصنوعی وسط دریا متفاوت است و غیره، اما مساله مهم همچنان حق، حقوق و توقعاتی است که می‌توانند احتمالا در آینده ایجاد شوند، مثلا افزایش تعداد این جزایر در منطقه می‌تواند از لحاظ ایجاد خط مبداء در اتصال نقاط مختلف این جزایر و حق و حقوق ناشی از آن در زمینه حاکمیت در آب‌های داخلی یا ایجاد مناطق اقتصادی انحصاری در زمینه بهره برداری انحصاری از ماهیگیری و غیره به گونه‌ای مطرح گردد.

سوم، مسایل زیست محیطی؛ که شاید از آن بتوان به عنوان مهم ترین تهدید نام برد. خلیج فارس دارای یک اکوسیستم بسته دریایی است. بنابراین دخالت در سیستم طبیعی آن محیط زیست منطقه را حساس و آسیب پذیر می‌کند و به دلیل وابستگی متقابل زیست محیطی آثار زیانبار آن به سواحل ایران نیز مربوط می‌شود. ساخت این جزایر مطمئنا از لحاظ آسیب رسانی به گونه‌های گیاهی و موجودات زنده سطح و بستر آب، آسیب رسانی به جریان‌های طبیعی، ورود و خروج جریان‌های آبی بستر خلیج فارس و همچنین آلودگی ناشی از حضور جمعیت و فاضلاب‌های شهری این جزایر لوکس، آثار زیانباری برای منطقه خواهند داشت (برزگر، ۱۳۸۹).

به طور خاص از مهمترین پیامدهای سیاسی توسعه جزایر مصنوعی توسط کشورهای جنوبی خلیج فارس (میرسنجری، ۱۳۹۱) می‌توان موارد زیر را بر شمرد:

۱- توسعه طلبی ارضی با انتقال ۱۲ مایل انحصاری ماهیگیری از کرانه‌های خشکی جنوب خلیج فارس به دورترین جزایر مصنوعی از سواحل امارات با هدف تهدید عمق استراتژیک ایران در خلیج فارس.

۲- تصرف گام به گام فلات قاره و بستر خلیج فارس برای نزدیکتر شدن هر چه بیشتر به جزایر سه گانه و سواحل ایران به منظور برنامه‌های توسعه طلبانه ارضی آینده.

همچنین از مهمترین پیامدهای فاجعه بار زیست محیطی جزایر مصنوعی توسط کشورهای جنوبی خلیج فارس نیز می‌توان به این موارد اشاره نمود:

۱- تهدید امنیت زیستی پرندگان مهاجر و جانداران جزایر غیر مسکونی خلیج فارس.

۲- نابودی پوشش زنده مرجانی به عنوان یکی از پتانسیل‌های مهم تجمع زیستی خلیج فارس.

- ۳- تخریب پهنه بندی طبیعی بستر دریا اماراتی‌ها رسوبات ارزشمند بستر خلیج فارس را هم برای ساخت و ساز پروژه جزایر برداشته‌اند و افزون بر آن، فعالیت ماشین آلات و استخراج ریزدانه‌ها از کف دریا، آسیب‌های بسیار زیادی بر پهنه بندی بستر دریا وارد ساخته است.
- ۴- تغییر مسیر جریانهای طبیعی آب که در توان خودپالایی طبیعی خلیج فارس اختلال جدی پدید می‌آورد.
- ۵- به هم ریختن ساختار طبیعی بستر خلیج فارس.
- ۶- تخلیه انواع زباله‌ها، پساب‌های آلوده‌کننده و انواع آلاینده‌های فسفره و... به درون خلیج فارس.
- ۷- تخریب یکی از ارزشمندترین اکوسیستمهای دریایی دنیا از راه نابودی زیستگاه آبزیان خلیج فارس، شامل ۴۰۰ تا ۴۵۰ گونه ماهی و ۳۰۰ تا ۴۵۰ گونه از دیگر آبزیان، از جمله لاک پشتهای دریایی گونه ویژه منطقه خلیج فارس.
- ۸- عوارض اقلیمی، محیط زیستی ناشی از تبدیل بخش‌هایی از حریم دریا به خشکی، کاهش ظرفیت گرمایی ویژه منطقه و خشک‌تر شدن اقلیم آن و افزایش طوفانهای گرد و غبار که به طور مستقیم بر روی کیفیت حیات اقتصادی، اجتماعی مردم منطقه به ویژه ساحل نشینان جنوب ایران تأثیر می‌گذارد.

نتیجه و جمع بندی

خلیج فارس منطقه‌ای با شرایط خاص و شکننده به لحاظ زیست محیطی است که هرگونه اقدامی در آن باید با ملاحظات زیست محیطی همراه باشد. همان طور که پیش‌تر ذکر شد، بر اساس کنوانسیون حقوق دریاها، کشورهای ساحلی می‌توانند در آب‌های تحت حاکمیت خویش به احداث جزایر مصنوعی اقدام کنند. بنابراین ساخت جزایر مصنوعی توسط کشورها ممنوع نشده است، اما در ساخت این جزایر باید برنامه‌ریزی‌های زیست محیطی و منافع متقابل همسایگان دریایی نیز مورد توجه قرار گیرد. بنابراین، در صورت عدم توجه به منافع سایر ملتها و تخریب محیط زیست ساخت این جزایر از منظر حقوق بین‌الملل دریاها پذیرفته شده نیست.

در رابطه با کنوانسیون راپمی، کشورهای عضو این کنوانسیون برای اجرایی شدن و انجام امور نظارتی، سازمان منطقه‌ای راپمی را در کویت برپا کردند، اما این سازمان تا کنون نتوانسته است اقداماتی جدی و بازدارنده انجام دهد و عملکرد آن تا کنون تنها در چارچوب آگاه سازی بوده است. از آن رو که کنوانسیون کویت درباره جزایر مصنوعی خاموش است، اسناد به دیگر پیمان‌های بین‌المللی برای بررسی موضوع جزایر مصنوعی در خلیج فارس لازم است.

با توجه به مطالب ارائه شده در این مقاله، ساخت جزایر مصنوعی در خلیج فارس پیامدهای زیر را به دنبال خواهد داشت:

- ۱- سواحل مرجانی و همچنین منابع زنده منحصر به فرد خلیج فارس، گیاهان دریایی، جلبک‌ها و جنگل‌های حرا بر اثر عملیات ساخت این جزایر و افزایش آلودگی‌های زیست محیطی ناشی از آن متحمل آسیب‌های جدی خواهند شد.
- ۲- با توجه به نفوذ طول جزایر مصنوعی در آبهای خلیج فارس که طول آنها به چندین کیلومتر می‌رسد، مسیر جریان‌های آبی تغییر خواهند یافت، که این به نوبه خود بر جزایر سرزمینی و سواحل اثرات زیان باری را وارد می‌نماید.
- ۳- گل و لای بیرون آمده ناشی از ساخت این جزایر، آبهای پاکیزه پیرامون آنها را آلوده کرده و در زیست گونه‌های جانوری مشکل ایجاد خواهد کرد.
- ۴- الگوی جریان‌ات مدی در خلیج فارس که معمولاً اثر آن بر سواحل شمال خلیج فارس و جریان‌ات جزری که معمولاً اثرات آن بر سواحل جنوبی خلیج فارس می‌باشد، تغییر خواهد نمود.
- ۵- به لحاظ ژئوپلیتیکی نیز رسوب‌گذاری ساحلی در پشت جزایر مصنوعی، غیر از استحصال هزاران هکتار زمین ساحلی توسط کشورهای سازنده و افزایش خطوط ساحلی آنها که ممکن است ادعاهایی را از سوی کشورهای سازنده در آینده سبب شود، تغییرات اثرات امواج دریا را در بر خواهد داشت. در نهایت با عنایت به آنچه گفته شد، موارد زیر پیشنهاد می‌گردد.
- ۱- کشورهای منطقه با برگزاری نشست سران، کنوانسیون کویت را با اصلاحاتی دوباره زنده کنند یا با تدوین کنوانسیون تازه آنرا کنار بگذارند. زیرا این کنوانسیون با توجه به دگرگونی‌های شگرف منطقه‌ای پاسخگوی تحولات روز نیست.
- ۲- بهبود وضع حقوقی سازمان رایمی، برای اینکه این سازمان اهمیت یابد و دولتها در برابر آن مسئولیت بیشتری احساس کنند این سازمان در پیوند با ((شورای همکاری خلیج فارس)) قرار گیرد تا از این راه زمینه همگرایی کشورهای منطقه فراهم آید.
- ۳- هرچند با توجه به گرایش چشمگیر کشورهای منطقه به ایجاد جزایر مصنوعی چالشهایی در راه تحقق ترتیبات منطقه‌ای برای پاسداری از محیط زیست وجود دارد، ولی توفیق در این زمینه راه همکاری در زمینه‌های مهم سیاسی امنیتی را هموار خواهد ساخت.
- ۴- بر پایه اصول روشن حقوق بین‌الملل، دولتهای بی ساحل نمی‌توانند در خلیج فارس جزایر مصنوعی برپا کنند.
- ۵- دولت سازنده و دارنده جزایر مصنوعی (امارات متحده عربی) باید آگاهی‌های لازم درباره آثار زیست محیطی برپایی جزایر مصنوعی به کشورهای منطقه بدهد.
- ۶- دولت سازنده با این کار نباید به کشتیرانی آزاد بین‌المللی خدشه وارد کند.
- ۷- راهکارهای لازم برای از میان بردن آثار زیان‌بار زیست محیطی این جزایر پیش‌بینی شود.

- ۸- در صورت وارد آمدن آسیب‌های زیست محیطی، اقدامات لازم برای جبران خسارت انجام شود.
- ۹- باید به نگرانی‌های دیگر کشورهای کناره خلیج فارس توجه شود و همکاری لازم برای از میان رفتن این نگرانی صورت گیرد.

منابع

- امید، علی، ۱۳۸۶ "حقوق بین‌الملل و ساخت جزایر مصنوعی"، ماهنامه اطلاعات سیاسی - اقتصادی، ش ۲۳۷-۲۳۸. صص ۷۰-۸۱
- پورنوری، منصور و محمد حبیبی ۱۳۸۳، "حقوق بین‌الملل دریاها" مصوب ۱۹۸۲، چاپ اول، تهران، مؤسسه ملی اقیانوس شناسی.
- سادات هاشمی، حمیده، ۱۳۸۷ "ساخت جزایر مصنوعی، تجارت با محیط زیست" روزنامه جام جم، ش ۲۴۳۶ ص ۱۲
- عباسی اشلقی، مجید، ۱۳۹۰ "ساخت جزایر مصنوعی در خلیج فارس از منظر حقوق بین‌الملل محیط زیست"، فصلنامه راهبرد، شماره ۵۸، صص ۴۷-۶۴
- فرشچی پروین دبیری فرهاد، شجاعی سارا، ۱۳۸۷ "بررسی ابعاد حقوقی آلودگی‌های نفتی در منطقه خلیج فارس و دریای عمان" علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره نهم، شماره چهارم، صص ۷۵-۸۵
- فهیم دانش، علی، ۱۳۸۵، "حقوق محیط زیست خلیج فارس و کنوانسیون کویت راپی"، ماهنامه دیدگاه‌ها و تحلیل‌ها، شماره ۲۰۱
- موسی زاده، رضا، ۱۳۸۰، "بایسته‌های حقوق بین‌الملل عمومی"، چاپ یازدهم، تهران، نشر میزان
- 1. "CYZBULKA DETLEF and KERSANDT PETER" (2000), Legal Regulations Legal, Instruments and Competent Authorities with Relevance for Marine Protected Areas in the EEZ and the High Seas, University of ROSTOK, Law faculty
- 2. Aghai Diba Bahman, **Legal Regime of the Artificial Islands in the Persian Gulf** (2009), published in the Soochow Law Journal, Vol. 6, and Jan

پایگاه‌های اینترنتی:

- برزگر کیهان ۱۳۸۹، (جزایر مصنوعی خلیج فارس و منافع ملی ایران)، پژوهشکده مطالعات / استراتژیک خاورمیانه، (آخرین بازنگری ۱۴ اسفند ۱۳۹۱) «fa. merc. ir»
- شکری مرتضی ۱۳۹۰. «ساخت جزایر مصنوعی امارات در خلیج فارس از منظر حقوق بین‌الملل» (آخرین بازنگری ۱۴ اسفند ۱۳۹۱) «isna. ir»
- میرسنجری میر مهرداد ۱۳۹۱. (زمان ادعای ایران بر استان جلفاوه نرسیده؟!)، (آخرین بازنگری ۱۴ اسفند ۱۳۹۱)، «tabnak. ir»
- 1. International Convention of Law of the Sea (1982), <http://www.un.org/en>
- 2. <http://www.anvarionline.net>

ارزیابی و آمایش زیست‌محیطی خلیج فارس با نگرش بر مدیریت یکپارچه محیط زیستی و سواحل گردشگری آن

زینب ایمن^۱، مهتاب غفوری^۲، کاوه خیرخواه رحیم‌آباد^۳

چکیده

خلیج همیشه فارس، چون مروراید زیبایی از گذشته‌های دور تا به امروز، ایران اسلامی را مزین نموده است. سالانه بیش از ۱۵۰ هزار تن نفت از طریق نشت به اشکال طبیعی، بهره‌برداری از فلات قاره، آب توازن کشتی‌ها و ... وارد خلیج فارس می‌گردد؛ بیش از ۵۷٪ آلودگی نفتی خلیج فارس مربوط به آب توازن کشتی‌ها و بیش از ۳۲٪ مربوط به نشت طبیعی و بهره‌برداری از نفت فلات قاره و ۱۱٪ بقیه به علت ورود فاضلاب‌ها و آب‌های رودخانه‌های دائمی و موقتی است. مطالعات نشان داد که، روند تولید آب آلوده به نفت تا سال ۲۰۰۰ میلادی در بنادر منامه، ماهشهر، خارک، بصره، بنادر کویت، عمان، قطر، عربستان سعودی و امارات متحده عربی به ترتیب معادل ۴۱۸/۳، ۴۱۸۳/۲، ۲۸/۶، ۸۷/۴، ۱۰۳۲/۱، ۱۴/۴، ۰/۲، ۶۷۸/۱، ۸/۱ هزارتن بوده است. در این تحقیق ابتدا به تبیین مشکلات اساسی محیط زیست منطقه و سپس راهکارهای ارائه شده در منابع مختلف علمی در پژوهش‌ها پرداخته شده است و در انتها پیشنهادهایی در راستای بهبود وضعیت موجود محیط زیست منطقه خلیج فارس با نگرش بر مدیریت ساماندهی شده ارائه شده است.

کلید واژگان: خلیج فارس، نفت، محیط زیست، مدیریت

-
- ۱- نویسنده مسئول: دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی محیط زیست گرایش آب و فاضلاب دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، z.imen@ymail.com
 - ۲- دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی محیط زیست گرایش آب و فاضلاب دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، mahtabghafoori@yahoo.com
 - ۳- دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی محیط زیست و عضو انجمن ارزیابی محیط زیست ایران دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، kaveh2011@aol.com

مقدمه

به دلایل بسیار زیاد، خلیج فارس یک زیست بوم نادر تلقی می‌شود. این منطقه به شدت تحت تأثیر تغییرات‌های دمایی بوده و از این نقطه نظر با بسیاری از دریا‌های حاره‌ای متفاوت است. [۹ الی ۱۲] مناطق ساحلی از پویاترین منابع اکولوژیکی و بسترهای مناسب فعالیت‌های عظیم اقتصادی-اجتماعی در جهان به شمار می‌روند. منابع ارزشمند اکولوژی، تنوع زیستی و ذخایر نفتی و گاز این مناطق را به یکی از حساس‌ترین و در عین حال ارزشمندترین مناطق در جهان تبدیل نموده است. [۲]

در طی دهه‌های اخیر بهره‌برداری نادرست از این منابع ارزشمند اغلب مناطق ساحلی جهان را با وضعیتی بحرانی روبرو کرده است؛ به گونه‌ای که فشارهای وارده بر آن‌ها بسیار بیشتر از ظرفیت عمل زیست محیطی آن‌ها بوده است. به دنبال افزایش جمعیت و فشار بر روی منابع طبیعی، مسئله گردشگری نیز اثرات نامطلوبی به محیط زیست برجای می‌گذارد. مسائلی از قبیل فرسایش خاک، تغییرات خط ساحلی، نابودی زیستگاه‌های ساحلی، خشک شدگی یا آلودگی آب‌های زیرزمینی، به خطر افتادن بهداشت و سلامت ناشی از شبکه‌های ناکافی دفع زباله و فاضلاب جوامع انسانی از جمله عواملی بوده است که اکوسیستم هر ناحیه را تهدید می‌کند. [۲] مسئله گردشگری به نوعی محیط زیست را تهدید می‌کند؛ فاضلاب تأسیسات گردشگری، آلودگی‌های سوختی و صوتی همچون قایق‌های تفریحی، از بین بردن آبسنگ‌های مرجانی، پوشش‌های گیاهی و نابودی حیات جانوری، صید آبریان و ایجاد مزاحمت برای ماهیان، تغییر گشتزارها و تبدیل آن‌ها به تأسیسات مورد نیاز، فرسایش خاک، زباله‌ها و مواد زائد جامد هر یک انبوهی از مشکلات را به ارمغان آورده است. [۲] در جدول ۱ فشارهای اصلی زیست محیطی در منطقه خلیج فارس ارائه شده است. [۱]

جدول ۱- استفاده از مناطق ساحلی و دریایی خلیج فارس و فشارهای اصلی زیست محیطی در این منطقه

استفاده از مناطق ساحلی و دریایی	فشارهای واقعی یا بالقوه زیست محیطی
کشتیرانی و حمل و نقل بنادر کشتیرانی	نشت نفت، صدمه به لنگرگاه، نابودی محل‌های سکونت و احیای سواحل، رسوب گذاری، آلودگی نفتی و سایر آلودگی‌ها
تفریحی و تجارتي	نابودی محل‌های سکونت و احیای سواحل، زه کشی، توسعه رسوب گذاری، ورود زباله‌ها و سایر پساب‌ها، تعدیه گرابی، زائادات جامد
توسعه-صنعتی-صنایع نفت و پتروشیمی	نفت پساب پالایشگاه‌ها و سایر پساب‌ها شمال فلزات سنگین، افزایش گل‌ها، آلودگی هوا
حفر معدن	رسوب گذاری و افزایش مقدار فلزات سنگین

استفاده از مناطق ساحلی و دریایی	فشارهای واقعی یا بالقوه زیست محیطی
واحد آزمایش آب و یا آب شیرین کن	پساب با دمای بالا، شوری زیاد و گاهی اوقات همراه با مقادیر زیاد فلزات سنگین و موادشیمیایی
نیروگاهها	پسابهای مختلف، آلودگی هوا، افزایش گازهای گلخانه‌ای و گرمایش جهانی، باران و ترسیب اسید
ماهی گیری و جمع‌آوری اشیاء زینتی	کاهش جمعیت ماهیان در شرف انقراض و عادی و تغییر ترکیب گونه‌ای ماهیان، میگوها و سایر آبزیان، نابودی محل‌های سکنی
تفریح	تخریب برخی از مرجان‌ها در اثر صدمه زدن به لنگرگاه و عملیات جمع‌آوری
کشاورزی	تغذیه گرایي محلی تنها مقادیر کمی از آفت کش‌ها شامل DDT، آلدین، دیلدین و اپندان در رسوبات و جانداران دریایی گزارش شده‌اند.

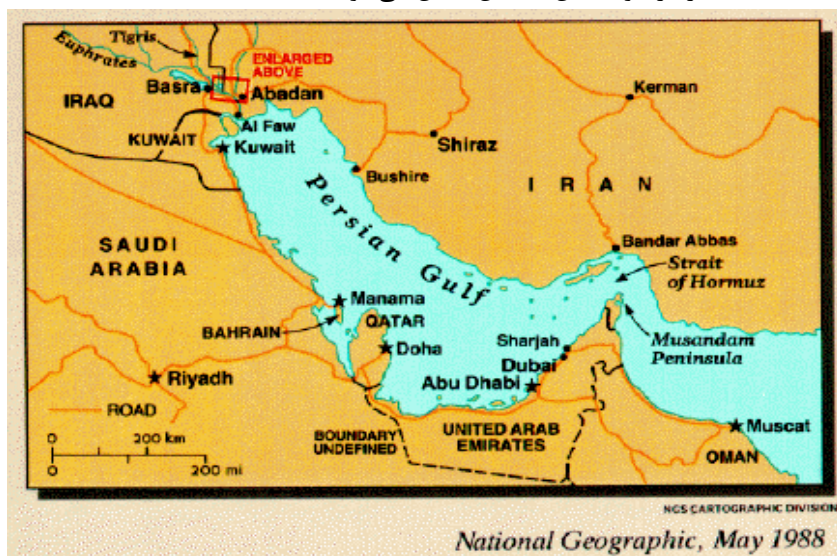
روش تحقیق

پژوهش حاضر، به روش کتابخانه‌ای و مقایسه‌ای با استفاده از کتاب‌ها و مقالات سعی شده است که، با توجه به شرایط موجود و اکوسیستم‌های منطقه، عوامل آلاینده خلیج فارس را بررسی و تبیین کند و درباره چگونگی جلوگیری از این آلودگی‌ها پرداخته شود.

موقعیت خلیج فارس: خلیج فارس همانند دالانی می‌ماند که، بین ۳۰ درجه و ۲۴ دقیقه عرض شمالی و ۵۰ درجه و ۴۸ دقیقه طول شرقی واقع شده است، حدود آن از شمال و شمال شرقی به سواحل جمهوری اسلامی ایران، از شرق به دریای عمان و از جنوب و غرب به شبه جزیره عربستان سعودی محدود می‌شود. [شکل ۱] خصوصیات کلی آن عبارتند از: ۱۰۰۰ کیلومتر طول، ۲۰۰ الی ۳۰۰ کیلومتر عرض، ۲۳۹۰۰۰ کیلومتر مربع مساحت، عمق متوسط تقریباً ۳۵ متر در حوالی تنگه هرمز حدود ۶۰ کیلومتر هم می‌رسد. ۱۰۰ الی ۲۰۰ متر بارش در سال، حرارت سطح آب ۳۲ تا ۳۴ درجه سانتی گراد، حرارت عمق ۲۰ تا ۴۰ متری گاهی به ۲۱ درجه کاهش می‌یابد. حرارت در فصل زمستان (بهمن ماه) در حوالی تنگه هرمز ۲۲ درجه سانتی گراد و در قسمت شمالی ۱۵ درجه سانتی گراد، چون درجه حرارت آبهای خلیج فارس نسبتاً بالا است؛ میزان نزولات جوی در آب رودخانه‌های ورودی آن (اروند، کارون، دجله، فرات) محدود است و بالطبع میزان تبخیر آب آن بیش از میزان آب ورودی است. حجم مبادلات، جابجایی و تبادل آب خلیج فارس با اقیانوس هند کم است به طوری که مدت زمان لازم برای تعویض کامل آب در حدود ۳ تا ۵/۵ سال است. [۱۵]

لذا خلیج فارس همچون دریایی نیمه بسته است که قدرت خودپالایی آن در مقایسه با دریاهاى آزاد محدود است و به همین دلیل مواد آلاینده را برای مدت زمان بیشتر و طولانی‌تر در خود نگه

می‌دارد. اگر با توجه به ویژگی‌های بوم شناختی که گفته شد؛ عواملی چون: انتقال نفت خام و فرآورده‌های نفتی از این منطقه به سایر نقاط دنیا بهره‌برداری از منابع نفت و گاز در آبهای ساحلی، فلات قاره، بحران‌های سیاسی، نظامی و... را بیافزاییم؛ آنگاه مشخص می‌شود که دنیای صنعتی امروز که بیشترین استفاده از منابع انرژی خلیج فارس را می‌برد؛ بایستی بیش از پیش به یاری این دریا بشتابد! [۳] خلیج فارس یکی از مناطق مهم استخراج نفت، عبور و مرور نفت‌کش‌ها و فعالیت‌های صیادی محسوب می‌شود. پس از خلیج مکزیک و هودسن سومین خلیج بزرگ جهان به شمار می‌آید. خلیج فارس توسط تنگه هرمز به دریای عمان و از طریق آن به دریاهای آزاد مرتبط است و جزایر مهم آن عبارتند از: خارک، ابوموسی، تنب بزرگ، تنب کوچک، کیش، قشم، لاوان؛ که تمامی آن به کشور عزیزمان تعلق دارد. خلیج فارس و سواحل آن معادن سرشار از نفت و گاز دارد و مسیر انتقال دست‌کشورهای چون کویت، عربستان، امارات متحده عربی است. به همین دلیل منطقه‌ای مهم و راهبردی به شمار می‌آید؛ بندرهای مهمی در حاشیه خلیج فارس وجود دارند که از آنها می‌توان به بندرعباس، بوشهر، شارجه، ابوظبی و دبئی اشاره کرد. [۹] طبق تعریف کنوانسیون کویت آلودگی دریایی عبارت است از: وارد نمودن مواد و انرژی به طور مستقیم و یا غیرمستقیم به محیط زیست دریایی که منتج یا احتمالاً موجب آثار مخربی همچون زیان به منابع زنده، ضرر به سلامت و بهداشت انسان، ایجاد مانع برای فعالیت‌های بشری از جمله ماهیگیری و صدمه به کیفیت آب از لحاظ استفاده از دریا و کاهش آسایش انسان می‌شود. [۹]

شکل (۱) موقعیت استراتژیک خلیج فارس (برگرفته از National Geographic, May 1988)

خلیج فارس آسیب پذیرتر از همیشه: سالانه بیش از ۱۵۰ هزار تن نفت از طریق نشت آن به اشکال طبیعی، بهره‌برداری از فلات قاره، آب توازن کشتی‌ها و ... وارد خلیج فارس می‌گردد؛ بیش از ۵۷٪ آلودگی نفتی خلیج فارس مربوط به آب توازن کشتی‌ها و شست و شوی آن‌ها، بیش از ۳۲٪ مربوط به نشت طبیعی و بهره‌برداری از نفت فلات قاره و ۱۱٪ بقیه به علت ورود فاضلاب‌ها و آب‌های رودخانه‌های دائمی و موقتی می‌باشد. [۱۶]

۱- تبیین مشکلات اساسی محیط زیست خلیج فارس

۱-۱) آلودگی‌های نفتی: وجود ذخائر عظیم نفت و گاز در این منطقه موجب شده تا فعالیت‌های حفاری، استخراج، پالایش، احداث تأسیسات نفتی، عملیات بارگیری و حمل توسط سوپر تانکرها گسترش یافته و آلودگی روبه افزایش را به محیط زیست دریایی تحمیل کند. آب‌های خلیج فارس دارای ۳۴ حوضه نفت خیز و گاز با ۸۰۰ حلقه چاه تولیدی می‌باشد که فرآورده‌های نفتی را از طریق ۳۵ پایانه (ترمینال) بزرگ نفتی به اقصی نقاط جهان صادر می‌کند. [۲۱]

سالانه بیش از ۱۰ هزار شناور در این منطقه تردد دارند؛ که بیش از ۷۵ درصد آن‌ها به حمل و نقل نفت و محصولات نفتی می‌پردازد و متأسفانه هر ساله شاهد نشت بیش از ۱/۵ میلیون تن نفت به این پهنه آبی هستیم؛ که این محل را به آلوده‌ترین محیط‌زیست دریایی تبدیل کرده است. همین امر منجر شده است سازمان بین‌المللی دریانوردی (IMO) این منطقه را در سال ۲۰۰۷ به عنوان منطقه ویژه دریایی اعلام کند. [۲۶] به طور کلی ۱/۳ درصد میزان آلودگی نفتی جهان به منطقه اختصاص دارد؛ که این مقدار در واقع ۴۷ برابر میانگین مقداری است که برای این ناحیه در نظر گرفته شده است. برخورد نفت‌کشها، همچنین انفجار تعدادی از چاه‌های نفتی، انفجار سکوها نفتی، نشت لوله سکوها نفتی و نشت مواد نفتی به دریا باعث آلوده شدن دریا می‌شوند، که این آلودگی باعث برهم زدن نظام اکولوژیکی و بیولوژیکی آبزیان در آب‌های ساحلی می‌شود و اختلال در روند اکولوژیکی آنها را ایجاد می‌کند. از آنجایی که لایه‌های نفتی موجبات کاهش مبادله اکسیژن و هوا را فراهم می‌آورند؛ لذا مرگ و میر آبزیان و حیات آبزیان را سبب می‌گردند؛ از سوی دیگر نفوذ نور خورشید را کاهش داده و در بسیاری موارد قطع می‌نمایند؛ که به تضعیف فتوسنتز می‌انجامد و از طرف دیگر می‌توان به ورودی قطرات نفت به بدن سازواره‌های دریایی اشاره نمود که نهایتاً به مرگ این سازواره‌ها می‌انجامد. [۲۳]

لاروهای ماهیان، میگوها، لابسترها، خرچنگ‌ها و دیگر موجودات به آلودگی نفتی از حساسیت بالایی برخوردار بوده و همچنین کاهش اکسیژن در آب باعث کاهش جمعیت پلانکتون‌ها و زئوپلانکتون‌ها و در نهایت کاهش مایوفوناها در منطقه آلوده می‌شود؛ در عین حال اکنون بیشتر تنوع گونه‌ای نرم‌تنان و بالانوس‌ها، کیتون‌ها و خرچنگ‌ها در اثر نشت نفت از بین رفته‌اند. [۲۱] روند تولید آب آلوده به نفت تا سال ۲۰۰۰ میلادی در بنادر بحرین، ماهشهر، بندر خارک، بصره، بنادر کویت، عمان، قطر،

عربستان سعودی و امارات متحده عربی به ترتیب معادل ۴۱۸/۳، ۴۱۸۳/۲، ۲۸/۶، ۸۷/۴، ۱۰۳۲/۱، ۱۴/۴، ۰/۲، ۶۷۸/۱، ۸/۱ هزار تن می‌باشد. [۱]

آلودگی نفتی آب‌ها علاوه بر آثار مخرب بر روی ارگانیزم‌های دریایی با گسترش در سواحل و بروز بیماری‌ها و عوارض ژنتیکی و سیتوژنتیکی می‌گردد. [۳۴ و ۳۵] در تحقیقی که بر روی رابطه آلودگی‌های نفتی با تراکم صدف مروارید ساز محار در خلیج فارس که از آبیان با ارزش این منطقه است صورت گرفته است؛ مشخص شده که ارتباط معناداری بین میزان تراکم صدف‌ها و آلودگی‌های نفتی وجود دارد و با تجمع آلودگی نفتی در این صدف‌ها در رسوبات از تراکم این آبری کاسته می‌شود. [۴]

یافته‌های پژوهشی دیگر در ارتباط با نشت آلاینده‌ها در بخش‌هایی از استان‌های خوزستان و بوشهر نشان‌دهنده آلودگی‌های شدید این مناطق می‌باشد، حدود ۳/۵ تن نفت در هر هکتار در بخش وسیعی از کشور به زمین نشست است. [۳۳]

بهبودی محیط زیست، از جمله روش‌های مفید در امر زدایش آلاینده‌ها از خاک و آب‌های زیر زمینی آلوده به TPHs بشمار می‌رود. میکروارگانیزم‌های طبیعی فلور خاک آلاینده‌ها را به اصطلاح معدنی و تجزیه می‌کنند و محصولات پاک‌ی همچون آب و CO₂ را به دست می‌آورند. از این بین گروه گسترده‌ای از میکروارگانیزم‌ها، ترکیبات فعال کننده سطحی به نام بیوسورفاکتانت را ترشح می‌نمایند. ترشح این ترکیبات توسط سلول‌های میکروبی باعث تسهیل در جذب سوبستراهای غیر قابل حل شود. ارزشمندترین جنبه کاربردی بیوسورفاکتانت‌ها مربوط به صنعت نفت و فرآورده‌های نفتی می‌باشد؛ که جهت بهبود کیفیت، تسهیل در استخراج، کاهش گرانروی، مهار نشت نفت و پاکسازی لجن‌ها نفتی می‌باشد. هیدروکربن‌های نفتی ذخایر انرژی مهمی هستند؛ که کاربردهای زیادی در صنعت و حتی در زندگی روزانه ما دارند. در عین حال، نفت منشأ آلودگی مهم محیط است. متعاقب رهاسازی نفت در محیط، تبدیل آن به ترکیبات سازنده خیلی سریع شروع می‌شود. روش‌های مرسوم برای جلوگیری از نشت نفت عمدتاً روش‌های فیزیکی شیمیایی هستند که عبارتند از: استفاده از مواد منعقد کننده، رویه برداری و غیره. روش‌های زیستی دارای مزایایی نسبت به روش‌های فیزیکی و شیمیایی، در حذف نشت نفت هستند؛ به طوری که آن‌ها تجزیه زیستی درونی بخش‌های نفت به وسیله میکروارگانیزم‌ها را میسر می‌سازند. در سال‌های اخیر برای حل مسئله آلودگی‌های نفتی و پیامدهای آن برای خلیج فارس، راهکارهای مختلفی پیشنهاد شده است که در آن بین روش تجزیه زیستی بوسیله میکروارگانیزم‌ها به خاطر امتیازات خاص و نیز سازگاری این روش با طبیعت، بسیار مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است.

معمولاً میکروارگانیسمهای مناسب برای تجزیه زیستی را می‌توان از محیط آلوده و یا محیطی که شرایطی مشابه داشته باشد جدا نمود. جداسازی این میکروارگانیسمها از محیط بومی آنها و فراهم آوردن شرایط بهینه برای کشتو تکثیرشان در آزمایشگاه، کار دشواری می‌باشد ولی مشاهده شده، تلقیح مجدد این میکروارگانیسمها به محیط آلوده‌ای که از آنجا جداسازی شده‌اند، برای حذف آلودگی‌ها موفقیت آمیز بوده است. در این مورد استفاده از باکتریهای نمکدوست تجزیه کننده نفت، فوائد دیگری نیز دارد، زیرا آنزیمها و سایر عوامل تولید شده توسط این میکروارگانیسمها، از جمله بیوسورفکتانت‌های تولید شده، در مناطق با شوری بالا پایدار است و از آنجا که اکثر مخازن نفتی در مناطق با دمای بالا و شوری فراوان واقعند، استفاده از این میکروارگانیسمها یا بیوسورفکتانت‌های آنها در چاه‌های نفتی به ظاهر تخلیه شده برای استخراج ثالثیه نفت نیز بسیار کارآمد می‌باشد. برای افزایش کیفیت اصلاح زیستی (Bioremediation) میکروارگانیسم‌های تولید کننده بیوسورفکتانت، تشابه ارگانیزم‌های تجزیه کننده آلاینده‌ها ضرورتی ندارد. آلاینده‌ها در مناطق آلوده به ترکیبات نفتی، باعث انتخاب یک گونه خاص و در نتیجه کاهش تنوع توده‌های میکروبی می‌شوند.

با توجه به نمونه‌گیری از هر دو مناطق آلوده و غیرآلوده به ترکیبات نفتی؛ نتایج نشان می‌دهد که میکروارگانیسم‌های مناطق آلوده به ترکیبات نفتی امولسیفایرهای بهتری نسبت به میکروارگانیسم‌های غیرآلوده می‌باشند. آنچه مسلم است تعداد ارگانیزم‌های تجزیه‌کننده هیدروکربن در مناطق آلوده ارتباط زیادی با درجه آلودگی نفتی دارد. نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که هیدروکربن‌های با زنجیره‌های طویل‌تر نسبت به هیدروکربن‌های سبک‌تر توانایی آمیزندگی بهتری دارند، زیرا، که با کاهش تعداد کربن، سمیت هیدروکربن‌ها افزایش می‌یابد؛ به همین دلیل اغلب سویه‌ها کمتر قادر به آمیزندگی بنزین معمولی و بنزین بدون سرب بودند، در حالی که اغلب باکتری‌های مورد بررسی توانایی آمیزندگی هیدروکربن‌های طویل‌تر مانند: نفت و گازوئیل را بیشتر داشتند. اندازه‌گیری کشش سطحی می‌تواند نشان‌دهنده تولید بیوسورفکتانت و ویژگی مناسب سویه‌های میکروبی مورد بررسی در تجزیه هیدروکربن‌های نفتی باشد. اندازه‌گیری کشش سطحی در هر دو حالت واجد القا کننده و فاقد آن انجام شد. در بررسی (حامدی فر. شروین - خیرخواه رحیم‌آباد. کاوه: ۱۳۹۱) انجام گرفته به صورت زیر عمل شده است؛ نمونه‌برداری از ۸۶ محل مختلف خلیج فارس انجام پذیرفته است؛ شامل: خاک‌ها و آب‌های آلوده به ترکیبات نفتی، نفت خام سبک و سنگین، محل‌های نشت دائمی خطوط انتقال ترکیبات نفتی و خاک‌ها و آب‌های غیرآلوده به ترکیبات نفتی نمونه‌گیری شد.

برای جداسازی باکتری‌ها از آب، خاک و نفت خام از محیط P.D.A ۴ و برای جداسازی قارچ از محیط SNA کشت و برای جداسازی اکتینومیست‌ها از محیط S.D.A و استفاده Woodruff و محیط Starch Agar های ۵ جهت تهیه محیط M.S.S گردید. از محیط کشت انجام تست‌های

امولسیفیکاسیون و اندازه، SNA کشت‌گیری کشش سطحی استفاده شد. برای اندازه‌گیری ۰/۰۳ درصد عصاره مخمر و ۰/۰۳ درصد گلوکز به محیط کشت M.S.S اضافه شد. پس از انجام نمونه‌گیری و ارسال به آزمایشگاه به کمک فسفات بافر سالین (P.B.S) از آنها رقت‌های متوالی تهیه گردید. همچنین برای ایجاد سوسپانسیون مناسب در مورد نمونه‌های خاک، از تیمار تتراسدیم پیروفسفات استفاده گردید. در تمامی موارد برای جداسازی میکروارگانیزم‌ها از روش Pour Plate استفاده شد؛ برای جداسازی باکتری از آب، خاک آلوده و نفت خام از محیط S.N.A و حرارت گرمخانه‌گذاری ۲۸ درجه به مدت سه روز، برای جداسازی آکتینومیست‌ها از محیط Woodruff و حرارت گرمخانه‌گذاری ۲۸ درجه به مدت ۷ روز و برای جداسازی کپک‌ها و مخمرها پس از انجام نمونه‌گیری و ارسال به آزمایشگاه به کمک فسفات بافر سالین آنها رقت‌های متوالی تهیه گردید. همچنین برای ایجاد سوسپانسیون مناسب در مورد نمونه‌های خاک، از تیمار تتراسدیم پیروفسفات استفاده گردید. در تمامی موارد برای جداسازی میکروارگانیزم‌ها از روش Pour Plate استفاده شد برای جداسازی باکتری‌ها از آب، خاک آلوده و نفت خام از محیط S.N.A و حرارت گرمخانه‌گذاری ۲۸ درجه به مدت سه روز، برای جداسازی آکتینومیست‌ها از محیط Woodruff و حرارت گرمخانه‌گذاری ۲۸ درجه به مدت ۷ روز و برای جداسازی کپک‌ها و مخمرها از محیط P.D.A و S.D.A و حرارت گرمخانه‌گذاری ۲۲ درجه به مدت هفت روز استفاده و سپس از تمامی کلنی‌ها کشت خالص تهیه گردید. در یک دیدگاه کلی نتایج به دست آمده حاکی از این است که برای افزایش کیفیت اصلاح زیستی میکروارگانیزم‌های تولیدکننده بیوسورفاکتانت، تشابه ارگانیزم‌های تجزیه‌کننده آلاینده‌ها ضرورتی ندارد. آلاینده‌ها در مناطق آلوده به ترکیبات نفتی، باعث انتخاب یک گونه خاص و در نتیجه کاهش تنوع توده‌های میکروبی می‌شوند. با توجه به نمونه‌گیری از هر دو مناطق آلوده و غیر آلوده به ترکیبات نفتی؛ نتایج نشان می‌دهد که میکروارگانیزم‌های مناطق آلوده به ترکیبات نفتی امولسیفایرهای بهتری نسبت به میکروارگانیزم‌های غیرآلوده می‌باشند. آنچه مسلم است تعداد ارگانیزم‌های تجزیه‌کننده هیدروکربن در مناطق آلوده ارتباط زیادی با درجه آلودگی نفتی دارد. (۱۳)

نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که هیدروکربن‌های با زنجیره‌های طولی‌تر نسبت به هیدروکربن‌های سبک‌تر توانایی آمیزندگی بهتری دارند، زیرا، که با کاهش تعداد کربن، سمیت هیدروکربن‌ها افزایش می‌یابد به همین دلیل اغلب سویه‌ها کمتر قادر به آمیزندگی بنزین معمولی و بنزین بدون سرب بودند، در حالی که اغلب باکتری‌های مورد بررسی توانایی آمیزندگی هیدروکربن‌های طولی‌تر مانند: نفت و گازوئیل را بیشتر داشتند. اندازه‌گیری کشش سطحی می‌تواند نشان‌دهنده تولید بیوسورفاکتانت و ویژگی مناسب سویه‌های میکروبی مورد بررسی در تجزیه هیدروکربن‌های نفتی

باشد. اندازه‌گیری کشش سطحی در هر دو حالت واجد القاکننده و فاقد آن انجام شد. اکثر سویه‌های مورد بررسی در این پژوهش، قادر به کاهش کشش سطحی کمتر از ۱۰ دین بر سانتی‌متر مربع بودند. این سویه‌ها به عنوان ارگانیزم‌های مولد بیوسورفاکتانت تعیین هویت نشدند و ویژگی تمامی باکتری‌های جدا شده در این تحقیق، کاهش کشش سطحی بیشتر از ۲۰ دین بر سانتی‌متر مربع بود که می‌تواند نشان‌دهنده قابلیت مناسب سویه‌های جدا شده در تولید بیوسورفاکتانت باشد. در تحقیق حاضر، چهار سویه باکتری شور پسند تجزیه کننده نفت (HCB) از خلیج فارس جداسازی قرار گرفتند. NaCl بودند که با خصوصیات شرح داده شده برای باکتری‌ها (۱-۲) آلودگی‌های وابسته به زندگی ساحلی و گردشگری: تمرکز جمعیت در نوار ساحلی و تهدید منابع طبیعی با ارزش این ناحیه، بهره‌برداری خصوصی از حقوق توسعه و منافع حاصل از آن، کاهش تنوع زیستی و از دست‌دادن گونه‌های آسیب‌پذیر دریا و خشکی، گسترش انواع آلودگی‌های زیست محیطی در تمام مناطق ساحلی (خشکی و دریا)، از بین رفتن آثار تاریخی و باستانی، ایجاد تضاد و هماهنگی تراکم میان منافع حاصل از انواع فعالیت‌های اقتصادی به واسطه بخشی‌نگری در طرح‌های توسعه، محدود شدن دسترسی عمومی به سواحل و منافع آن از جمله مواردی است که می‌توان در این زمره جای داد. ایران با حدود ۳ هزار کیلومتر مرز ساحلی با ذخایر منابع طبیعی ارزشمند و اکوسیستم‌های مولد و حساس در دریای خزر و خلیج فارس و عمان با مشکلات یاد شده مواجه است. [۲]

(۱-۳) اثرات زیست محیطی گردشگری: محیط زیست طبیعی، شامل آن چیزی است که در طبیعت وجود دارد؛ مانند آب و هوا، زمین و خاک‌های آن، توپوگرافی، زمین‌شناسی، منابع آب، گیاهان، جانوران و سیستم‌های اکولوژیکی. محیط‌زیست دیگری نیز وجود دارد که مصنوع انسان است و عوارض بشرساز را در بر می‌گیرد که عموماً انواع ساختمان‌ها و توسعه ساختاری هستند؛ همان مکان‌های تاریخی و باستانی. [۲] در مورد روابط گردشگری و محیط زیست سه دیدگاه وجود دارد:

- ۱- بسیاری از عوارض موجود در محیط زیست برای گردشگران جذاب هستند.
 - ۲- تسهیلات و زیرساختارهای توریستی یکی از موارد محیط زیست مصنوع است.
 - ۳- توسعه گردشگری و استفاده از طبیعت، موجبات اثرات زیست محیطی می‌شود.
- مشکلات بالقوه اثرات زیست محیطی گردشگری به این دلیل است، که غالباً در محیطی حساس و آسیب‌پذیر ایجاد می‌شوند. همانند جزایر کوچک و یا در نواحی ساحل دریایی، کوهستان‌ها، نواحی صحرایی ویژه و در مکان‌های تاریخی و باستانی. زیرا این مکان‌ها بیشترین جاذبه را برای جلب گردشگری دارند. [۳۱] مسائل زیست محیطی شامل تخریب محیط زیست به دلیل ایجاد ساختمان‌ها و با آلوده نمودن محیط زیست طبیعی همراه است. [۱۳] از جمله اثرات زیست محیطی

گردشگری ساحلی: گردشگری هر دو نوع پیامد مثبت و منفی را به همراه دارد که در زیر به آن اشاره می‌شود. [۱۴] پیامدهای وارده بر اجزاء محیط زیست در چهار گروه تقسیم‌بندی می‌شوند: [۲] (۱) پیامدهای وارده بر محیط زیست فیزیکی: الف) فرسایش خاک، ب) رانش زمین، ج) افت کیفیت آب، د) تغییر خطوط ساحلی، ه) آلودگی ناشی از زائدات (۲) پیامدهای وارد بر محیط اکولوژیک: الف) آسیب به آبسنگ‌هایی مرجانی، ب) نابودی جنگل‌های مانگرو، ج) تخلیه حباب دریایی (۳) پیامدهای وارده بر ارزش‌های مورد استفاده انسان: الف) تأمین آب، ب) منابع برق، ج) دسترسی عمومی به دریا کنار، د) کاربری زمین، ه) چشم‌انداز، و) ضایع شدن زیبایی کرانه (۴) پیامدهای وارد بر ارزش‌های کیفیت زندگی: الف) سلامتی، ب) شهرسازی بدون برنامه، ج) جنبه‌های فرهنگی - اجتماعی [۱۴]

از مهمترین تحولات اجتماعی صورت پذیرفته در جوامع معاصر، توجه به اوقات فراغت به عنوان یکی از نیازهای اساسی، در زندگی تحت سیطره فناوری است. در راستای چنین تحولی، گردشگری نیز به عنوان یکی از شیوه‌های گذران اوقات فراغت مطرح بوده و تأثیر قابل توجهی بر محیط زیست انسانی، اقتصاد و معیشت جوامع بر جای می‌نهد. بررسی‌های علمی حاکی از آن است که، گردشگری در نوع خود به عنوان یکی از پرمصرف‌ترین صنایع در استفاده از منابع و انرژی محسوب می‌شود، و به نظر می‌رسد که در آینده نیز با همین شدت به روند رو به رشد خود ادامه دهد. از سوی دیگر، سال‌ها است که دامنه گردشگری، از میدان محصور مکان‌های باستانی به محیط طبیعی رخت کشانده، و در این میان نقش سواحل به عنوان یکی از مهمترین مقاصد گردشگری، اهمیتی روزافزون یافته است. به طوریکه بر اساس آمار و ارقام سازمان جهانی گردشگری بیشترین مسافران جهان مربوط به بخش گردشگری ساحلی است. محبوبیت همیشگی سواحل و گستردگی حجم تقاضا برای آن، در کنار ساختار شکننده این محیط‌ها سبب شده است که برنامه ریزان، آگاهی فزاینده‌ای نسبت به توسعه پایدار در این مناطق داشته باشند، و به منظور دستیابی به گردشگری پایدار، با هدف حفظ منافع اقتصادی، ارتقاء گردشگری و حفظ منابع زیست محیطی، تلاش نمایند. نوارهای ساحلی از جمله فضاهایی هستند که غالباً پیوند ناگسستنی با حوزه‌ها و مراکز شهری اطراف خود دارند. این نواحی، مرکز تجمع بیشترین فعالیت‌های انسانی شامل: بازرگانی، تجارت، انرژی، ماهی‌گیری، سکونت و نیز گردشگری هستند؛ وجود عوامل محدود کننده در یک لبه ساحلی، که در فاصله باریکی میان خشکی و دریا واقع شده است، مقاصد گردشگری عموماً تحت تأثیر فشارهای مضاعفی از فعالیت‌های انسانی واقع می‌شود، و در پی آن آثار زیانباری بر کیفیت محیط رجای می‌ماند. بنابراین، ضرورت ارزیابی و نظارت بر روند توسعه کاربری‌ها و گسترش

فعالیت‌ها در لبه ساحلی شهرها، بیش از پیش اهمیت می‌یابد. نواحی ساحلی شهرها به عنوان فضاهای گردشگری از دیرباز مورد توجه گردشگران بوده است. به دنبال آشکار شدن بازتاب‌های منفی صنعت گردشگری بر زندگی شهرهای ساحلی، برنامه‌ریزی برای این نواحی اهمیت بیشتری یافت. با این همه، به ندرت برنامه‌ریزی برای گردشگری ساحلی با برنامه‌ریزی شهری هماهنگی داشته است. از دیدگاه برنامه‌ریزی شهری، توسعه گردشگری در نواحی ساحلی آثار متفاوت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، کالبدی و زیست محیطی را در پی توسعه زیرساخت‌های: دارد و به تبع آن، محیط گردشگری نیز تأثیرات فراوانی از این توسعه می‌پذیرد (دیناری، ۱۳۸۴: ۱۱۸).

گردشگری، اغلب عامل مهمی در تغییر کاربری زمین، به خصوص در مناطق ساحلی محسوب می‌شود و زمین برای ساخت تسهیلات پذیرایی، حمل و نقل و سایر طرح‌های گردشگری تغییر می‌یابد. این تغییرات خود باعث تقاضای بیشتر زمین برای دفن زباله و تخلیه فضلاب‌های تولیدی می‌شود و به این صورت، بخش وسیعی از زمین‌ها، توان بالقوه و کارایی خود را از دست می‌دهد. تغییر کاربری نامناسب در محدوده ساحل، پیامدهای نامطلوبی برای تنوع زیستی به همراه داشته و باعث کاهش کیفیت محیط، دید و منظر و نیز عدم سازگاری میان کاربری‌ها خواهد شد (دیناری، ۱۳۸۴: ۱۱۴).

گسترش چرخه‌های حمل و نقل عمومی شهری از جمله موضوعاتی است که در برنامه‌ریزی برای نواحی گردشگری ساحلی قابل توجه است. این مورد به ویژه در کشوری مانند ایران، که به سبب کمبود شبکه حمل و نقل مناسب خصوصاً در نواحی جنوبی کشور، همواره دارای مشکلات متعددی بوده است درخور اهمیت است. در سال‌های اخیر، با افزایش تولید اتومبیل، استفاده از خودروهای شخصی برای جابجایی و رفتن به مسافت بسیار رایج شده است. ویژگی فضاهای ساحلی، کوچکی و تنگی آن است، و این مورد یعنی افزایش تعداد اتومبیل‌ها به صورت خطی در امتداد سواحل، موجب کاهش کیفیت محیط ساحلی می‌شود، و فشار ناشی از فعالیت‌های گردشگری، دسترسی به مرکز شهر را به حداقل می‌رساند. بنابراین، تشویق گردشگران به استفاده از حمل و نقل عمومی برای جابجایی و مسافرت به نواحی ساحلی، کمک بسیار مؤثری در این زمینه خواهد بود. در خصوص کیفیت‌های محیطی، توجه به عواملی که به عنوان جاذبه‌های گردشگری برای گردشگران جلب توجه می‌کند اهمیت می‌یابد. برای مثال، ایجاد مبلمان‌های شهری، المان‌های حجمی، تندیس‌ها و روشنایی مناسب در بوستان‌ها، فضاهای سبز و سطل‌های زباله در خیابان‌ها از آن جمله‌اند. در مقیاس کلان، توسعه زیرساخت‌های مناسب شهری و مدیریت مدبرانه شهر به منظور پاسخگویی به نیازهای گردشگران، ضرورت فراوان دارد. توجه به تجربیات جهانی و الگو گرفتن از نمونه‌های موفق در عرصه گردشگری ساحلی، می‌تواند رهیافت مؤثری برای تدوین یک برنامه مناسب برای شهرهای ساحلی باشد. تنسيق و آمایش جاذبه‌های شهر و ایجاد امکانات و

تسهیلاتی که دسترسی به جاذبه‌ها را بیش از پیش فراهم سازد، بهداشتی بودن شرایط زندگی در هتل‌ها، رستوران‌ها، لبه سواحل و معابر عمومی و از همه مهم‌تر، پاک‌ی هوا، از دیگر شرایط لازم برای توسعه گردشگری در شهرهای ساحلی است. برای این منظور لازم است تا از آلودگی آب‌ها جلوگیری نمود و به موازات آن، به حفظ نظافت و بهداشت ساحل نیز توجه کرد. یک مجموعه از شاخص‌های مورد نظر که می‌توان به کمک آنها ارزیابی جامعی از محیط ساحلی با عملکرد گردشگری انجام داد، آنگونه شاخص‌هایی است که توان پاسخگویی به تمامی جنبه‌های مطرح شده در اندازه‌گیری وضعیت محیط، پیوند میان گردشگر و محیط و آثار اقدامات انجام شده را داشته باشد. موضوع دیگری که در برنامه‌ریزی برای نواحی ساحلی بسیار اهمیت دارد، ارتقاء کیفیت گردشگری در چهارچوب اهداف توسعه پایدار است. نتایج حاصل از مطالعات تجربی نشان داده است که در صورت توجه به اصول گردشگری پایدار، گردشگری پایدار به نوعی گردشگری آثار مثبتی بر محیط برجای خواهد گذاشت (Nunkoo&Ramkissoon, 2008). از گردشگری اشاره دارد که به مدیریت تمامی منابع منجر می‌شود؛ به شیوه‌ای که ضمن رعایت شئون فرهنگی، فرآیندهای زیست محیطی، تنوع عوامل زیست محیطی و نظام‌های حمایتی زندگی حفظ شود. برای این منظور باید شاخص‌هایی را تعریف نمود که از طریق آنها بتوان میزان پایداری گردشگری را ارزیابی کرد.

۱-۴) آلودگی ناشی از مواد شیمیایی (غیرنفتی) و میکروبی: دریاها و اقیانوس‌ها گذشته از یک منبع غذایی مهم و استفاده از آنها در امور ترابری، به عنوان محل تخلیه زباله و فاضلاب و پساب نیز مورد استفاده قرار می‌گیرند؛ هر یک از این فعالیت‌ها، می‌بایست تحت کنترل و نظارت دولت یا مجامع بین‌المللی انجام پذیرد. بسیاری از کشورها در حال حاضر، کنترل خاصی بر تخلیه زباله‌ها و فاضلاب‌ها و پساب و دیگر مواد آلوده کننده اعمال می‌کنند؛ اما رشد جمعیت و توسعه همه جانبه، نیاز به استفاده از دریاها و اقیانوس‌ها را برای تخلیه زباله و پساب صنایع، لجن، فاضلاب شهرها و صنایع و ضایعات ناشی از لایه روبی بنادر رودخانه‌ها، افزایش می‌یابد؛ به این ترتیب آلودگی‌های ناشی از فاضلاب ورودی به رودخانه‌ها، خلیج‌ها، مداخل رودخانه‌ها و دیگر منابع افزایش می‌یابند. جالب توجه است که استفاده از کود حشره کش‌ها و دیگر سموم به منظور افزایش تولیدات کشاورزی، نتیجه ناگواری بر حیات دریایی دارند؛ بنابراین بایستی نسبت به استفاده از کود شیمیایی و حشره کش به منظور اجتناب از صدمات و زیان‌های زیست محیطی ناخواسته توجه خاصی شود. [۹]

۱-۵) فاضلاب‌های شهری و صنعتی: تخلیه فاضلاب و زباله سکونت‌گاه‌های شهری و روستایی و پسماندهای کشاورزی به همراه سایر آلودگی‌ها از جمله آب گرم خروجی از صنایع، مقادیر زیادی فوم، آزبست، روغن‌های سوخته، لاستیک‌های فرسوده و آهن‌آلات اسقاطی به عنوان عواملی دیگر

می‌توان نام برد؛ که ورودشان به فاضلاب‌ها باعث ایجاد بار میکروبی بالا، تجمع فلزات سنگین و افزایش سموم کشاورزی در محیط‌های ساحلی می‌شوند؛ که موجب تغییر شاخص‌های فیزیکی و شیمیایی آب شده و می‌تواند باعث به خطر افتادن سلامت و کیفیت محیط‌زیست دریایی و تلفات موجودات آبرزی شوند. [۲۴] فاضلاب‌های شهری که به دریا می‌ریزند، مناطق حساس ساحلی از جمله مجتمع‌های مرجانی، جنگل‌های حرا، زیستگاه‌های ساحلی و دریایی را به تدریج نابود می‌کند. فاضلاب سراریز شده به دریا همچنین باعث انقراض برخی از آبزیان و گونه‌هایی که به سواحل وابسته هستند، می‌شوند و همچنین اثرگذاری بر منابع آب، انرژی، معابر عمومی و ساحلی، تغییر کاربری زمین و چشم‌اندازهای محیط و تأثیر روی اجتماعات ساحلی و محلی را از دیگر پیامدهای هدایت نامناسب فاضلاب شهری به دریا و مناطق ساحلی می‌توان ذکر کرد. ورودی فاضلاب شهری به دریا در مناطقی که محل فعالیت صیادان است، یکی دیگر از عوامل انتقال آلودگی‌های ناشی از هدایت نامناسب شبکه فاضلاب شهری است. فاضلاب شامل انواع آلاینده‌های معدنی، آلی و سمی مقاوم به تصفیه می‌باشد که با توجه به جمعیت چند میلیاردی جهان با حجم وسیعی از فاضلاب روبرو هستیم که طبیعت اکنون دیگر قدرت تصفیه این حجم از فاضلاب با چنین آلودگی را ندارد، پس باید به یاری آن بشتابیم و از آلودگی بیشتر آب‌های سطحی همچون خلیج زیبای فارس و خاک‌های اطراف آنها جلوگیری نمائیم. در جهان امروز حل مسائل زیست محیطی مورد توجه کلیه محافل و سازمان‌های بین‌المللی و تعیین کننده خط‌مشی‌های بهداشتی، اقتصادی و اجتماعی است. با توجه به کمبود آب در اکثر نقاط کشورمان که مانع پیشرفت و رشد کشاورزی، صنعتی و اجتماعی شده است و با دانستن این موضوع، آلوده نمودن منابع آب و خاک خیانتی بزرگ به نوع بشر و موجودات زنده محسوب می‌شود و ایجاب می‌نماید که مطالعات وسیع‌تری جهت کاهش حجم آلودگی‌های محیط زیستی که زائیده دست خود بشر نیز می‌باشد، انجام شده و راه‌حلهای کلیدی برای حل این مشکل جهانی ارائه گردد، تا همه مردم بتوانند از این منابع، استفاده شایانی را بنمایند. خاک مهمترین منبع تولید انرژی در زمین می‌باشد، که زندگی موجودات زنده کاملاً به آن وابسته است ولی متأسفانه امروزه با افزایش جمعیت و مشکلات حادث از آن بیشترین سوء استفاده از آن شده و به طرق مختلف بوسیله انسانها آلوده می‌گردد. خاک مخلوطی است پیچیده از مواد آلی و معدنی، موجودات زنده، آب و هوا. که برای بهره‌برداری مناسب از خاک نباید هیچ تغییر نامطلوبی در خواص فیزیکی، شیمیایی و بیولوژیکی آن به وجود آوریم. حال با این دیدگاه می‌توان آبیاری با فاضلاب را به عنوان یک برهم زنده این اکوسیستم مورد توجه قرار داد. گازهای موجود در خاک همان گازهای موجود در هوا می‌باشند ولی به دلیل وجود واکنش‌های بیولوژیکی میزان آنها نسبت به هوا متفاوت است. مثلاً: میزان اکسیژن موجود در خاک به علت مصرف توسط باکتریهای هوازی

برای تجزیه مواد آلی کمتر از هوا می‌باشد و همچنین مواد آلی بسیار ریز موجود در فاضلاب در صورتی که در خاک و رسوبات ته نشین شوند، باعث کاهش نفوذپذیری خاک و رسیدن اکسیژن به آن می‌گردند و حالت بی‌هوایی را در آن به وجود می‌آورند در صورتی که برای تجزیه هوایی مواد آلی موجود در فاضلاب توسط میکروارگانیسمها نیاز به اکسیژن کافی می‌باشد، که این مسأله با اندازه‌گیری BOD مشخص می‌گردد و میانگین آن در فاضلابهای خانگی ۹۰ الی ۲۵۰ میلی گرم در لیتر می‌باشد. فاضلابی که برای آبیاری استفاده می‌گردد، باید دارای کیفیت خاصی باشد بدین ترتیب که pH و غلظت املاح محلول که با هدایت الکتریکی (EC) مشخص می‌شود و یا کل جامدات محلول (TDS) و همچنین نسبت یونهای سدیم به کلسیم و منیزیم که به آن نسبت جذب سدیم (SAR) نیز می‌گویند باید در حد قابل قبولی باشد. حفظ محیط بازی ($pH > 7$) برای فاضلابهایی که در مناطق زراعی مورد استفاده قرار می‌گیرند الزامی است و به طور کلی SAR کمتر از ۱۵ و هدایت الکتریکی کمتر از ۱۰۰ میلی زیمنس در متر (در ۲۵ درجه سانتی‌گراد) قابل قبول است. اکسیژن محلول باید حداقل در هشت ساعت از شبانه روز کمتر از ۲ میلی گرم در لیتر نباشد. اگر فاضلاب صنایع وارد سیستم جمع‌آوری شهری شود، مواد آلاینده شیمیایی نظیر فلزات سنگین (Heavy metals) و مواد آلی غیرقابل تجزیه در فاضلاب مشاهده می‌گردد؛ که مشکلی که در دراز مدت می‌توانند ایجاد نمایند، امکان تجمع این مواد سمی و نمکها در خاک می‌باشد و این احتمال می‌رود که مقدار این مواد در محصولات کشاورزی نیز بالا رفته و به یک ماده سمی برای انسان تبدیل گردند. که مهمترین روش حل این مشکل، جلوگیری از ورود این فاضلابها به شبکه جمع‌آوری شهری می‌باشد که البته این روش به دلیل وجود صنایع کوچک تا حدی غیرممکن به نظر می‌رسد و باید مناطق صنعتی را محدود نمود و فاضلاب این مراکز را به طور مجزا جمع‌آوری و تصفیه کرد. البته برای کشور ما که هنوز در اغلب شهرهای حاشیه خلیج فارس شبکه جمع‌آوری مناسبی نداریم، پالایش فاضلاب قبل از مصرف در کشاورزی مستلزم صرف هزینه‌های زیادی است و تقریباً محال به نظر می‌رسد. [۲۵]

۱-۶) آلودگی‌های ناشی از فلزات سنگین: از آغاز ایجاد تغییرات شدید محیطی از سال‌های آغاز جنگ ایران و عراق تاکنون اطلاعاتی راجع به میزان آلودگی آب و تغییرات در محیط زیست خلیج فارس به موجب اجرای چندین طرح توسط دانشکده علوم دریایی و اقیانوسی دانشکده شهید چمران اهواز به دست آمده اسن و طرح آلودگی در خلیج همیشه فارس در طول سال‌های گذشته (۱۳۶۰ تاکنون) نمونه‌هایی از آبیان و رسوبات در سطوح وسیعی از خلیج فارس جمع‌آوری و تحلیل شده است؛ نتایجی در مورد میزان آلاینده‌ها به ویژه عناصر سنگین در تمام نمونه‌ها حاصل شده است. در تمام نمونه‌ها آلودگی شدید محیط زیست خلیج فارس به مواد آلوده کننده به ویژه

سرب، مس، کبالت و کرم وجود دارد. [۹] در پژوهشی نتیجه گرفتند؛ که وجود فلزات سنگین در محیط‌های آبی و خاکی یکی از نشانه‌های آلودگی به هیدروکربورهای نفتی است که که مهم‌ترین آنها کادمیوم، نیکل و کرم می‌باشد. [۵] استفاده از منابع خوراکی آبی به ویژه ماهیان به عنوان بخشی از منابع پروتئینی به علت افزایش جمعیت و نیاز روزافزون انسان به غذا افزایش یافته است. [۱۱] به عنوان نمونه مطابق آمارهای موجود، مصرف سرانه آبزیان در جهان از ۱۴ کیلوگرم در سال ۱۹۹۴ میلادی به حدود ۱۶ کیلوگرم در سال ۱۹۹۷ میلادی و در ایران از کمتر از ۱ کیلوگرم در سال ۱۳۵۷ شمسی به بیش از ۵ کیلوگرم در سال ۱۳۷۵ افزایش یافته است. ماهی نه تنها یک ماده غذایی لذیذ، زود هضم و خون ساز می‌باشد، بلکه همچنین حاوی مواد پروتئینی، مواد معدنی، ویتامین‌ها و اسیدهای چرب امگا - ۳ است که در سلامت جسمی و روانی تأثیر مثبت زیادی دارد. متأسفانه رشد سریع جمعیت و توسعه مراکز مسکونی، تجاری، صنعتی و کشاورزی سبب شده تا زیاده‌ها و فاضلاب‌های شهری، صنعتی و کشاورزی سال به سال افزایش یافته و موجب آلودگی محیط زیست انسان و موجودات آبی خلیج فارس می‌گردد. از نکات برجسته، آلودگی محصولات آبی به فلزات سنگین است. زیرا فلزات سنگین آلاینده‌های پایداری هستند که برخلاف ترکیبات آلی از (Stable pollution) طریق فرایندهای شیمیایی یا زیستی در طبیعت تجزیه نمی‌شوند. از نتایج مهم پایداری فلزات سنگین وسعت زیستی زیاد در زنجیره غذایی می‌باشد، به طوری که در نتیجه این فرایند، مقدار آنها در زنجیره غذایی می‌تواند تا چندین برابر مقدار آنها که در آب یا هوا یافت می‌شوند، افزایش یابد. اثرات سوء ناشی از مصرف ماهیان آلوده به فلزات سنگین در انسان اولین بار در سال ۱۹۵۳ در خلیج میناماتای ژاپن اتفاق افتاد که در طی آن بیش از ۴۳ نفر از ساکنان محلی در اثر مصرف ماهی‌های آلوده به فاضلاب یک کارخانه صنعتی جان خود را از دست داده و بیش از ۷۰۰ نفر دیگر هم معلولیت‌های دائمی پیدا کردند. مهم‌ترین اثرات سوء ناشی از مصرف مواد غذایی آلوده به فلزات سنگین از جمله کادمیوم ایجاد بیماری ایتایتا و تخریب نفرون‌های کلیه، تخریب بافت‌های بیضه می‌باشد. کروم نیز موجب ایجاد درماتیت‌های پوستی و تحریک غشای مخاطی، سرب باعث ایجاد اختلالات سیستم‌های عصبی محیطی و مرکزی و نیکل موجب تغییر در خون و آنزیم و افزایش فشارهای روانی می‌گردد (۷). لذا اندازه گیری مقادیر فلزات سنگین کادمیوم، کروم، سرب و نیکل در بافت خوراکی دو گونه از ماهیان شوریده و سرخو ماهیان خلیج فارس در سال ۱۳۸۲ انجام شد (شهریاری علی، ۱۳۸۲).

(۷-۱) آلودگی ناشی از باران‌های اسیدی: منبع اصلی باران اسیدی را، گازهای آلاینده هوا از قبیل اکسیدهای ازت (NOx)، اکسیدهای گوگرد (Sox)، دی اکسیدکربن (CO) یا گاز کربونیک تشکیل می‌دهند؛ که در نتیجه سوخت‌های فسیلی مانند: زغال سنگ، مواد نفتی مورد استفاده در کارخانه‌ها،

اتومبیل‌ها و دیگر وسایل وارد هوا می‌شوند. در حمله عراق به کویت در سال‌های گذشته و به آتش کشیدن چاه‌های نفتی در این کشور و آغاز جنگ کشورهای غربی به عراق و در پی «جنگ نفت یا جنگ خلیج فارس» علاوه بر آلودگی شدید آب خلیج فارس در نتیجه نشت نفت، گزارش تکان دهنده‌ای مبنی بر وقوع پدیده باران اسیدی در منطقه خلیج فارس ارائه شده است. [۹] جنگل‌ها نقش مهمی را در حیات انسان ایفا می‌کنند. صرف نظر از نقش آنها در حیات زیستی ما، چوب درختان جنگلی منبع عمده تهیه سلولز به شمار می‌رود که یکی از نیازهای اولیه صنعت کاغذ سازی است. جنگل‌ها همچنین آب و هوای اطراف خود را تنظیم می‌کنند و زیستگاه مناسبی برای حیوانات وحشی به شمار می‌روند. امروزه این منبع سرشار طبیعی، در نقاطی از جهان که عوامل تشکیل دهنده باران اسیدی مهیا هستند، شدیداً در معرض نابودی قرار دارند؛ این مسئله در مناطق نخل خیز حاشیه خلیج فارس نیز نمود پیدا کرده است، باران اسیدی با فرود آمدن بر روی درختان رشد آنها را دچار اختلال ساخته و به پوست آنها آسیب می‌رساند. آسیب دیدن پوست درختان موجب می‌گردد که آنها مورد حمله حشرات و بیماری‌های گیاهی قرار گیرند و در مدت کوتاهی از رشد و نمو باز بمانند. باران اسیدی گذشته از اثر مستقیم خود بر درختان، بر خاک اطراف درختان نیز اثر سو گذاشته و مواد غذایی درختان را که در خاک قرار دارد از بین می‌برد. به طور کلی، گیاهان و خاک در یک مجموعه طبیعی پیچیده زندگی می‌کنند. وقتی که مواد غذایی در اثر عواملی از قبیل باران اسیدی در خاک از بین برود و خاک در اثر آلودگی به اسید مورد نیاز درختان را از دست بدهد، این نظم طبیعی به هم خواهد خورد و مرگ درختان و گیاهان فرا خواهد رسید. باران اسیدی وقتی که به دریاچه‌ها فرو می‌ریزد به مرور زمان باعث از بین رفتن موجودات زنده در درون آنها می‌گردد. از این رو آب دریاچه‌ها زلال شده و مواد ریز موجود در آب به ته آنها نشست می‌کند و ته آنها مثل بیابان و آب آنها نیز مثل بلور صاف به نظر می‌رسد. البته لازم به توضیح است که در این نوع دریاچه‌ها، تا مادامی که اسید از حد خاصی فراتر نرفته، تعداد محدودی از ماهیان می‌توانند به حیات خود ادامه دهند. چنانچه میزان اسید از این حد هم بالاتر رود، این گروه ماهی‌ها نیز از بین خواهند رفت. سیلابی که از بارش باران اسیدی جاری می‌شود، بر روی زمین، مسیر خود را می‌شوید و سر انجام به دریاچه‌ها می‌ریزد. در ضمن این فرسایش خاک، فلزات سمی که از خاک آزاد شده‌اند به دریاچه‌ها وارد می‌شوند. یکی از مهمترین فلزات سمی، آلومینیوم است که به همراه آب نارد دستگاه تنفسی ماهیها شده و موجب مرگ آنها می‌گردد. در مناطقی که دارای فضای آلوده به مواد اسیدی هستند، در فصل بهار، محیط‌های آبی بسته همچون خلیج فارس آلوده‌ترین آب را دارند.

۸-۱) آلودگی ناشی از جنگ: در سال ۱۹۸۵ میلادی حدود ۵ میلیون تن نفت، در سال ۱۹۸۶ حدود ۱ میلیون تن و در سال ۱۹۸۸ حدود ۹ میلیون تن که جمع کل نفت ریخته شده معادل ۲۲/۳ میلیون تن بود؛ با در نظر گرفتن مساحت کل خلیج فارس که ۲۳۲ هزار و ۸۵۰ کیلومترمربع است؛ مقدار نفت در هر کیلومتر از آبهای خلیج فارس برابر $96 = \frac{22/3 \times 1000000}{232800}$ تن می شود. ارقام فوق ۷۰٪ از ظرفیت کل نفت کش‌هایی است که در طول ۸ سال جنگ آسیب دیده‌اند؛ همچنین در طول جنگ چاه‌های نفتی اردشیر، فروزان، نصر، نوروز و الامیه تخریب شدند، که مقدار بسیار زیادی نفت به دریا ریخت.

۲- نگرانی‌های جدید

۲-۱) مواد رادیو اکتیو: مهم‌ترین چالش و نگرانی جدید درباره محیط زیست خلیج فارس حضور کشتی‌های جنگی و ناوهای اتمی است. تاکنون شاهد تصادم سه فروند ناو جنگی اتمی که حاوی سوخت رادیو اکتیو است در منطقه بوده‌ایم که خوشبختانه نشت نداشته‌اند؛ و اگر این اتفاق بیافتد بیش از ۶۰ کارخانه آب شیرین خلیج فارس که آنها نیز برای سلامت محیط زیست مضر هستند؛ غیر قابل استفاده و موجب پیدایش بحران کمبود آب در منطقه می‌شود. [۲۲] به علاوه کشورهای منطقه از جمله عربستان سعودی در تلاش دسترسی به انرژی هسته‌ای است که باید تدابیری برای جلوگیری از آلودگی زیست محیطی خلیج فارس و دریای عمان اندیشیده شود. [۲۷] خطرناک‌ترین مواد آلوده کننده مواد رادیو اکتیو با نیمه عمر متوسط هستند. سرعت تجزیه مواد رادیو اکتیو را نیمه عمر گویند که با t نشان داده می‌شود. هرچه نیمه عمر کوتاه‌تر باشد (چند ثانیه) خطر بیشتری وجود دارد و هرچه نیمه عمر طولانی‌تر باشد اثر پایدارتری بر محیط می‌ماند ولی خطر کمتری وجود دارد. سوختن ذغال سنگ باعث انتشار مواد رادیو اکتیو در محیط می‌شود و تا چند برابر سوخته‌های فسیلی (نفت) خطرناک است. از جمله دو فعالیت مهم وابسته به اورانیوم که منبع بالقوه تولید آلودگی است:

۱) استخراج از معدن و فرآیندهایی روی سنگ معدن دارای رادیو اکتیو سودمند

۲) استفاده از مواد رادیو اکتیو در تولید انرژی هسته‌ای (نیروگاه‌های هسته‌ای - اتمی)

فرایندهای سنگ معدن: بزرگترین مشکل آلودگی رادیو اکتیو هسته‌ای در نتیجه تولید اورانیوم به علت مقادیر زیادی اورانیوم باقی مانده از تولید می‌باشد. مواد رادیو اکتیو هسته‌ای توسط بارندگی از توده پسماندها حل یا خرد شده و به سمت آب معمولی مصرفی حرکت و باعث آلوده سازی شدید آن می‌شود. رادیوم و توریم از نظر شیمیایی شبیه کلسیم هستند و بنابراین وقتی که وارد بدن می‌شوند توسط استخوانها جذب می‌شوند. سبزی کاری می‌تواند مقدار مواد پس مانده در آبهای

سطحی را کاهش دهد. وقتی ذرات رادیو اکتیویته در اثر آزمایشهای اتمی با باران ترکیب شوند باران هسته‌ای به وجود می‌آید. باران رادیو اکتیو در سال ۱۹۶۳ منجر به امضاء قرار داد تحریم آزمایشات هسته‌ای شد. استرانسیوم ۹۰ یک جزء باران رادیو اکتیو با نیمه عمر ۲۸ سال از نظر شیمیائی مثل کلسیم است و توسط گیاه از خاک جذب شده و با خوردن گیاه به استخوانها و دندانها وارد می‌شوند. این عناصر در مغز استخوان وارد شده و اختلالات خونی را به وجود می‌آورد. سزیم ۱۳۷ با نیمه عمر ۳۰ سال از نظر شیمیائی مثل پتاسیم است و توسط لبنیات و گوشت و حبوبات برگردار از باران رادیو اکتیویته جذب شده و به انسان میرسد. و مثل استرانسیوم عمل می‌کند. برخی عناصر ناچیز از لحاظ مسائل محیط زیست بسیار با اهمیت هستند مثل سرب یا جیوه یا کادمیوم (چون به غشا، سلولها متصل شده و روند انتقال مواد از راه دیواره سلولها را مختل می‌نمایند) بعضی از شبه فلزات یعنی عناصری که حد فاصل فلزها و غیرفلزها قرار دارند نیز آلاینده‌های مهمی برای آب به حساب می‌آیند.

۲-۲) جزایر مصنوعی و تمهیدات آنها: کشورهای عربی حوزه خلیج فارس و دریای عمان با توجه به صنعت گردشگری به فکر گسترش اراضی خود و خشک کردن دریا افتادند. برای خشکاندن دریاها وسعت اراضی، در ساحل و نقاط کم عمق آب، خاک، شن و ماسه به همراه خاک رس فشرده ریخته می‌شود که مانع نفوذ آب به تمام ذرات می‌شود کشورهای حوزه خلیج فارس، اجرای این طرح بلند مدت می‌تواند کیلومترها اراضی حوزه خود را افزایش دهند. [۲۸] با آغاز قرن ۲۱، دولت امارات اعلام کرد که «تا ده سال آینده» ۳۲۵ جزیره مصنوعی در آبهای خلیج فارس خواهد ساخت که این جزایر قرار است در حاشیه جزایر دبی احداث شوند. طرفداران محیط زیست معتقدند که این توسعه جدید عوارض سنگینی بر اکوسیستم منطقه خلیج فارس وارد می‌کند و مجری این فاجعه زیست محیطی، تشکیلات دولتی توسعه نخیل در دبی است. نتایج تاسف بار یکی از این پروژه‌ها به نام جزیره نخیل ساخته دست بشر در دبی به شرح ذیل است:

۱- ساحل مرجانی شناخته شده در دبی طی این عملیات از بین رفتند.

۲- آشیانه لاک پشت‌های دریایی ویران شدند.

۳- جریان طبیعی آب تغییر مسیر داد.

۴- گل و لای حاصل از کار، آبهای شفاف و شیشه‌ای را به شکل لجنزاری در محدوده این جزایر مصنوعی در آورده که در حال پیشروی است. [۷]

۳- راهکارهای برای جلوگیری از تهدیدات و آلودگی‌ها و رفع آنها

۱-۳) توسعه مدیریت زیست محیطی: تاکنون آموزش رفتارهای زیست محیطی در سطح جهانی، منطقه‌ای و ملی توسط سازمان‌های بین‌المللی NGOهای طرفدار محیط زیست و دولت‌ها صورت گرفته‌اند؛ اما این آموزش‌ها در مقایسه با معضلات زیست محیطی کم اثر بوده‌اند. بنابراین برای جلوگیری از این تهدیدات بایستی مدیریت زیست محیطی توسعه و ارتقا یابد؛ برای اقدام عملی در زمینه مدیریت محیط زیست همراهی دولت‌ها، زنان و رسانه‌ها ضرورت دارد. در زمان بحران و جنگ‌ها، از مقررات زیست محیطی که به طور تدریجی برای کاربرد در نواحی محدود پدید آمده‌اند به سرعت نظر می‌شود. در طول آماده شدن برای جنگ خلیج فارس، کاخ سفید «پنتاگون» را از قانون لازم برای ارزیابی‌های زیست محیطی پروژه‌های خود معاف کرد. [۱۷] کشورهای حاکم هنوز هم از عناصر تشکیل دهنده روابط ژئوپلیستیک محسوب می‌شوند و تصمیمات آن‌ها بیشترین تأثیر را بر محیط زیست جهانی برجای می‌گذارد. [۱۸] فینگر می‌گوید در گذشته کشورها اهمیت خود را برحسب نیروی نظامی تعریف می‌کردند، اما هم اکنون کشورها باید دریابند؛ که همه آنها متکی به بیوسفر (زیست کره) هستند. اصطلاح امنیت ملی، باید بسط یابد و واژه ی امنیت زیست محیطی را در بر گیرد. [۷] اصل ۱۳ بیانیه «ریو» اشاره دارد که دولت‌ها باید قانونی وضع کنند که بر اساس آن، به قربانیان آلودگی‌ها و تخریب محیط زیست خسارت پرداخت شود. [۲۰] بنابراین اقدام دولت‌ها در جلوگیری از تهدیدات زیست محیطی بسیار موثر خواهد بود؛ زیرا تاکنون دولت‌ها با این مسئله به طور جدی برخورد نکرده‌اند.

۲-۳) زنان و محیط زیست: چون زنان انتقال دهندگان اصلی فرهنگ و الگوی خانواده هستند، می‌توانند بیشترین تأثیر را در انتقال و توسعه پایدار و حفاظت از محیط زیست داشته باشند. کودکان راه درست استفاده از منابع، اصول اساسی زندگی و ارتباط صحیح با محیط اطرافشان را از مادران خود می‌آموزند. [۲۹] رسانه‌ها در راستای نظارت و هدایت صحیح مردم می‌توانند، در زمینه حفظ، احیا، بهبود محیط زیست بیشترین خدمت رسانی را انجام دهند. خانواده کوچک‌ترین جامعه بشری است که به‌عنوان نهادی مقدس در رشد مادی و معنوی جوامع بشری سرنوشت‌ساز است. زن در این کانون کوچک اجتماع، محور سامان‌بخشی به امور خانواده و آرمان‌های اصیل آن است. او مایه سکون و آرامش، سلامتی و سعادت، تعادل و شکوفایی خانواده است. در اسلام نیز پایه و اساس جامعه بشری خانواده است و رکن اصلی تشکیل خانواده را ازدواج می‌داند و زن را سبب بقای این اجتماع کوچک می‌شناسد. شاید تعداد زنان نصف جمعیت کشور باشد اما نقش کلیدی آنها در آموزش رفتارهای اجتماعی، فرهنگی و رشد آینده کشور بسیار بیش از این است، زیرا زنان انتقال‌دهندگان اصلی فرهنگ و الگوی خانواده در طی قرون بوده‌اند و با انتقال رفتارهای اجتماعی

باعث حفظ فرهنگ و آیین و مذهب شده‌اند. از آنجایی که زنان پرورش‌دهنده فرزندان آینده این مرز و بوم هستند، می‌توانند بیشترین تأثیر را در انتقال توسعه پایدار و حفاظت از محیط‌زیست داشته باشند. کودکان راه درست استفاده از منابع، اصول اساسی زندگی، ارتباط صحیح با محیط اطرافشان را از مادران خود می‌آموزند. به همین جهت هرچه میزان آگاهی علمی، اجتماعی و فرهنگی زنان و دختران ما افزایش یابد جامعه‌ای پیشرفته‌تر و تکامل‌یافته‌تری خواهیم داشت. [۳۰]

۳-۳) توسعه ملی و مشارکت جمعی کشورهای حوزه خلیج فارس: وضعیت نامطلوب محیط زیست در کشورهای در حال توسعه و خصوصاً کشورهای منطقه بیش از هر چیز ناشی از عدم توسعه ملی در این کشورها فراهم می‌گردد. دریافت هرگونه کمک به اسم توسعه حتی برای مبارزه با آلودگی محیط نمی‌تواند کارساز باشد. شاید کشورهای توسعه یافته با این معضل به گونه‌ای حذفی برخورد کنند و بر مشکلات آلودگی محیط زیست فائق آیند، اما در کشورهای در حال توسعه حتی کشورهای منطقه، نگرش به این مسئله دیدگاه جداگانه‌ای است؛ در این کشورها راه حل مناسب برای رفع آلودگی محیط زیست چیره شدن بر فقر و ارائه اقتصادی است. [۷] تسهیلات زیست محیطی جهانی (GEF) یکی از چهار مسئله زیست محیطی است، که مورد توجه قرار می‌دهد کاهش آلودگی آب‌های بین‌المللی است. [۱۷] بنابراین ۸ کشور ساحلی در آلودگی خلیج فارس سهمیم هستند و کاهش آلودگی مستلزم همکاری کشورهای هم جوار و همکاری واحدهای صنعتی است. [۱۹]

نتیجه‌گیری

- از جمله پیشنهاداتی که می‌توان به سمت مدیریت یکپارچه و صحیح محیط زیستی و سواحل گردشگری خلیج فارس گام برداشت در ذیل به اختصار اشاره شده است:
- راهکار کاهش یا حذف اثرات منفی گردشگری، توسعه پایدار آن و اصل برنامه‌ریزی برای گردشگری است. [۳۲] گردشگری پایدار و موثر محتاج برنامه‌ریزی و مدیریت متمرکز است.
 - توسعه فعالیت‌های اقتصادی گردشگری سازگار با ظرفیت‌های محیط زیست مناطق ساحلی.
 - حفاظت و احیای مداوم زیست بوم‌های ساحلی و دریایی امری حیاتی برای سواحل است.
 - بایستی از تخریب و آلودگی محیط زیست مناطق ساحلی جلوگیری به عمل آید.
 - بالابردن ظرفیت مقابله با مخاطرات محیطی و حوادث غیرمترقبه باید در برنامه‌های جامع مدیریتی قرار گیرد.
 - فرهنگ استفاده مناسب از سواحل می‌تواند امری راهبردی برای مدیریت محیط زیست باشد.

- با توجه به اینکه ایران به لحاظ فرهنگی، تاریخی، نظامی، جمعیتی و... قدرتمندترین کشور منطقه خلیج فارس به شمار می‌رود و از آنجائیکه دارای بیشترین منافع و مرز ساحلی در دریای پارس می‌باشد؛ لذا پیشنهاد می‌شود که شورای واقعی همکاری خلیج فارس با حضور و عضویت ثابت، دائم و ریاست جمهوری اسلامی ایران تشکیل گردد و برنامه تشنج زدایی و حفاظت از محیط زیست خلیج فارس، مقابله با آلودگی‌های آن را در اولویت خود قرار دهد. [۳]
- تنظیم قراردادهایی که براساس آن کشورهای حوزه خلیج فارس ملزم به حفظ ثبات و سلامت آبهای خلیج فارس گردد.
- گسترش ارتباطات علمی، فرهنگی و فنی در زمینه‌های مختلف به خصوص در زمینه حفظ محیط زیست خلیج فارس، پیشگیری از آلودگی‌ها و ممانعت از صید بی رویه و لگام گسیخته.
- برگزاری منظم سمینارها و نشست‌های علمی برای تعیین اهداف و منافع مشترک حفظ محیط زیست دریایی.
- شناخت منابع آلاینده و شناسایی منابع جدید و ناشناخته آلاینده و پایش مداوم آنها و مدیریت و برنامه‌ریزی برای مقابله با آنها طبق فناوری‌های روز.
- نظارت کامل و دقیق بر تردد نفت‌کش‌ها و قرار دادن جریمه‌های سنگین نفت‌کش‌های آلوده کننده.
- ملزم نمودن تمام صنایع محدوده خلیج فارس به اجرای مدیریت‌های محیط زیستی و کاهش آلاینده‌های صنعتی به ویژه پالایشگاه‌های نفت و گاز و مطابقت با استانداردهای محیط زیست.
- وضع قوانین سختگیرانه در ساخت جزایر مصنوعی در خلیج فارس برای کشورهای حاشیه خلیج فارس.

منابع

- ۱- کرباسی، عبدالرضا، رحیمی، نسترن، آلودگی محیط‌های دریایی در اثر انتقال سوخت (خلیج فارس) (فارس)
- ۲- پروازی، مهناز، راهکارهای بهینه زیست محیطی در گردشگری ساحلی خلیج فارس و توسعه پایدار آن
- ۳- قره‌گوزلو، محمد، جستاری در بررسی و باز نمود مسائل محیط زیست دریایی با توجه به آلودگی‌های نفتی در آبهای بین‌المللی و خلیج فارس
- ۴- کفعلی زاده، فرشید، بررسی آلودگی‌های نفتی با تراکم صدف مروارید ساز محار در خلیج فارس، مجله علمی شیلات، سال دوازدهم، شماره ۴، ۱۳۸۲
- ۵- وثوقی، منوچهر، مطالعه میزان آلودگی هیدروکربوری سواحل خلیج فارس و امکان تجزیه بیولوژیکی آن، ۱۳۸۳
- ۶- پروین، ناهید، تعیین برخی آلودگی‌های آب خلیج فارس و امکان سنجی تصفیه بیولوژیکی آن توسط بیوراکتور فیلم چسبیده (RCBC)، ۱۳۸۳
- ۷- امید، مریم، آلودگی‌های زیست محیطی: تهدید آینده خلیج فارس، رشد آموزش خلیج فارس، دوره ۲۵، شماره ۲، ۱۳۸۹
- ۸- لطفی، حیدر، محیط زیست خلیج فارس و حفاظت از آن، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی، سال سوم، شماره اول، ۱۳۸۹
- ۹- اسدی، بیژن، خلیج فارس از دیدگاه آمار و ارقام، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، مرکز مطالعات خلیج فارس، ۱۳۶۸
- ۱۰- افرا، توران، عطاران، ماندانا، ضرورت تهیه و اجرای طرح مقابله با آلودگی‌های نفتی و غیرنفتی در مواقع اضطراری در خلیج فارس، اولین سمینار علوم دریایی و جوی دانشگاه تربیت مدرس، تهران ۲۷ - ۲۵، فروردین ۱۳۷۱
- ۱۱- الفت، منوچهر، آلودگی اخیر خلیج فارس به نفت، اولین کنفرانس نشست نفت در خلیج فارس، تهران، ۱۳۶۷
- ۱۲- الفت، منوچهر، آلودگی اخیر خلیج فارس به نفت، واحد پژوهش آلودگی محیط زیست، وزارت نیرو، ۱۳۶۳
- ۱۳- ادینگتون، جی، ام، اکوتوریسم، اکولوژی، فعالیتهای تفریحی و صنعت جهانگردی؛ ترجمه اسماعیل کهرم، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست. بهار ۱۳۷

- ۱۴- پوروخشوی، سیده زهرا، راهکارهای توسعه بهینه زیست محیطی در گردشگری ساحلی، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست. ۱۳۸۰
- ۱۵- نور بخش، حسین، خلیج فارس و جزایر ایرانی، چاپ اول، سنایی، ۱۳۶۲، صفحه ۳۱۲
- ۱۶- قائمی، ن، وضعیت آلودگی نفتی در رسوبات منطقه دریایی خلیج فارس، فصلنامه محیط زیست جلد ۸، شماره چهارم، ۱۳۷۵، صفحات ۳۶ تا ۴۳
- ۱۷- اتوتایل، ژاروید، دالبی، سیمود، روتلج، پاول، اندیشه‌های ژئوپلیتیک در قرن بیستم، ترجمه محمد رضا حافظ نیا و هاشم نصیری، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، چاپ اول، ۱۳۸۰
- ۱۸- براون، کتلین، وشلی، فرد، ژئوپلیتیک فراگیر، ترجمه علیرضا فرشچی و حمید رضا رهنما، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۳
- ۱۹- دانشفهرانی، زهرا، مرگ مرجان‌ها در آب‌های خلیج فارس، ۱۳۸۵
- ۲۰- پالمر، جوی ای، آموزش محیط زیست در قرن بیست و یکم، ترجمه علی محمد خورشید دوست، انتشارات سمت، چاپ اول، ۱۳۸۲
- ۲۱- نصیر آبادی، نرسی، (بی تا) بررسی تجمع آلاینده‌های نفتی در سواحل خلیج فارس
- ۲۲- آریایی، محمد، حفاظت محیط زیست خلیج فارس ۱۳۸۶
- ۲۳- جندقی، محسن، وضعیت بحرانی آلودگی آب، بانک اطلاعات کشوری، ۱۳۸۶
- ۲۴- طاهری، محمد رضا (بی تا) بررسی منابع آلوده کننده خلیج فارس
- ۲۵- خدانظر، خواجه، منابع آلاینده خلیج فارس، ۱۳۸۶
- ۲۶- سازمان حفاظت محیط زیست ۱۳۸۶
- ۲۷- مرکز صلح محیط زیست ۱۳۸۵
- ۲۸- توانمند سازی زنان و توسعه پایدار محیط زیست www.aftab.com
- ۲۹- نقش زنان در آموزش رفتارهای زیست محیطی www.Erijp.ir
- ۳۰- ایدئولوژی و سیاست در محیط زیست www.environment.html
- 31-Gunn, Clare A. ; Tourism Planning, Basics, Concepts, Cases; Third edition, Tolyor & Francis, ۱۹۹۴, PP: ۱۰۱-۸۵.
- 32- Ketchum, Bostwick H; The Waters Edge: Critical Problems Of The Coastal Zone; The Colonial Press, USA, ۱۹۷۳ (Second Printing),PP:-۸۷
۱۲۷.ncsd.irandoe.org
- 33-Bamaby,F,(1991)"The Environment Impact of the Persian Gulf war",The Ecologist,21(4),PP:166-172
- 34-Langwalt,J,H,Pahakka,J,H,(200)"In Site Biological Remediation of contaminated Ground water aReview Env.Pollution,Vol.107,PP:187-197

35-Aminipour,B.N.Jalili.A.A.(1998),”Tracking of oil spil and smok plsn of Kuwait oilwell fine of 1991 Persian Gulf war to the coasts on Territory of Iran “, SCWNRC Ministry of jahad sazandegi Tehran ,Iran

نقش بازاریابی و تبلیغات در توسعه گردشگری ملی و بین‌المللی حوزه خلیج فارس با استفاده از سیستم مدیریت مقصد (DMS)

دکتر عبدالحمید حاجی‌پور شوشتری^۱، رضا اصلانی^۲

چکیده

علیرغم توانمندی‌های حوزه خلیج فارس در زمینه گردشگری، متأسفانه تاکنون به جایگاه شایسته‌ای در این صنعت دست نیافته است. از جمله عواملی که می‌تواند صنعت گردشگری در این حوزه را توسعه و بهبود بخشد، به کارگیری ابزارها و پارامترهای مؤثر بازاریابی است. لذا این مقاله نقش بازاریابی و تبلیغات در توسعه صنعت گردشگری حوزه خلیج فارس را با استفاده از سیستم مدیریت مقصد مورد توجه قرار داده است. در این راستا ابتدا به بررسی کاربرد، عملکرد و ذینفعان سیستم مدیریت مقصد پرداخته، سپس با بررسی شکل گیری، رشد و توسعه این سیستم در منطقه تیروول اتریش به عنوان یک نمونه موفق، به تبیین نقشی که این سیستم می‌تواند بر توسعه گردشگری داشته باشد، توجه نموده و ضمن برشمردن چالش‌های آن به ارائه راهکارهایی جهت توسعه چنین سیستمی در حوزه خلیج فارس می‌پردازیم. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که سازمان‌های فعال در زمینه مدیریت و بازاریابی مقصد خلیج فارس، در سطح ملی و بین‌المللی آنچنان که باید فعال نبوده و از طرفی اجرای ناقص طرح جامع توسعه گردشگری کشور در این حوزه پیاده سازی سیستم مدیریت مقصد را با چالش‌های فراوانی مواجه ساخته است.

کلیدواژگان: سیستم مدیریت مقصد، گردشگری، خلیج فارس، تبلیغات و بازاریابی

۱- عضو هیئت علمی و رئیس مرکز آموزش عالی میراث فرهنگی

۲- نویسنده مسئول: دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت و بازاریابی گردشگری دانشگاه علامه طباطبائی، ezaaslami2020@yahoo.com

مقدمه

امروزه صنعت گردشگری به یکی از شکوفاترین صنایع جهانی تبدیل شده و کشورهای پیشرو در این بعد از فعالیتهای اقتصادی، سالانه سهم عمده‌ای از درآمدهای ناشی از ورود گردشگران را به خود اختصاص می‌دهند. در واقع نه تنها گردشگری بزرگترین صنعت دنیا است بلکه روز به روز نیز در حال رشد می‌باشد؛ به گونه‌ای که سازمان جهانی گردشگری پیش‌بینی نموده در سال ۲۰۲۰ تعداد گردشگران به ۱/۶ میلیارد نفر خواهد رسید (UNWTO, 2008: 2). از جمله عواملی که می‌تواند صنعت گردشگری را توسعه و بهبود بخشد، به کارگیری ابزارها و پارامترهای مؤثر بازاریابی و تبلیغات است، مهمترین عامل شتاب‌دهنده، به کاربردن فناوری اطلاعات و ارتباطات در نظام‌های توزیع و بازاریابی گردشگری است. امروزه نقش و تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر صنعت گردشگری بر کسی پوشیده نیست. با بهره‌گیری از فضای اینترنت و با به وجود آمدن گردشگری الکترونیکی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، یکی از عناصر اساسی گردشگری به شمار رفته و کارایی این صنعت را افزایش داده است. نظام گردشگری شامل پنج فضای اساسی مبدأ، مسیر سفر، مقصد، صنعت گردشگری و محیط بیرونی است (لیپر، ۱۹۹۵: ۶۰۸). فناوری اطلاعات و ارتباطات یکی از عناصر اساسی محیط بیرونی در گردشگری و مسافرت می‌باشد که به عنوان یک شریک ضروری، ارتباط بین مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان را در سطح جهان برقرار می‌سازد. از سوی دیگر، گردشگری نیز یک فعالیت مبتنی بر اطلاعات است. خدمات نامشهود و متغیر گردشگری را نمی‌توان قبل از فروش، بازرسی فیزیکی نمود و عموم محصولات آن به طور طبیعی قبل از زمان مصرف و به دور از مکان مصرف، خریداری می‌شوند. بنابراین محصولات گردشگری شدیداً وابسته به تبلیغات و بازاریابی می‌باشند، یعنی اطلاعات به شکل مکتوب، صوتی و تصویری ارائه می‌شود. بدین سبب، تفکیک فناوری اطلاعات که شامل ابزار انتقال اطلاعات و برقراری ارتباطات (نظیر تلفن ثابت و همراه، خدمات بی‌سیم، اینترنت، نظام مدیریت مقصد (DMS)، سیستم موقعیت جهانی (GPS)، نظام اطلاعات جغرافیایی (GIS))، از صنعت گردشگری غیر ممکن است. یکی از نکات قابل توجه در خصوص رابطه فناوری اطلاعات و ارتباطات با گردشگری، رابطه دو طرفه آنهاست. نیاز صنعت گردشگری به فناوری اطلاعات، با توجه به توسعه نیازهای مصرف‌کنندگان و روش‌های جدید تسهیل‌کننده عملیات رو به گسترش است، از این رو سیستم مدیریت مقصد به عنوان یک راه حل اساسی، از یک سو با مرتفع ساختن نیازهای اطلاعاتی و رزرواسیون خریداران، و از سوی دیگر با تبلیغات و بازاریابی مؤثر از طریق حضور در بازارهای ملی و بین‌المللی، با در اختیار قراردادن اطلاعاتی دقیق، متناسب و به موقع از شانس بیشتری برای موفقیت در جذب گردشگران برخوردار است. ظهور فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) و سیستم مدیریت مقصد (DMS) هر دو به عنوان

ابزارهایی جهت عرضه و تقاضای هر چه اثربخش‌تر کالای گردشگری مورد استفاده قرار می‌گیرند. اما آنها همچنین به عنوان پل ارتباطی منعطف و سودآور جهت مدیریت استراتژیک مقاصد نیز به شمار می‌روند و به طور مؤثر ارائه‌کننده ساختار اطلاعاتی در سطح مقصد و شبکه‌سازی تمام بنیان‌ها و اپراتورها در یک شبکه می‌باشد (Wei wie, 2012: 1104). مقاصدی که از سیستم مدیریت مقصد استفاده می‌کنند، به تدریج قادر خواهند شد که موقعیت استراتژیک خود را بهبود داده، مزایای رقابتی بدست آورند. پر واضح است که مقاصد برای مدیریت و بازاریابی اثر بخش مقصد خود نیازمند تشکیل سازمان‌هایی با عنوان سازمان‌مدیریت و بازاریابی مقصد می‌باشند که با توجه به عملکرد و وظایف خاصی که بر عهده دارند، اقدام به طراحی و پیاده سازی نظام یکپارچه مقصد کنند. در این میان حوزه خلیج فارس به رغم برخورداری از پتانسیل‌های غنی فرهنگی و تاریخی، همراه با زیرساخت‌های مناسب تاکنون نتوانسته بنحوی اثربخش از این قابلیت‌ها استفاده کند. در این مقاله‌ها استفاده از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و جمع‌آوری اطلاعات بصورت کتابخانه‌ای، سعی شده نقش تبلیغات و بازاریابی بر توسعه گردشگری ملی و بین‌المللی حوزه خلیج فارس را با استفاده از سیستم مدیریت مقصد (DMS) مورد توجه قرار داده و ضمن برشمردن کاربردها، عملکرد و ذینفعان این سیستم، به بررسی چالش‌ها و ارائه راهکارهایی برای آن خواهیم پرداخت.

پیشینه تحقیق

بسیاری از نقش‌آفرینان حوزه گردشگری با حضور فعال در وب و با ارائه خدمات تجارت الکترونیکی به صنعت گردشگری (B2B) و گردشگران (B2C)، تجارت خود را رونق بخشیده‌اند (ریچی و کراچ، ۲۰۰۳: ۵). همچنین فناوری اطلاعات نقش حیاتی را در رقابت‌پذیری سازمان‌ها و مقاصد گردشگری و نیز کل صنعت مزبور بازی می‌کند و موجب تغییر کارایی و اثربخشی سازمان‌های گردشگری گردیده است (بوهالیس و لاو، ۲۰۰۸: ۶۰۸). در بررسی‌های انجام شده بر روی ۶ متغیر مربوط به منابع اطلاعاتی (ابزارهای تبلیغات و بازاریابی)، اینترنت با میانگین ۴/۱۴ به عنوان مهمترین و کاربردی‌ترین منبع اطلاعاتی در میان پاسخ‌دهندگان شناخته شده است (منصوری، ۱۳۹۱: ۱۰۴). بنابراین، تبلیغات و بازاریابی بر پایه وب عامل اولیه مؤثر بر تصمیمات مصرف‌کننده در تقریباً تمامی بازارهای عمده بوده و نیز ایجاد کننده (و در عین حال نیازمند به) سطوح بالایی از نوآوری برای کسب مزیت رقابتی است (UNWTO, 2008). برای توسعه موفقیت آمیز یک سیستم مدیریت مقصد نیازمند عواملی چون طراحی عملکرد وب سایت (برآوردن نیازها)، ترفیع وب سایت، سنجش عملکرد سایت، ارزیابی اثرات بازاریابی وب و محیط فناوری سازمان می‌باشیم (Wang, 2008: 55). به تدریج سازمان‌های مدیریت مقصد با استفاده از فرصت‌های حاصل از توسعه فناوری اطلاعات و

ارتباطات، تکنولوژی و پارادایم‌های نوین، عملکرد خود را بهبود بخشیده و پیام بازاریابی خود را در سطح ملی و بین‌المللی مطرح می‌کنند. بر همین اساس کشورهای فعال در حوزه گردشگری با بکارگیری سیستم‌های مدیریت مقصد، جهت‌گیری نوینی را در پیش گرفته‌اند (بوهالیس، ۲۰۰۰: ۴۱). از این رو سیستم مدیریت مقصد می‌تواند به افزایش توان رقابتی مقاصد با یکدیگر کمک کند و ضمن حمایت از آنها، توانایشان را در جهت تأمین اطلاعات مورد نیاز خریداران فردی و سازمانی به صورت کارآمد تأمین نماید، و این به وسیله ارائه اطلاعات به روز، دقیق و مناسب و از طریق توسعه کانالهای توزیع مکمل برای محصولات گردشگری به دست می‌آید. در نتیجه استفاده از این سیستم به عاملی حیاتی برای ادامه جدابیت مقاصد در آینده تبدیل شده است (Buhalis & Law, 2008: 609). از جمله عواملی که منجر به عدم موفقیت سیستم‌های مدیریت مقصد می‌شود، ناتوانی آنها در جلب تعهد و پشتیبانی مورد نیاز بخش‌های خصوصی و دولتی می‌باشد (فرزین، ۱۳۸۸: ۹۸).

روش‌شناسی تحقیق

در این مقاله، سعی شده ضمن جمع‌آوری اطلاعات از طریق کتابخانه‌ای و بررسی مبانی نظری به روش توصیفی-تحلیلی، با نگاهی موشکافانه و عمیق به این دو پرسش که «کارکردها، عملکرد و ذی‌نفعان سیستم‌های مدیریت مقصد کدامند؟» و «مزایای تبلیغات و بازاریابی با استفاده از این سیستم در توسعه گردشگری حوزه خلیج فارس چیست؟» پاسخ داده شود. در واقع با نگاهی به چهارچوب سیستم مدیریت مقصد، شکل‌گیری، رشد و توسعه این سیستم در منطقه تیروال اتریش را به عنوان یک نمونه موفق مورد توجه قرار داده و با تبیین نقشی که این سیستم می‌تواند بر بازاریابی و تبلیغات داشته باشد، به ارائه راهکارهایی جهت توسعه چنین سیستمی در حوزه خلیج فارس می‌پردازیم.

مفاهیم و تعاریف

سیستم مدیریت مقصد: تعاریف متعددی از سیستم مدیریت مقصد وجود دارد، اما در واقع سیستم مدیریت مقصد (DMS)، مجموعه‌ای از اطلاعات کامپیوتری در مورد یک مقصد است که به صورت تعاملی در دسترس می‌باشد. DMS معمولاً حاوی اطلاعاتی در خصوص جاذبه‌ها و تسهیلات هستند و غالباً قابلیت انجام رزرواسیون و ثبت را نیز در خود دارند. این سیستم‌ها معمولاً توسط سازمان‌های مدیریت مقصد، اداره می‌شوند، که این نوع مدیریت ممکن است توسط سازمانهای خصوصی، دولتی یا تلفیقی از هر دو باشد.

سازمان مدیریت مقصد^۱: به سازمان‌هایی اطلاق می‌شود که در میان مسئولیت‌های خود دارای اختیارات گردشگری نیز می‌باشند. این سازمان‌ها مسئول ترفیع مقصد و سیستم‌های اطلاعاتی فعال در آن می‌باشند. سازمان جهانی گردشگری (UNWTO, 2008: 8&10) سازمان مدیریت مقصد را اینگونه تعریف می‌کند:

سازمان‌های مسئول مدیریت و بازاریابی مقصد که معمولاً در یکی از مقوله‌های زیر طبقه‌بندی می‌شوند: سازمان‌های ملی گردشگری که مسئول مدیریت و بازاریابی مقصد در سطح ملی می‌باشند؛ سازمان‌های ایالتی، استانی و یا منطقه‌ای که مسئولیت مدیریت و بازاریابی گردشگری در سطح یک منطقه جغرافیایی را بر عهده دارند و به منظورهای خاصی در حوزه دولت محلی تشکیل می‌شوند و در سطح کشور، ایالتو یا استان فعالیت می‌کنند؛ سازمان‌های محلی که مسئولیت مدیریت و بازاریابی مقصد گردشگری در سطح یک منطقه کوچکتر مانند شهر و یا روستا را بر عهده دارند. بازاریابی: بازاریابی فرایندی اجتماعی- مدیریتی است که به وسیله آن، افراد و گروه‌ها، نیازها و خواسته‌های خود را از طریق تولید، عرضه و مبادله کالاهای باارزش خود و دیگران، تأمین می‌کنند.

تبلیغات و بازاریابی

دنیا در حال تجربه دوره‌ای است که در آن شاهد تغییرات سریع و غیرمنتظره می‌باشیم. طی سال‌ها، بازاریابی در سه مرحله تکوین یافت است که ما آن را بازاریابی ۱، ۲ و ۳ می‌نامیم (ابراهیمی، ۱۳۹۰: ۲۱). پیشرفت‌های فن‌آورانه سبب وقوع تغییرات عظیمی در مصرف‌کنندگان، بازارها و بازاریابی قرن گذشته شده است. بازاریابی ۱ از طریق توسعه فن‌آوری تولید در جریان انقلاب صنعتی بنیان نهاده شده و بازاریابی ۲ در نتیجه فناوری اطلاعات و اینترنت به وجود آمده و هم اکنون، موج جدید فن-آوری، خود به محرک اصلی برای پیدایش بازاریابی ۳ تبدیل شده است. از اوایل سال ۲۰۰۰ فن‌آوری اطلاعات در بازارهای اصلی نفوذ نموده و به آنچه که به عنوان موج جدید فن‌آوری مطرح است، تبدیل شده. موج جدید فن‌آوری، پیوند و تعامل اشخاص و گروه‌ها را فراهم می‌کند (همان منبع: ۲۶). این فناوری در سال‌های اخیر تأثیرات دو سویه‌ای بر صنعت گردشگری داشته است. از سویی قدرت ارتباطی قوی از طریق اینترنت، امکان هماهنگی، کنترل، عملیات بهتر و اطلاع رسانی مناسب را فراهم ساخته است و باعث ایجاد فرصت برای سازمان‌های متکی به کسب و کارهای الکترونیکی شده و از طرف دیگر تهدیداتی را همچون ایجاد بازارهای جهانی، از دست دادن سهم بازار، ورود رقبای جدید، معرفی محصولات جانشین متنوع و مانند آن را برای سازمان‌هایی که در

1- Destination management organization (DMO)

استفاده از این تکنولوژی‌ها دچار تعلل شده‌اند، ایجاد نموده است (عطافر، ۱۳۹۱: ۱۳۲). سیستم مدیریت مقصد (DMS) به عنوان یکی از کارآمدترین سیستم‌های فعال در صنعت گردشگری با بهره‌گیری از موج جدید فن‌آوری می‌تواند به عنوان یک ابزار ترفیع و توزیع برای مقاصد گردشگری مورد استفاده قرار گیرد. آنها می‌توانند به ایجاد یک محصول گردشگری منسجم، تخصصی، سفارشی و منعطف کمک کنند و به کاربران امکان جستجو و انتخاب محصولات گردشگری منحصر به فرد را بدهند. این سیستم‌ها می‌توانند به مسافران کمک کنند تا تجربه شخصی خود را از مقصد به دست آورند. در مجموع سیستم‌های مدیریت مقصد جهت تلفیق تمامی عرضه‌کنندگان محصولات گردشگری بکار گرفته می‌شود و با مشارکت در مدیریت استراتژیک و بازاریابی مقصد، دستیابی به بازارهای ملی و بین‌المللی را با هزینه کمتر امکان‌پذیر می‌سازد.

کارکرد، عملکرد و ذینفعان سیستم‌های مدیریت مقصد

تعاریف متعددی از سیستم مدیریت مقصد وجود دارد، اما در واقع سیستم مدیریت مقصد (DMS) مجموعه‌ای از اطلاعات کامپیوتری در مورد یک مقصد است که به صورت تعاملی در دسترس می‌باشد. DMS معمولاً حاوی اطلاعاتی در خصوص جاذبه‌ها و تسهیلات هستند و غالباً قابلیت انجام رزرواسیون و ثبت را نیز در خود دارند. این سیستم‌ها معمولاً توسط سازمان‌های مدیریت مقصد، اداره می‌شوند، که این شیوه مدیریت ممکن است توسط سازمانهای خصوصی، دولتی یا تلفیقی از هر دو باشد. در اکثر موارد مسولیت اداره سیستم مدیریت مقصد بر عهده سازمان‌های گردشگری دولتی است. معمولاً سازمانهای ملی گردشگری به همراه گروه‌های محلی و منطقه‌ای فراهم‌آوری اطلاعات و بازاریابی مقاصد را بر عهده دارند. آنها از رسانه‌های گروهی برای تبلیغات استفاده می‌کنند، به مصرف‌کنندگان و عاملین کسب و کار گردشگری خدمات مشاوره‌ای ارائه داده و ضمن اداره مراکز اطلاع‌رسانی گردشگری، در مبادی اصلی مقاصد گردشگری نسبت به تهیه و توزیع بروشور، کاتالوگ، اطلاعیه و راهنمای گردشگری اقدام می‌نمایند، و همچنین به طور هم‌زمان مسئولیت مدیریت استراتژیک این مقاصد را نیز بر عهده دارند (فرزین، ۱۳۸۸: ۹۵).

ساختار و کارکردهای DMS

DMSها اشکال و کارکردهای مختلفی دارند که هر یک به خصوصیات سازمانی، توان مالی و نیروهای انسانی سازمان مدیریت مقصد بستگی دارد. در مجموع DMSها بسته به کارکردهای مختلف می‌توانند به چهار گروه متفاوت تقسیم شوند. کارکرد سطح یک از ساده‌ترین ساختار و

کارکرد وسطح چهار از پیچیده‌ترین ساختار برخوردار است (آنکتاد، ۲۰۰۰). در هر سطح بسته به میزان پیچیدگی و توسعه یافتگی سیستم، عملکرد جدیدی به سطح یا سطوح قبلی اضافه می‌کنند: سطح ۱: شامل توزیع اطلاعات در خصوص محصولات و خدمات گردشگری است (مانند بروشور الکترونیکی).

- سطح ۲: شامل عملکرد سطح یک به انضمام تسهیلات رزرو آنلاین است.

سطح ۳: شامل عملکردهای سطوح ۱ و ۲ به اضافه مدیریت پایگاه داده مشتریان برای بازاریابی مقصد در سطح جهانی است.

- سطح ۴: شامل عملکردهای سطوح ۱، ۲، ۳ به انضمام مدیریت استراتژیک مقصد است.

از دیدگاه مصرف کنندگان، کارکردهای اصلی DMS شامل تبلیغات و بازاریابی، تأمین اطلاعات و مدیریت روابط مشتریان از طریق ارائه خدمات پویا می‌باشد. جدول شماره یک کلیه خدمات و کارکردهای DMS را به تفکیک در دو مقوله اطلاع رسانی و استراتژیکی نشان می‌دهد.

جدول ۱. خدمات و کارکردهای اصلی DMS (آنکتاد، ۲۰۰۰-فرزین، ۱۳۸۸:۹۶)

خدمات و کارکردهای DMS	اطلاع رسانی	استراتژیکی
اطلاعات عمومی	<p>-اطلاعات درباره مقصد: تاریخچه، فرهنگ، منابع طبیعی، جغرافیایی و جاذبه‌های اصلی گردشگری،</p> <p>-اطلاعات کاربردی: الزامات ویزا، اسامی شرکت‌های ملی و بین‌المللی که به یک کشور سفر می‌کنند، نقشه‌ها، تصاویر، رویدادهای خاص (فستیوال‌ها، نمایشگاه‌ها و بازارها)، پیش‌بینی وضع هوا و سرگرمی، کنسولگری- های خارجی داخل یک کشور، سفارتخانه‌های خارج از یک کشور، تعطیلات، بیمارستان‌ها، نقدینگی و تبادلات ارزی و غیره.</p>	<p>-محتوای موجود به زبان‌های رایج در مقصد (بازارهای گردشگری بالقوه و بالفعل)</p> <p>-بر اساس زبان انتخاب شده، محتوا و نحوه ارائه آن برای انطباق با بازارهای هدف گردشگری قابل تغییر می‌باشد.</p>

خدمات و کارکردهای DMS	اطلاع رسانی	استراتژیکی
مدیریت اطلاعات در خصوص محصولات و خدمات گردشگری	<p>- توصیف دقیق (شامل عکس‌ها) کالاها و خدمات (اقامت، موزه، مراکز فرهنگی، بوتیک‌ها و غیره)، اتصال به وب سایت‌ها، در صورت وجود،</p> <p>- اطلاعات در خصوص فعالیت‌های فرهنگی و تفریحی، گردش‌ها و تورهای هدایت شده.</p> <p>- اتصال به آژانس‌های مسافرتی ملی، شرکت‌های حمل و نقل (خطوط هوایی، قطار، ماشین، قایق‌ها و غیره).</p>	<p>- ایده‌های پیشنهادی برای تعطیلات: محل‌های قابل بازدید و کارهای قابل انجام (ماجراجویی، طبیعت گردی، ورزش، هنر، فرهنگ و غیره)؛</p> <p>- برنامه ریزی سفر؛</p> <p>- بسته‌های سفارشی و پویای سفر؛</p> <p>- جستجوی اطلاعات با کلید واژه، موضوع، موقعیت جغرافیایی و غیره؛</p> <p>- بهینه‌سازی بازار و مدیریت عرضه؛</p>
کارکردهای مدیریت مشتری	<p>-مدیریت پایگاه داده مشتریان؛</p> <p>-ارتباط با مشتریان از طریق ایمیل، تلفن یا ارسال فکس توسط مراکز تماس، و یا ارتباط مستقیم با تأمین کنندگان گردشگری.</p>	<p>-تخفیفات بازار و تجزیه و تحلیل اثرات؛</p> <p>-تبلیغات بازاریابی</p>
کارکردهای رزرواسیون	<p>-رزروها از طریق ایمیل، تلفن یا فکس توسط مراکز تماس و یا از طریق تماس مستقیم با تأمین کنندگان.</p>	<p>-پرداخت آنلاین؛</p> <p>-امنیت مبادلات.</p>

ذینفعان سیستم مدیریت مقصد

یکپارچه سازی و هماهنگی ذینفعان در صنایع مختلف از دشواری‌های بسیاری برخوردار است. سیستم مدیریت مقصد نیز به عنوان یکی از موفقترین سیستم‌ها فعال در صنعت گردشگری از این امر مستثنی نیست، یکی از چالش‌هایی که غالباً ذینفعان نظام مقصد با آن مواجه‌اند، تضاد منافع و انتظارات آنها از یکدیگر است و در این شرایط عمدتاً دخالت بخش دولتی به ایجاد توازن در نیازهای مختلف ذینفعان کمک بسزایی می‌کند. تاکنون تقسیم بندی‌های گوناگونی از ذینفعان

سیستم مدیریت مقصد ارائه شده است که طبق تقسیم بندی بوهالیس و اسپادا (بوهالیس، ۲۰۰۰: ۴۵) این دینفعان به هفت دسته‌ی عمده تقسیم می‌شوند:

۱- مشتریان / بازدیدکنندگان (بالقوه و بالفعل)؛

۲- تأمین کنندگان گردشگری؛

۳- برگزارکنندگان تورها،

۴- آژانس‌های مسافرتی؛

۵- بخش دولتی؛

۶- سرمایه‌گذاران؛

۷- توسعه‌دهندگان تکنولوژی؛

البته، شناسایی و بررسی ساختار و نحوه عملکرد و تعامل، الگوهای سرمایه‌گذاری و نحوه همکاری دینفعان از عمده وظایف سازمانهای مدیریت مقصد است که مستلزم بررسی و مطالعات دقیق می‌باشد. در ذیل به نحوه تشکیل شرکت TIS GmbH و موفقیت آن در راه اندازی سیستم مدیریت مقصد تیسکاور (Tiscover) در اتریش، به عنوان یک نمونه موفق از این سیستم‌ها می‌پردازیم.

شکل‌گیری، رشد و توسعه Tiscover

شرکت TIS GmbH در سال ۱۹۹۱ برای ترویج گردشگری در منطقه تیرول اتریش اقدام به تشکیل سیستم اطلاعات سفر نمود. تیسکاور برای اولین بار در فوریه سال ۱۹۹۵ به عنوان یکی از اولین وب سایت‌های مسافرتی بر روی اینترنت فعالیت خود را آغاز و در سال ۲۰۰۰ به عنوان یک شرکت دولتی اعلام شد. پورتال تیسکاور به مشتریان اجازه می‌دهد تحقیقات در مورد مقصد را از راهی که انتخاب می‌کنند انجام دهند. به طور مثال اگر هدف گردشگر از مسافرت به یک مقصد خاص شرکت در یک رویداد فرهنگی است، این سیستم کلیه رویدادهای فرهنگی که در آن مقصد برگزار می‌شود به همراه تاریخ برگزاری، آژانس یا سازمان‌های برگزارکننده این تور گردشگری را در اختیار کاربر قرار می‌دهد، همچنین در صورت امکان بصورت مستقیم امکان رزرو و پرداخت الکترونیکی هزینه تور را نیز برای او فراهم می‌آورد. قابلیت این پورتال در عمق اطلاعات توریستی که برای هر مقصد و کشوری ارائه می‌کند است. در حال حاضر تیسکاور به ارائه محتوای بیش از ۳۲۰۰ منطقه گردشگری، شهرها و شهرک‌ها می‌پردازد. آنها در یک نگاه راهنمایی‌هایی برای جاذبه‌های عالی گردشگری و رویدادهای فرهنگی همراه با امکان رزرو به صورت آنلاین را فراهم می‌کنند. تیسکاور در حال حاضر با اجرای پورتال‌هایی در چندین کشور و با تمرکز خاص بر کشورهای آلمانی، سوئیس، ایتالیا و انگلستان، یکی از رهبران پیشرو در ارائه دهندگان سیستم مدیریت

مقصد (DMS) و مجری بزرگترین خانواده جهانی پورتال‌های مقصد و همچنین یکی از عالی‌ترین وب سایت‌های ارزیابی شده می‌باشد که برند خود را در اروپا نیز توسعه داده است و با جذب مشارکت ارائه دهندگان مسلط بازار خدمات اینترنت (ISPs)، AOL و T-Online پرداخته و بابرقراری همکاری با پورتال‌های مسافرتی کلیدی شامل :

Lycos, ebookers.com, HolidayAutos, Avis, Travelchannel.de, Start.de پرداخته. این سیستم به تدریج یک خانواده از پورتال‌های مقصد گردشگری را با مشارکت تعدادی از سازمانهای مدیریت مقصد (DMOs) اروپای مرکزی ایجاد نموده است. علاوه بر پورتال کشوری تیسکاور، جایی که همه شرکا مشارکت دارند، هر مقصد نیز می‌تواند به طور مستقل و با استفاده از فناوری‌های یکسان اما با دریافتی که کاملاً متفاوت دیده و احساس می‌شود جاذبه‌های خود را ارائه و تبلیغ نمایند، این شیوه آنها را به تقویت نام تجاری و حفظ فردیت خود قادر می‌سازد. از این رو تیسکاور یک رویکرد مبتنی بر جامعه برای بازاریابی گردشگری است که به تشویق رقابت سالم در درون یک چهارچوب همکاری می‌پردازد. این رقابت به سازمان بازاریابی مقصد برای ایجاد و تعیین موقعیت خود بدون هزینه‌های سنگین مرتبط با ساخت یک سیستم فنی، و بدون آسیب زدن به برند خود و بر پایه یک کاربر آنلاین را اجازه می‌دهد، این یک نمونه از رقابت در بهترین حالت می‌باشد که هزینه‌ها و خطرات را توزیع و به اشتراک می‌گذارد و در عین حال هویت منحصر به فرد مقاصد را حفاظت می‌نماید. تمام مشتریان تیسکاور نیاز به یک کامپیوتر با مرورگری که به اینترنت دسترسی داشته باشد دارند، بدون اینکه نیازی به سرمایه‌گذاری‌های بیشتری در بخش سخت افزار، نرم افزار، سیستم عامل و سرویس دهنده اینترنت داشته باشند. سیستم مدیریت مقصد تیسکاور با حضور فعال در وب و ارائه خدمات تجارت الکترونیکی به صنعت گردشگری (B2B) و گردشگران (B2C)، تجارت خود را رونق بخشیده است. تیسکاور هر ساله میلیونها یورو بر روی پیشرفته ترین فناوری‌های اینترنت سرمایه گذاری می‌کند و مشتریان و شرکا آن بدون اینکه مجبور به خرید سیستم (نرم افزار، سخت افزار و شبکه) باشند همیشه و به سرعت با جدیدترین سری از سیستم‌ها ترفیع می‌یابند. در ابتدای سال ۲۰۰۲، نسل هفتم از این سیستم آنلاین تولید شد. سیستم جدید، حفظ و نگهداری داده‌ها و ارائه گزینه‌هایی برای طراحی و شخصی‌سازی، و همچنین امکان بازاریابی آنلاین ساده و سریع را برای شرکای هتل فراهم می‌نماید.

مارکوسن در سال ۲۰۰۵، اشاره نموده فروش آنلاین سفر از طریق سیستم تیسکاور با نرخی معادل ۴۰ درصد از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۴ رشد نموده و مبلغی معادل ۱۸/۲ میلیارد یورو، که معادل ۷/۶ درصد از سهم بازار فروش اینترنتی اروپا است، دست یافته. این رشد در طول سال ۲۰۰۵ حدود ۲۳/۳ میلیارد یورو، یعنی در حدود ۲۰ درصد از سهم بازار مزکور است رسیده‌و در سال ۲۰۰۶ این

سهام به ۲۸,۳ درصد افزایش یافته است. وی همچنین این رشد را تا سال ۲۰۱۵ با نرخ معادل ۴۰٪ پیش‌بینی نموده. جدول زیر این روند را به خوبی نشان می‌دهد.

جدول ۲. روند کلی اندازه بازار گردشگری الکترونیک وب سایت Tiscover در اروپای غربی بین سال‌های ۱۹۹۸-۲۰۰۶

سال	بازار (billion €)	فروش اینترنتی (billion €)	فروش اینترنتی در بازار٪	میزان رشد فروش اینترنتی٪
۱۹۹۸	۲۱۸	۰,۲۲۵	۱,۰	NA
۱۹۹۹	۳۲۱	۰,۸	۰,۳	۲۲۵
۲۰۰۰	۲۴۷	۲,۵	۱	۲۱۱
۲۰۰۱	۲۴۴	۴,۹	۲	۹۷
۲۰۰۲	۲۴۲	۸,۶	۳,۵	۷۵
۲۰۰۳	۲۳۷	۱۲,۹	۵,۵	۵۱
۲۰۰۴	۲۴۰	۱۸,۲	۷,۶	۴۰
۲۰۰۵	۲۴۴	۲۳,۳	۹,۵	۲۸
۲۰۰۶	۲۴۹	۲۸,۳	۱۱,۳	۲۲

منبع: (Bruce Prideaux: et la, 2005:67)

بنابراین کاملاً واضح است که تبلیغات و بازاریابی به همراه توانایی رزرو آنلاین اکنون به یک بخش حیاتی برای وب سایت‌های گردشگری مبدل گشته. سیستم رزرواسیون تیسکاور اجازه رزرو آنلاین مستقیم محصولات، بسته‌های تور و پیش پرداخت از طریق اینترنت را فراهم می‌آورد. تیسکاور و شرکایش بدین گونه در روند رو به رشد تبدلات آنلاین بازار مسافرت حضور داشتند. علاوه بر وب سایت‌ها، تیسکاور یک سیستم WAP به آدرس wap.TIScover.com، راه‌اندازی نموده که این سیستم به کاربران این امکان را می‌دهد که به اطلاعات مرتبط با مقصد مانند اطلاعاتی در خصوص آب و هوا، بلایای ناگهانی، اقامتگاه‌ها، رویدادها و غیره دسترسی داشته باشند. این از اهمیت اساسی برای مقاصدی که در آن ورزش اسکی انجام می‌شود، همانند تیرویل اتریش (Tirol) برخوردار است. سیستم‌های موجود در مقصد اتریش، آلمان و سوئیس با بیش از ۳۵ میلیون بازدیدکننده در دسامبر ۲۰۰۴ از شهرت خاصی برخوردار هستند. این کشورها پیش‌بینی نمودند که ۵۵ میلیون بازدیدکننده آنلاین و ۳۰۰ میلیون بازدید از صفحات این پورتال را در طول سال ۲۰۰۴ جذب کنند. در ۱۳ ژانویه ۲۰۰۳، رزرو آنلاین بر روی این پایگاه بالاترین ترافیک را با حدود ۱/۵ میلیون بازدید از صفحات این پورتال را نشان داد. صنعت اجاره اتاق تیسکاور یک ترافیک جدید دیگر را در زمانهای پیک مسافرت با ۱۰۰۰ بازدید در هر دقیقه که این وب سایت را مورد

بررسی قرار می‌دادند، ثبت نمود. دلیل این امر افزایش قابل توجه در شمار مشتریان آن، خصوصاً مهمانان زمستانی و کسانی که در آخرین لحظات برنامه سفر خود را تکمیل و رزرو آنلاین را انجام می‌دهند می‌باشد. جدول زیر تعداد کل بازدیدها و ثبت درخواست رزرو خدمات و تسهیلات بر روی وب سایت تیسکاور بین سال‌های ۲۰۰۳-۲۰۰۰ را ارائه می‌دهد.

جدول ۳: آمار خلاصه بازدید، مرور صفحات و درخواست رزرواسیون تسهیلات از وب سایت Tiscover

سال	بازدیدکنندگان (به میلیون)	مرور صفحات وب (به میلیون)	درخواست رزرو تسهیلات
۲۰۰۰	۲۹,۷	۱۳۴	۵۳۳۰۰۰
۲۰۰۱	۵۳,۵	۱۹۸	۷۶۵۰۰۰
۲۰۰۲	۵۷	۲۲۵	۸۷۰۰۰۰
۲۰۰۳	۴۴,۶	۲۴۶	۱۱۹۴۰۰۰

منبع: (Bruce Prideaux: et la, 2005:68)

در نهایت می‌توان به این نتیجه رسید که هیئت گردشگری اتریش توسعه سیستم مدیریت مقصد را با موفقیت به انجام رسانده. تأسیس شرکت TIS GmbH به عنوان یک نهاد مجزا از سازمان مدیریت مقصد به شرکت این امکان را داده است که به بیش از آنچه هیئت گردشگری اتریش برای نیل به اهدافش در نظر داشت، بر روی توسعه دائم نرم‌افزار سرمایه‌گذاری کند. این امر موجب شد که اجرای سیستم به راحتی صورت گیرد و تیروول از این حضور در فرایند توسعه انتفاع ببرد. شرکت TIS GmbH در مراحل اولیه تشخیص داد که به زودی، توزیع به عنوان عامل تعیین کننده مطرح می‌شود؛ از این رو با صرف وقت، تلاش کرد تا با تعدادی از توزیع‌کنندگان برجسته، که ارزش افزوده واقعی برای مشتریان TIS به همراه داشت، ارتباطات معناداری برقرار کند. عوامل زیر کمک کرده‌اند تا TIScover به عنوان یک DMS موفق مطرح شود:

- حمایت اولیه هیئت گردشگری تیروول، سازمان ملی گردشگری و سازمان مدیریت مقصد این شهر؛
- تأسیس TIS GmbH به عنوان یک واحد اجرایی مستقل؛
- تأکید زیاد بر روی فناوری اطلاعات و توسعه کاربرد آن در گردشگری؛
- تبلیغات و بازاریابی به همراه ارائه خدمات سفارشی به مشتریان این سیستم؛
- توسعه روابط اثربخش با شرکا و طیف وسیعی از سازمان‌های مکمل بخش دولتی و خصوصی؛
- مدیریت ترافیک؛

مزایای ایجاد DMS در حوزه خلیج فارس

ایجاد و توسعه سیستم مدیریت مقصد به چند دلیل برای حوزه خلیج فارس ضروری به نظر می‌رسد، بیشتر گردشگران به دلیل اینکه دریافت تبلیغات و کسب آگاهی از طریق سیستم سنتی زمان و هزینه زیادی صرف می‌کند و از طرفی، اگرچه اینترنت دسترسی به اطلاعات را تسهیل نموده اما جستجو در میان حجم انبوهی از اطلاعات فراهم آمده در فضای مجازی سرعت و قدرت تصمیم‌گیری آنها را کاهش می‌دهد، از این رو سیستم مدیریت مقصد با گردآوری کلیه اطلاعات مرتبط با مقصد، خدمات و تسهیلات، جاذبه‌ها و راه‌های دسترسی، شرایط آب و هوایی، در هر لحظه از زمان و همچنین فراهم آوردن امکان رزرو هتل و یا سایر خدمات، کلیه این اطلاعات را به صورت متمرکز در اختیار گردشگران قرار می‌دهد، از طرفی چون مدیریت اکثر این سیستم‌ها با همکاری و مشارکت بخش دولتی صورت می‌گیرد اطمینان بیشتری نسبت به اعتبار این اطلاعات از طرف گردشگر وجود دارد. همچنین می‌توان به مزایای وجود این سیستم در پاک کردن ذهنیت منفی جهانیان نسبت به ایران و بخصوص حوزه خلیج فارس، که دائماً در مجامع منطقه‌ای و بین‌المللی در راستای تداوم حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای، نا امن جلوه داده می‌شود اشاره نمود. این سیستم با معرفی جاذبه‌های فراوان گردشگری همراه با معرفی واقعیت‌های اجتماعی ایران، می‌تواند این ذهنیت منفی را تغییر دهد. مزیت دیگر این سیستم در کاهش هزینه‌های سربار است، زیرا دسترسی به خدمات ایجاد شده را با کمترین هزینه امکان پذیر می‌سازد. همچنین با کاهش هزینه‌های مبادلاتی درجه ناکارآمدی را کاهش می‌دهد. سازمان تجارت جهانی (WTO, 2001) مزایای اینترنت را برای مقاصد گردشگری به صورت زیر بیان می‌کند:

- کاهش هزینه‌های مربوط به تبلیغات و بازاریابی و همچنین هزینه‌های چاپ، پست و توزیع بروشور؛
 - بهبود ارتباطات و روابط خود با مسافران فردی و گروه‌های هدفمند؛
 - افزایش کسب و کار برای مقصد و تامین کنندگان محلی؛
 - تولید درآمد برای سازمان مدیریت مقصد، از طریق سیستم رزرواسیون و ارزش افزوده خدمات؛
 - ایجاد روابط عمومی خوب برای مقصد، سازمان مدیریت مقصد و دیگر سازمان‌های محلی؛
- مفهوم DMS می‌تواند ارتقا پیدا کند تا سیستمی اساسی‌تر و جامع‌تر را شکل دهد، تمامی جنبه‌های مدیریت مقصد را متحول نموده و کلیه نقش‌آفرینان گردشگری حوزه خلیج فارس را در سطح منطقه‌ای با هم یکپارچه و متحد سازد. سیستم مدیریت مقصد، تمامی طیف نیازمندی‌ها و خدمات مورد نیاز شرکت‌های گردشگری و مصرف‌کنندگان این حوزه خاص را مورد خطاب قرار می‌دهد تا به شکلی کارآمد پاسخگوی آنها باشند.

چالش‌ها و موانع توسعه DMS در حوزه خلیج فارس

متأسفانه وضعیت سیستم مدیریت مقصد در ایران چندان مطلوب نیست. خدمات کلیدی و اساسی گردشگری الکترونیک، نظیر اطلاع رسانی به روز و کاربر پسند، ارتباط دو طرفه با کاربران، پشتیبانی از زبان‌های زنده دنیا، خدمات رزرواسیون کارآمد، صدور روایید بصورت الکترونیک، آژانس‌های بر خط و دیگر خدمات حیاتی مورد نیاز برای جذب گردشگر در شرایط مطلوبی قرار ندارند، بر اساس تحقیقات انجام شده درباره سیستم‌های مدیریت مقصد در ایران، علل توسعه محدود این سیستم‌ها را در نتیجه وجود برخی موانع زیر می‌دانند.

- عدم تمرکز استراتژیک؛
- ناتوانی در قوت بخشیدن به رقابت صنعت محلی؛
- بهرگیری از رویکرد انسجام، در حدی کمتر از حد مطلوب؛
- ناتوانی در تأمین کلیه خدمات برای عرضه و تقاضای گردشگری؛
- تمرکز بر روی کالا به جای تمرکز بر روی تقاضا؛
- نوآوری نابالغ در یک صنعت محافظه کار سنتی؛
- عدم استانداردسازی و تطابق؛

در فرایند ایجاد سیستم مدیریت مقصد حوزه خلیج فارس، نخستین چالش، کسب اعتبار است؛ چرا که اکثر سازمان‌های فعال در صنعت گردشگری حوزه خلیج فارس بانک‌های تصویری، اطلاعات به روز، منسجم و جامع‌در مورد امکانات و جاذبه‌ها این منطقه را ندارند. اطمینان از صحیح و جدید بودن اطلاعات نه تنها برای جلب رضایت مصرف کنندگان و کسب موفقیت در تبلیغات و بازاریابی ضروری است، بلکه برای جلوگیری از اقدامات قانونی علیه سازمان‌ها، بسیار حائز اهمیت است. شاید مشکل‌ترین بحث تغییر قالب ذهنی تعدادی از فعالان این صنعت باشد. واسطه‌ها، DMSها را به عنوان رقیبی برای کسب و کار خود تلقی می‌کنند، از این رو با تشکیل ائتلاف به مخالفت با آنها می‌پردازند. مسئولان تنها در صورتی مایل به همکاری هستند که شاهد روند ملموسی باشند که در آن DMSها، رزرواسیون و درآمدهای مالی خود را فوراً ارائه کنند؛ در حالی که آنها از سرمایه‌گذاری در ایجاد ارتباطات یا توسعه این سیستم اجتناب می‌کنند. انتخاب یک نام تجاری و دامنه آنلاین هم، در زمانی که اینترنت مملو از نام دامنه‌های مشابهی است که اغلب سعی بر جلب توجه کاربران از سایت‌های رسمی به سایت‌های بازرگانی دیگر را دارند، چالش بزرگی محسوب می‌شود. نام دامنه آنلاین، باید نام و ویژگی‌های مقصد را بخوبی منعکس کرده و به خاطر سپاری آن آسان باشد. جهت پیاده‌سازی سیستم مدیریت مقصد در حوزه خلیج فارس باید سعی نمود تا نام مقصد در دامنه آن بکار گرفته شود. یکی دیگر از چالش‌های اساسی که بیشتر مقصدها با آن مواجهند، اشغال

غیر قانونی فضاهاى مجازى است. در مورد مقصد خلیج فارس یک دامنه مناسب^۱ در سطح بین‌المللی وجود دارد، که قبلاً به عنوان یک سایت خبرگزاری بین‌المللی ثبت شده. اگر چه ایجاد سیستم مدیریت مقصد در گردشگری حوزه خلیج فارس به منظور استفاده هرچه بیشتر از مزایای متعدد آن اجتناب ناپذیر است ولی مشکلات و تنگناهاى متعدد در راه رشد و توسعه این سیستم را نباید از نظرها دور بماند، علاوه بر آنچه که در بالا بدان اشاره نمودیم برخی از دیگر موانع توسعه گردشگری در این منطقه عبارتند از:

- فقدان یک برنامه جامع و استراتژیک و همچنین مشخص نبودن هدفها و سیاست‌های گردشگری در قالب یک برنامه اجرایی؛
- تعدد مراکز تبلیغاتی و فقدان سیستم واحد در تبلیغات و بازاریابی؛
- عدم شرکت فعال در نمایشگاه‌های بین‌المللی خارج از کشور؛
- توسعه نیافتگی سواحل خلیج فارس و امکانات مناسب دریایی؛
- فضای نامساعد تبلیغاتی برای مخدوش کردن چهره ایران و نا امن جلوه دادن حوزه خلیج فارس در سطح بین‌المللی؛
- ناهماهنگی در همکاری بین سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی که در بهبود وضع گردشگری مؤثرند؛
- تصمیم‌گیریهای منفک سازمان‌های دخیل در صنعت گردشگری؛
- کمبود نیروی متخصص در این حوزه؛
- عدم استفاده از کارشناسان مجرب و آشنا به صنعت گردشگری؛
- تصویر غیرصحيح از ایران در مجامع جهانی، قوانین و مقررات مزاحم و ضعف بنیه صنعت گردشگری و نیز عدم استقرار نظام جامع آماری و نظام حساب اقماری مهم ترین چالشهای رویاروی بخش گردشگری در ایران را تشکیل می‌دهد.

نتیجه‌گیری و ارائه راهکار

با بررسی مطالعات صورت گرفته در خصوص ساختار، الزامات اطلاعاتی و عملکرد سیستم مدیریت مقصد، چنین به نظر می‌رسد که سازمان‌های فعال در صنعت گردشگری حوزه خلیج فارس ساختار و عملکردهای طراحی شده جهت مدیریت و بازاریابی این مقصد را ندارد، همچنین این سازمان‌ها فعالیت‌های بازاریابی مقصد در سطح بین‌المللی را به گونه‌ی شایسته‌ای به انجام نمی‌رساند و حضور فعالی در بازارهای بین‌المللی جهت شناساندن توانایی‌ها و جاذبه‌های این منطقه را ندارد. از این رو

پیاده سازی سیستم مدیریت مقصد با چالش‌های فراوانی مواجه است. پس از مطالعه و بررسی‌های صورت گرفته نخستین راهکار برای حل این مسائل این است که یک واحد مستقل (سازمان)، مسئولیت مدیریت و بازاریابی حوزه خلیج فارس را عهده‌دار شود و با برقراری ارتباط با کلیه بخش‌های خصوصی و دولتی مرتبط با گردشگری مدیریت داخلی خود را در تمامی سطوح بهبود بخشد، سپس با شناسایی و برقراری ارتباط با کلیه ذینفعان مقصد، ضمن بکارگیری یک نظام یکپارچه مدیریتی، منافع هر یک از ذینفعان را به خوبی شناسایی کند و در قالب یک طرح استراتژیک کسب و کار الکترونیکی، که هم راستا با طرح جامع گردشگری کشور است، نسبت به تعیین الزامات اطلاعاتی مورد نیاز هر یک از ذینفعان جهت اتصال به سیستم مدیریت مقصد گردشگری اقدام نمایند.

آینده برای سیستم مدیریت مقصد به نظر روشن است و چندین استراتژی کلیدی برای دست یافتن به آن انجام شده است. انتظارات رو به رشدی در مصرف کنندگان درباره کاربرد و محتوا سیستم مدیریت مقصد وجود دارد. مصرف کنندگان دسترسی بیشتر به اطلاعات بهتر و گسترده تر را درباره مقصد خواستارند. آنها اطلاعات واقعی و درست را درخصوص مقصد، ارتباطات موجود در آن، تسهیلات، رویدادها، وضعیت آب و هوا و قابلیت رزرو محل اقامت و ارائه آن به شکل جذاب و کاربرپسند را خواستارند، همچنین نوآوری‌های تکنولوژیکی دارای اولویت استراتژیک می باشد. توسعه عمیق و وسیع محصولات و ویژگی‌های مقصد تضمین خواهد کرد که این سیستم رهبر بازار در طراحی و فروش سیستم‌های مسافرت نه تنها در کشور بلکه در سطح بین‌المللی خواهد شد. و این به خاطر نوآوری و سیستم توزیعی است که به واسطه پیشرفت‌های تکنولوژیکی در اینگونه سیستمها بکار گرفته شده است. با توجه به نتایج بدست آمده از این پژوهش، به محققان پیشنهاد می‌شود که در راستای تکمیل و توسعه تحقیق کنونی، تحقیقات خود را پیرامون مباحث زیر که از اولویت بیشتری برخوردارند صورت دهند.

- طراحی الگوی بهینه سازمان مدیریت مقصد؛
 - بررسی الزامات اطلاعاتی ذینفعان مقصد حوزه خلیج فارس جهت راه اندازی نظام مدیریت مقصد؛
 - طراحی و پیاده سازی سیستم مدیریت مقصد حوزه خلیج فارس؛
 - بررسی الگوهای بهینه بازاریابی الکترونیکی با استفاده از سیستم مدیریت مقصد؛
- امید است که با بهره‌گیری از تحقیقات به عمل آمده توسط پژوهشگران در راستای شکل‌دهی به دانش سایر محققان و اندیشمندان، گامی مثبت در جهت احیا و اعتلای روح کهن دیار عزیزمان، ایران، برداشت.

منابع

- امین‌بیدختی، علی اکبر، ماشاءاله نظری ۱۳۸۸. «نقش بازاریابی در توسعه صنعت گردشگری». فصلنامه چشم‌انداز مدیریت، ش ۳۲، فصل پاییز، صص ۴۹-۶۸.
- عطافر، علی، جوادخزائی‌پول، مصطفی مهدی‌پور ۱۳۹۱. «عوامل مؤثر بر پذیرش فناوری اطلاعات در صنعت گردشگری». فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، س ۱۰، ش ۱۸، صص ۱۵۶-۱۳۱.
- فرزین، محمدرضا، سارا صفری ۱۳۸۸. «شناخت نظام مدیریت مقصدگردشگری (DMS) و چالش‌های توسعه آن در ایران». فصلنامه جغرافیا و توسعه، س ۷، ش ۱۶، زمستان، صص ۱۱۸-۹۳.
- منصورى مؤید، فرشته، سمیرا سلیمانی (۱۳۹۱). «بزارهای بازاریابی و تصویر ذهنی گردشگران از مقصد». فصلنامه مطالعات گردشگری، س ۱۰، ش ۱۸، فصل تابستان، صص ۱۱۰-۹۳.
- کاتلر، فیلیپ (۱۳۹۰). *بازاریابی ۳*، ترجمه عبدالحمید ابراهیمی، صمدعالی، علیرضا بافنده زنده، الناز علیزاده اشرافی، تبریز، انتشارات افق دانش، چاپ اول.
- Buhalis, D, and Spada, A.(2000). Destination management systems: criteria for success. *Information Technology and Tourism*, London. 41-58.
- Buhalis, dimitrios & Law, Rob, (2008), *Progress in information technology and tourism management, the state of etourism research*, Tourism management , London, 609-623.
- Bruce Prideaux, G. Moscardo, E. Laws,(2006) book, *Managing tourism and hospitality services: theory and international application*, London, UK.
- Leiper,N. (۱۹۹۵). *Tourism management*. Collingwood.VWC: TAFE, Publications.
- Marcussen, C.H. (2005) Trends in European Internet distribution of travel and tourisservices. *Conference Proceedings*, Vienna, 1-3 July, pp. 78-87.
- Richie, J.R.B. ,& Crouch, G. I.,(2003). *The competitive destination : A sustainable tourism perspective*. Walingford, UK : CABI Pablishing.
- Wei Wei, (2012) “Research on the Application of Geographic Information System in Tourism Management” *Procedia Environmental Sciences*, China, 1104 – 1109.
- UNWTO, (2008), *Hand book on E-marketing for tourism destinations*, Madrid: UNWTO & the European travel commission.
- UNCTAD ,(2000). *Building confidence, Electronic Commerce and development*.
- Wang, Youcheng, (2008), *Web-based Destination Marketing Systems: Assessing the Critical Factors for Management and Implementation*, International of tourism research, China, 55-70.

-
- WTO (2001) *eBusiness for Tourism: Practical; Guidelines for Destinations and Businesses*. WorldTourism Organization, Madrid.

ارزیابی جایگاه منطقه خلیج فارس در ارتقاء منزلت ژئوپلیتیک تشیع

ابوبالاب احمدی ارکمی^۱، مرتضی شمسنی غیاثوند^۲، زهرا صابر^۳، زهرا دست‌نشان^۴

چکیده

منطقه خلیج فارس با توجه به موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک خود همواره در طول تاریخ در معادلات سیاسی و اقتصادی جهان نقش آفرین بوده و دامنه تأثیر تحولات آن از سطح منطقه فراتر رفته و جامعه بین‌المللی را متأثر ساخته است. در سال‌های پس از جنگ سرد و حاکم شدن دیدگاه اقتصادمحوری بر جهان، اقتصاد جهانی به شدت به منابع انرژی وابسته شده است. با توجه به ذخایر عظیم انرژی در منطقه خلیج فارس وابستگی دولت‌ها به این منطقه تا دهه‌های آتی هم چنان ادامه خواهد یافت. در این راستا پراکنش حداکثری شیعیان در منطقه خلیج فارس زمینه را برای ایفای نقش آنها به عنوان یکی از بازیگران اصلی و نقش آفرین در منطقه و جهان فراهم ساخته است. بهره‌مندی شیعیان از مزیت‌های مختلفی چون؛ برخورداری از آموزه‌های مذهبی قوی، سوابق تاریخی و حضور در منطقه استراتژیک خلیج فارس سبب گردیده تا امروزه از آنها به عنوان یک مولفه ژئوپلیتیک یاد شود. به طوری که ۷۰ درصد جمعیت مناطق نفت خیز منطقه خلیج فارس را شیعیان تشکیل می‌دهند، که از این مقوله تحت عنوان تلاقی ژئوپلیتیک تشیع و ژئوپلیتیک انرژی یاد می‌شود. در این راستا مقاله حاضر با روش توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای سعی دارد تا ضمن تشریح جایگاه منطقه ژئوپلیتیک خلیج فارس به نقش این منطقه در ارتقاء منزلت ژئوپلیتیک تشیع بپردازد. مطالعات صورت گرفته حکایت از آن دارد که برخلاف نظریه‌های ژئوپلیتیک سنتی که خلیج فارس را جزء سرزمین‌های حاشیه‌ای به شمار می‌آورد، در نظریه‌های جدید این علم خلیج فارس به سرزمین هارتلند یا محور تبدیل شده است. از طرفی حضور حداکثری شیعیان در منطقه راهبردی و ژئواکونومیک خلیج فارس بر منزلت ژئوپلیتیک تشیع افزوده است.

کلید واژگان: ژئوپلیتیک شیعه، ژئواکونومی، ایران، منطقه خلیج فارس.

۱- نویسنده مسئول: کارشناس ارشد جغرافیای سیاسی، مدرس مدعو دانشگاه پیام نور طالقان، Abotaleb_orkomi@yahoo.com.

۲- کارشناس ارشد جغرافیای سیاسی

۳- کارشناس ارشد جغرافیای سیاسی، مدرس دانشگاه پیام نور فومن و شفت

۴- دبیر آموزش و پرورش شهرستان لنگرود

۱- مقدمه

در سده بیست و یکم با فاصله گرفتن از استراتژی‌های نظامی، جهان در حال گذار از قلمروهای ژئواستراتژیک سابق است. در حقیقت می‌توان عصر حاضر را دوره تسلط مفاهیم جدیدی چون، ژئواکونومی دانست که نقش کشورها و ایفای آن منوط به داده‌ها و داشته‌های اقتصادی آنها است. منطقه خاورمیانه با توجه به برخورداری از منابع عظیم نفت و گاز، در نظریه‌های جدید ژئوپولیتیک به عنوان تکیه‌گاه معرفی شده که نقش مهمی را در معادلات انرژی جهان دارد (نامی و عباسی، ۱۳۸۸: ۴۱). در این میان شیعیان به عنوان یک مؤلفه مهم قدرت در خاورمیانه به دلیل حضور در مناطقی با ارزش ژئواکونومی بالا در بطن تحولات سیاسی و اقتصادی منطقه و جهان قرار دارند به طوری که بیش از ۷۰ درصد جمعیت منطقه خلیج فارس را شیعیان تشکیل می‌دهند (توآل، ۱۳۸۷: ۱۷۱). امتداد جغرافیایی شیعیان در منطقه خاورمیانه و به هم پیوستگی قلمرو آنها سبب شده که عده‌ای از مخالفان تشیع از آن به عنوان یک هلال شیعی یاد کنند. در دهه‌های اخیر بروز تحولاتی نظیر پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، مؤفقیت‌های حزب الله در لبنان، ایفای نقش شیعیان در عراق بعد از سقوط صدام، گسترش موج آزادی خواهی در کشورهای حوزه خلیج فارس باعث شده که شیعیان در کانون تحولات قرار بگیرند. عوامل فوق به همراه استقرار شیعیان در بطن مناطق استراتژیکی توأم با توانمندی ژئواکونومیک بالا سبب ارتقاء جایگاه تشیع در خاورمیانه و تبدیل آن به یک مؤلفه ژئوپولیتیک قدرتمند گردیده است. اهداف مورد توجه در این مقاله عبارتند از:

- تحلیل موقعیت منطقه ژئوپولیتیک خلیج فارس.
- تحلیل پراکنش جغرافیایی شیعیان منطقه خلیج فارس.
- تبیین جایگاه خلیج فارس بر ارتقاء منزلت ژئوپولیتیک شیعه.

۲- مبانی نظری

پس از فروپاشی نظام کمونیستی و از بین رفتن سیستم اداره جهان براساس نظام دو قطبی (شرق و غرب) عده‌ای از صاحب‌نظران به این نتیجه رسیده‌اند که در شرایط به وجود آمده دیگر نظامی‌گری و داشتن سلاح‌های جنگی به عنوان مؤلفه قدرت در جهان محسوب نمی‌گردد چرا که، پس از سقوط نظام دو قطبی و با توجه به شرایط به وجود آمده ممکن است دیگر برخورد نظامی مستقیم میان ابرقدرت‌ها صورت نگیرد. بنابراین در این دوره از تاریخ توانمندی‌های اقتصادی، به عنوان عامل اصلی قدرت و نفوذ در جهان تلقی گردید. پس از دوران جنگ سرد (۱۹۸۹-۱۹۴۷) و فرو ریختن دیوار برلین، مفهوم ژئواستراتژی یک چرخش کلی نمود و در قالب مفهوم ژئواکونومی خود را مطرح ساخت که هدف کلی ژئواکونومی دخل و تصرف و به عبارتی دخالت در استراتژی‌های اقتصادی

است (عزتی، ۱۳۸۶: ۲۵). در این رابطه ادوارد لوت واک و شرایبر، نظریه‌هایی را مطرح ساختند. لوت واک طرفدار کاهش نقش نظامی‌گری پس از جنگ سرد است او معتقد است که اقتصاد و بازار سود دهی مطلوب می‌تواند جایگزین مناسبی برای نظامی‌گری و مسابقه تسلیحاتی در نزد قدرت‌های بزرگ تلقی گردد و تقابل‌های آینده بین کشورهای مختلف بیشتر جنبه اقتصادی خواهد داشت. بنابر اعتقاد او تجارت بر نظامی‌گری رجحان دارد چرا که در تجارت سوددهی متقابل وجود دارد (زین‌العابدین، ۱۳۸۹: ۱۷۸). با توجه به حاکم شدن دیدگاه اقتصاد محور در جهان، مناطق ژئواکونومیک از ارزش و اعتبار زیادی برخوردار شدند و توجه جهانیان را به خود جلب نمودند. در این راستا منطقه خاورمیانه و علی‌الخصوص خلیج فارس به عنوان مرکز اصلی انرژی (نفت و گاز) از اهمیت روزافزونی برخوردار شد و با توجه به میزان ذخایر موجود در این منطقه خلیج فارس به عنوان قلب انرژی در جهان نام گرفت. ذخایر نفت جهان از لحاظ جغرافیایی به شدت متمرکز است و بیش از ۶۴ درصد ذخایر تثبیت شده انرژی جهان در خاورمیانه وجود دارد. (عزتی، ۱۳۸۸: ۵۷) اهمیت روزافزون انرژی و نقش آن در شکوفایی صنعت در جهان امروز باعث شده است که بعضی از صاحب‌نظران و نویسندگانی مانند کاستلز اعتقاد دارند که منطقه خاورمیانه از موقعیت حاشیه‌ای خود در قرن بیستم و عصر نظامی‌گری به متن بحران و مرکز معادلات امنیت جهانی در قرن بیست و یکم راه یافته و به موضوعی جهانی تبدیل شده که کلیه قدرت‌های بزرگ و مهم به نوعی با این منطقه در ارتباط بوده و امنیت خود را با آن تعریف کرده‌اند (اخباری و ایازی، ۱۳۸۶: ۳۵). امروزه به طور قطع حضور قدرت‌های بزرگ در مناطق مختلف خاورمیانه و خلیج فارس به دنبال دسترسی به منابع انرژی ارزان و مطمئن و از طرفی رقابت بر سر منافع اقتصادی است. ریچارد نیکسون رئیس‌جمهور سابق آمریکا درباره اهمیت نفت خلیج فارس می‌نویسد: نفت خون صنعت مدرن است و خلیج فارس قلبی است که این خون را مانند تلمبه به جریان می‌اندازد، راه‌های دریایی پیرامون خلیج فارس شریانهایی هستند که این خون حیاتی از آنها می‌گذرد (روشن و فرهادیان، ۱۳۸۵: ۱۲۹). جمهوری اسلامی ایران با توجه به جمعیت انسانی، نظام سیاسی اسلامی و دارا بودن اکثریت جمعیت شیعه مذهب، به عنوان هارتلند تشیع در جهان تلقی می‌گردد و سایر مراکز شیعی واقع در کشورهای مختلف در امتداد این هارتلند قرار گرفته‌اند که از آنها می‌توان به عنوان مکمل‌های ژئوپلیتیک تشیع در ایران یاد کرد و اقتدار آنها تا حدودی وابسته به میزان قدرتمندی ایران است. جهان تشیع امروزه یک خط سیر مهمی را از لحاظ جغرافیایی شامل می‌شود که در واقع از شرق کشور چین و هندوستان شروع شده و بعد از رسیدن به ایران، از طریق عراق و خلیج فارس به سوریه و لبنان می‌رسد. عده‌ای از نویسندگان از این خط سیر و امتداد جغرافیایی تشیع به عنوان کمربند شیعی و عده‌ای دیگر از جمله پادشاه اردن آن را هلال شیعی می‌نامند. در محدوده قلمرو

سکونت شیعیان به علت پیوستگی جغرافیایی هر نوع حادثه‌ای به سرعت انتقال می‌یابد. قلمرو جغرافیایی شیعیان از لحاظ سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و غیره دارای توانمندی زیادی است. در این راستا استقرار شیعیان در منطقه مهم خلیج فارس که از لحاظ ژئواکونومیک، از ارزش و اعتبار بالایی در جهان برخوردار بوده بر وزن ژئوپلیتیک تشیع در جهان افزوده و شیعیان را به عنوان یک مؤلفه نقش آفرین و قدرتمند در منطقه و جهان معرفی نموده است.

۳- فرضیه تحقیق

- حضور شیعیان در منطقه استراتژیک خلیج فارس بر ارتقاء وزن ژئوپلیتیک تشیع تأثیر گذار است.

۴- روش تحقیق

این مقاله با استفاده از روش توصیفی- تحلیلی و با شیوه اسنادی انجام شده است و ابزارهای گردآوری آن شامل بهره‌گیری از کتابها، مقالات، گزارش‌های منتشر شده در مجلات و اینترنت می‌شود.

۵- قلمرو جغرافیایی تحقیق

مفهوم خلیج فارس عبارت است از پیشرفتگی دریا در خشکی است که در حد واسط سرزمین ایران و شبه جزیره عربستان می‌باشد. این دریا از قدیم بین اعراب بحر الفارس نام داشته و در منابع اسلامی بدین نام آمده است. خلیج فارس از مصب اروند رود که خود از پیوستن کارون، دجله و فرات به وجود آمده تا شبه جزیره مُسندَم در عمان امتداد و از طریق دریای عمان با اقیانوس هند ارتباط دارد(الهی، ۱۳۸۸: ۴). منطقه خلیج فارس از هشت واحد سیاسی شامل: ایران، عراق، عربستان سعودی، قطر، عمان، امارات متحده عربی، کویت و بحرین تشکیل شده است. این منطقه را می‌توان بر اساس خصلت‌های مشترک و متمایز که الگوی کنش متقابل منطقه‌ای را شکل می‌دهند، یک واحد و منطقه ژئوپلیتیک بارز در جهان دانست(زین‌العابدین، ۱۳۸۵: ۹۶).

۶- مفاهیم و اصطلاحات

۶-۱ ژئوپولیتیک

ژئوپولیتیک ترکیبی از دو واژه " ژئو " به معنای زمین و " پولیتیک " به معنای سیاست می‌باشد که مفهومی بنام سیاست جغرافیایی از آن شکل گرفته است. تعریف مورد نظر ما از ژئوپولیتیک در این پژوهش عبارتست از: ژئوپولیتیک عبارت است از: درک واقعیت‌های محیط جغرافیایی به منظور دستیابی به

قدرت به نحوی که بتوان در بالاترین سطح بازی جهانی، وارد شد و از منافع ملی و حیات ملی دفاع کرد (عزتی، ۱۳۸۸: ۷). در تعریف دیگری ژئوپلیتیک " علم مطالعه رابطه متقابل جغرافیا، قدرت و سیاست و کنش‌های ناشی از ترکیب آنها با یکدیگر " می‌باشد (حافظ نیا، ۱۳۸۵: ۳۷).

۶-۲ ژئواکونومی

این واژه در مقطع فروپاشی شوروی (سابق) برای اولین بار در سال ۱۹۹۰ میلادی توسط ادوارد لوتراک مطرح شد که عبارت است از: مطالعه عوامل یا زیربنای اقتصادی محیط منطقه‌ای یا جهانی بر روی تصمیم‌گیری‌های سیاسی و ساختارهای شکل‌گیرنده ژئوپلیتیک در این راستا مناطقی که از نظر اقتصادی منابع و ذخایر انرژی غنی باشند اهمیت می‌یابند و مناطق ژئواکونومیکی یکی از عرصه‌های رقابت قدرت‌ها در قرن ۲۱ خواهند بود. ژئواکونومی رابطه بین قدرت و فضا را مد نظر دارد و هدف اصلی آن کنترل سرزمین و دستیابی به قدرت فیزیکی نیست بلکه دست یافتن به استیلای اقتصادی فناوری و بازرگانی است بدین ترتیب به نظر می‌رسد مفاهیم ژئواکونومی در رویارویی با مسائل قرن ۲۱ از کارآیی مناسبی در مقیاس جهانی برخوردار خواهد بود (واعظی، ۱۳۸۸: ۳۲).

۶-۳ ژئوپولیتیک انرژی

به مطالعه نقش و اثر انرژی و جنبه‌ها و ابعاد مختلف آن بر سیاست و قدرت و مناسبات گوناگون ملت‌ها و دولت‌ها می‌پردازد. انرژی‌های فسیلی به ویژه نفت خام و گاز طبیعی از آن حیث که در بیلان انرژی جهان سهم بالایی دارند، جایگاه ویژه‌ای را در مناسبات بین‌المللی پیدا کرده‌اند و سیاست بین‌الملل را تحت الشعاع قرار داده‌اند. از این رو منابع تأمین انرژی، مسیرهای انتقال انرژی، بازارهای مصرف، تجارت انرژی، فن آوری انرژی و نظایر آن اعتبار ویژه‌ای پیدا می‌کنند. اهمیت انرژی بدان حد است که دولت‌های مصرف‌کننده، مکانهای تولید انرژی و دولت‌های تولیدکننده مکانهای مصرف انرژی و هر دو مسیرهای انتقال و تکنولوژی‌های مربوط به انرژی را جزء اهداف ملی و امنیت ملی خود محسوب می‌کنند (حافظ نیا، ۱۳۸۵: ۱۰۲).

۷- پیشینه تحقیق

"عزت الله عزتی و نبی‌الله رشنو (۱۳۸۶)، در مقاله‌ای تحت عنوان (رویکردهای ژئوپلیتیک سیاست خارجی ایران در حوزه خلیج فارس)، به این نتیجه رسیده‌اند که ریشه اصلی بی‌ثباتی‌ها در منطقه خلیج فارس به ساختارهای میراث تقسیمات سیاسی و سیطره دوره استعمار برمی‌گردد و حل این مسأله و تحقق سیستم ترتیبات امنیتی مطلوب در حوزه خلیج فارس به مثابه پازلی است که، ضمن

تأکید بر موقعیت مرکزی ایران در این پازل باید در چیدمان آن تمامی اجزای منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای به طور متناسب در کنار یکدیگر قرار گیرند."

"سیدعباس احمدی، (۱۳۹۰)؛ در کتاب (ایران، انقلاب اسلامی و ژئوپلیتیک شیعه) به این نتیجه اذعان دارد که وجود برخی شرایط در گسترش حوزه نفوذ مذهب لازم است که در این رابطه می‌توان به جمعیت پیروان یک مذهب، قلمرو جغرافیایی مشخص و آرمان‌ها و آموزه‌های اعتقادی عمیق در ارتباط با مذهب شیعه یاد کرد. عوامل فوق به نوعی زمینه را برای گسترش نفوذ مذهب تشیع فراهم ساخته است."

"فرانسوا توآل (۱۳۸۷)؛ در کتاب (ژئوپلیتیک شیعه)، ضمن بررسی ویژگی‌های مذهب شیعه آن را به دو پهنه عربی و ایرانی تقسیم کرده و معتقد است که این دو دنیای سیاسی، کارکرد یکسانی ندارند. نویسنده به دنبال پاسخ برای این سوال اساسی است که، چرا علی‌رغم در اقلیت قرار گرفتن شیعیان و تحمل آوارگی و فشار در طول تاریخ این جمعیت مذهبی نه تنها به حیات خود ادامه داده است بلکه تأثیری عمیق بر فرهنگ و اجتماع جامعه مسلمین گذاشته است."

"گراهام فولر و رند رحیم فرانکه (۱۳۸۴)؛ در کتاب (شیعیان عرب مسلمانان فراموش شده)، پس از بحثی مبسوط پیرامون اوضاع سیاسی و اجتماعی شیعیان کشورهای مختلف عربی به رابطه سیاسی شیعیان با غرب پرداخته‌اند. نویسندگان کتاب تحولات سیاسی جدید خاورمیانه و اختلاف سیاسی و مذهبی شیعیان با اهل سنت و حکومت‌های عربی را سبب نزدیکی دیدگاه شیعیان منطقه با غرب می‌دانند."

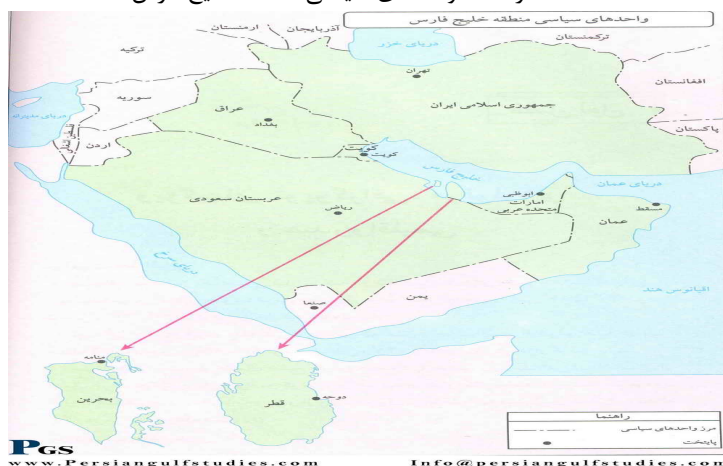
"زینب متقی زاده (۱۳۸۴)؛ در کتاب (جغرافیای سیاسی شیعیان منطقه خلیج فارس)، پس از بررسی وضعیت شیعیان به تحلیل شکل‌گیری رستاخیز شیعی در این منطقه پرداخته است. نویسنده به این نتیجه رسیده است که هر چند مؤلفه‌های جغرافیایی منطقه خلیج فارس می‌تواند سبب اهمیت و ارزش جایگاه شیعیان در منطقه و جهان شود لیکن به دلیل پراکندگی جغرافیایی شیعیان در کشورهای مختلف و هماهنگی دولتهای استعماری با حکومت‌های منطقه خلیج فارس، آنها نتوانستند از جایگاه قابل توجهی در زمینه‌های سیاسی و اجتماعی منطقه خاورمیانه بهره‌مند شوند."

۸- اهمیت استراتژیک خلیج فارس

منطقه خلیج فارس از لحاظ سیاسی، اقتصادی و تجاری دارای اهمیت استراتژیک و منحصر به فرد است. این منطقه گلوگاه تأمین انرژی اروپا و مناطق دیگری چون؛ چین و ژاپن محسوب می‌شود. از روزگاران کهن تا به امروز، دسترسی به دریا یکی از عوامل مهم برای احراز قدرت کشورها بوده است خلیج فارس از نظر استراتژیک، در منطقه خاورمیانه به عنوان مهم‌ترین مرکز ارتباطی میان سه قاره محسوب می‌شود و بخشی از یک سیستم ارتباطی را که دریای مدیترانه، دریای سرخ، اقیانوس

هند، اقیانوس کبیر و اقیانوس اطلس را به هم پیوند می‌دهد، تشکیل می‌دهد. به همین دلیل این موقعیت از روزگاران پیش مورد توجه کشورهای منطقه و ممالک نافذ ماوراء منطقه بوده است (حافظ نیا، ۱۳۸۱: ۲۰). اهمیت موقعیت خلیج فارس، مرهون تنگه هرمز که به عنوان دروازه خلیج فارس می‌باشد، است زیرا بدون وجود تنگه هرمز، خلیج فارس دریای بسته می‌بود و از طریق این تنگه است که با دیگر مناطق جهان ارتباط برقرار می‌کند و این ویژگی باعث شده که همواره کانون توجهات بین المللی و منطقه‌ای قرار گیرد. عرض کم تنگه هرمز و وجود تعدادی جزیره و نیز ارتفاعات ساحلی در مجاورت خطوط اصلی کشتیرانی، باعث حساسیت شدید ابر قدرتها و به ویژه کشورهای غربی نسبت به مساله امنیت منطقه در طول دوران جنگ سرد و پس از آن شده است (روانبخش و پورفیکوهی، ۱۳۹۱: ۱۰۵). آن چه خلیج فارس را به شاه‌رگ حیاتی جهان تبدیل نمود، کشف طلای سیاه بود. کالایی که پس از گذشت قرن‌ها و علی‌رغم پیشرفت علم و فناوری هنوز جایگزین مناسبی برای آن یافت نشده است، اما اهمیت منطقه خلیج فارس صرفاً به وجود منابع غنی فسیلی آن خلاصه نمی‌گردد و نقش سیاسی منطقه خلیج فارس با توجه به اهمیت ایدئولوژیکی، ارتباطی، ژئواکونومیک و ژئواستراتژیک آن متبلور می‌شود. در واقع برای بررسی و تحلیل اهمیت استراتژیک منطقه خلیج فارس مطالعه مؤلفه‌هایی چون: موقعیت جغرافیایی، ذخایر عظیم نفت و گاز و بازار مصرف این منطقه امری ضروری محسوب می‌گردد.

نقشه شماره (۱): واحدهای سیاسی منطقه خلیج فارس

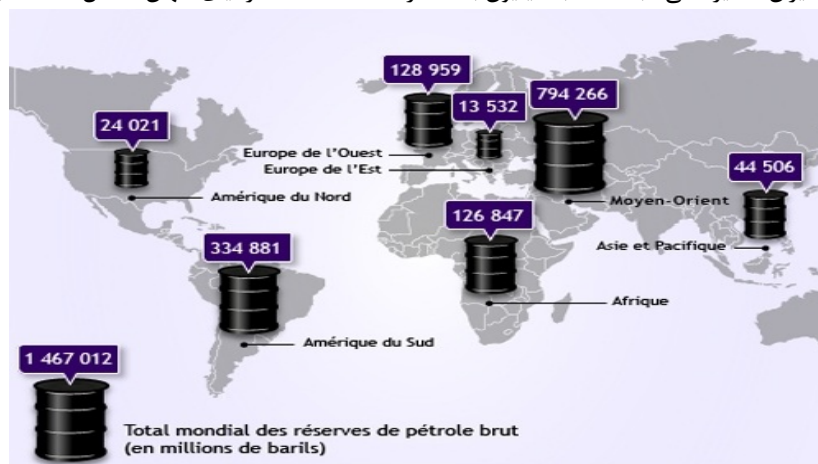

منبع: (www.Persian gulf studies)

۹- اهمیت ژئواکونومیک خلیج فارس

خلیج فارس به علت قرار گرفتن در مسیر خطوط دریایی و اتصال آن به سواحل ایران، عراق و به جزیره عربستان از زمان‌های بسیار دور در رقابت‌ها و کشمکش‌ها و جنبش‌های اقتصادی میان شرق و غرب سهم بسزایی داشته است. علاوه بر این بر اثر رفت و آمد و سیر و سفر ملت‌های دریانورد و تجارت پیشه به آبهای خلیج فارس، در طول زمان شرایط و موقعیت تجاری و اقتصادی مهمی در آنجا شکل گرفته است. یکی از ویژگی‌های اصلی نظام جدید جهانی، اهمیت یافتن مسئله اقتصاد است. به طوری که جهان از مقوله نظامی‌گری تا حدودی فاصله گرفته و توانمندی ژئواکونومیک، تعیین کننده جایگاه و نقش کشورها در عرصه نظام بین‌المللی در عصر حاضر محسوب می‌شود. در این راستا با توجه به دیدگاه فوق‌مناطق از جهان دارای اهمیت هستند که از نظر انرژی غنی باشند. بر این اساس در توازن قدرت‌های آینده، برتری از آن قدرتی خواهد بود که بر مناطق ژئواکونومیک تسلط داشته باشند (جعفری ولدانی، ۱۳۸۸: ۱۱۹).

نقشه ۲: میزان ذخایر نفتی ثابت شده به میلیون بشکه در ۵ نقطه نقشه جغرافیای جهان تا سال ۲۰۱۰ میلادی

منبع: (پیشگاهی فرد و مهکویی، ۱۳۹۱: ۳۹۲)

خلیج فارس با داشتن ۶۵٪ ذخایر نفتی شناخته شده جهان در تأمین انرژی آینده نقش بسیار مهمی را برعهده دارد. منطقه خلیج فارس از حیث ذخایر گازی نیز بسیار غنی است و میزان منابع گازی این منطقه ۲۷٪ درصد ذخایر جهان را شامل می‌شود، که این مسئله خود نشان از جایگاه بالای منطقه خلیج فارس از نظر ژئواکونومیک دارد (آمویی و همکاران، ۱۳۹۱: ۶۷). نفت در طی

قرن بیستم، در حقیقت عامل بسیار مهمی در تحولات نظامی- سیاسی و اقتصادی جهان بوده و برای سال‌های قابل پیش بینی نیز چنین خواهد بود. در این میان منطقه خلیج فارس به علت تسلط بر ذخایر عظیم انرژی، قدرت تولید و توان صادراتی قابل توجه در حقیقت مرکز این تحولات و وقایع مهم است. به طوری که تقریباً همه کشورهای جهان کم و بیش وابسته به این حوزه می‌باشند و حیات اقتصادی و نظامی- سیاسی، بسیاری از این کشورها به خصوص کشورهای صنعتی غرب و ژاپن به ادامه بی وقفه جریان نفت از حوزه خلیج فارس وابسته است (متقی زاده، ۱۳۸۴: ۵۴).

جدول شماره (۱): مصرف کنندگان عمده نفت در جهان (میلیون بشکه در روز) ۲۰۰۴

کشور	آمریکا	چین	ژاپن	آلمان	روسیه	هند	کانادا	برزیل	کره جنوبی	فرانسه	مکزیک
میزان مصرف	۲۰,۷	۶,۵	۵,۴	۲,۶	۲,۶	۲,۳	۲,۳	۲,۲	۲,۱	۲	۲

منبع: (عزنی، ۱۳۸۸: ۴۰)

تحولات نظام بین الملل بیانگر آن است که در هزاره سوم میلادی قدرت برتر از آن کسی خواهد بود که بر انرژی جهانی بویژه نفت و گاز، تسلط یابد. با توجه به مطلب فوق می‌توان گفت که خلیج فارس به عنوان بزرگترین مخزن انرژی جهان، کانون توجه جهانی قرار گرفته است.

۱۰- مشخصات جغرافیایی خلیج فارس و نقش ایران در این منطقه

در میان مناطقی که در بخش معروف به خاورمیانه، به عنوان مناطق ژئوپلیتیک جداگانه و متمایز از دیگران وجود دارد، خلیج فارس مدل منحصر به فردی از یک مدل ژئوپلیتیک را ارائه می‌دهد این منطقه ملت‌هایی را شامل است که از نظر فرهنگی متفاوت هستند ولی از نظر مشغله‌های سیاسی، استراتژیک و اقتصادی هماهنگی و تجانس دارند. این منطقه شامل ایران، عراق، عربستان سعودی، عمان، کویت، امارات متحده عربی، قطر و بحرین است گذشته از این کشورها که در خلیج فارس هم کرانه‌اند، پاکستان نیز به دلیل نزدیکی جغرافیایی و به دلیل مبادله گسترده بازرگانی و نیروی انسانی، علایق ژرفی در این منطقه دارد و می‌تواند در گفتگو پیرامون منطقه خلیج فارس، مورد توجه قرار گیرد (مجتهدزاده، ۱۳۷۹: ۳۳۵). به لحاظ جغرافیایی و ژئوپلیتیکی، منطقه خلیج فارس اصلی ترین راه ارتباطی است که می‌تواند با کمترین هزینه ممکن، ارتباط تجاری و حمل و نقلی بین و کشورهای حوزه خلیج فارس را با سایر نقاط جهان برقرار یا آن را تسهیل می‌کند (صفاورزاده، ۱۳۸۰: ۷۲۸). اهمیت خلیج فارس به جهت موقعیت جغرافیایی حساس و

منابع سرشار نفت بوده و حدود ۹۹٪ نفت خاورمیانه و ۶۸٪ نفت جهان در این حوزه قرار دارد و رفت آمد دریایی را برای کشورهای مذکور را ممکن می‌سازد (روشن و فرهادیان، ۱۳۸۵: ۹۹). خلیج فارس دسترسی به خاورمیانه و منابع آن را نیز آسان می‌کند تحت کنترل گرفتن منابع انرژی عامل کلیدی حفظ قدرت در میان ملت‌های جهان است. مسئله مهمتر این که خلیج فارس مسیر دریایی راهبردی است که دو اقیانوس آرام و اطلس را به هم متصل می‌کند حتی اگر آمریکا اقدام به استخراج منابع آسیای مرکزی کند، خلیج فارس باز هم به عنوان یکی از راهروهای مهم انتقال نفت به سایر نقاط جهان ادامه خواهد داد (سیمبر، ۱۳۸۵: ۱۹). این منطقه از دیر باز والاترین اهمیت را در دید ژئوپلیتیک ایران داشته و دارد، و ادامه ژئوپلیتیک آن به سوی خاور که شامل پاکستان و افغانستان می‌شود (صابر و همکاران، ۱۳۸۱: ۸). خلیج فارس یک منطقه منحصراً عربی نیست کرانه‌های ایرانی سراسر کرانه‌های شمالی، شمال باختری و شمال باختری و شمال خاوری منطقه از دهانه فاو گرفته تا کرانه‌های شمال باختری اقیانوس هند را شامل است؛ ایران حساس‌ترین نقطه‌های استراتژیک در خلیج فارس و تنها راه ورود و خروج آن را در کنترل خود دارد؛ نه تنها ایران بزرگترین و متنفذترین کشور منطقه است. بزرگترین جمعیت منطقه و بزرگترین توان بالقوه اقتصادی، سیاسی و استراتژیک را داراست. همچنین طولانی‌ترین ساحل خلیج فارس متعلق به ایران است (مومنی، ۱۳۹۰: ۲۸۵). بنابراین توانمندی‌های ایران در منطقه خلیج فارس را از ابعاد مختلف می‌توان مورد ارزیابی قرار داد که اهم این عوامل عبارتند از:

- ۱) موقعیت ممتاز جغرافیایی و حاکمیت سیاسی گسترده بر کرانه شمالی
 - ۲) موقعیت و بافت جمعیتی مناطق جنوبی، خلیج فارس و حضور ایرانیان و ایرانی تباران در این مناطق
 - ۳) روابط فرهنگی و آموزش
 - ۴) روابط اقتصادی و تجاری و نیازهای مناطق جنوبی خلیج فارس به ایران (بهمنی قاجار، ۱۳۸۵: ۳۵).
- نقشه شماره ۳: موقعیت ژئوپلیتیک ایران و قرار گرفتن در کانون بیضی انرژی جهانی

منبع: (عزتی و خلخالی، ۱۳۹۱: ۱۲۹)

از طرفی کشور ایران واقع در منطقه خلیج فارس، با برخورداری از جمعیت حداکثری شیعه به عنوان هارتلند تشیع در جهان محسوب می‌شود و شیعیان دیگر نقاط منطقه و جهان به صورت پیرامون و نیمه پیرامون حول این کشور کانون، پراکنده شده‌اند. وقوع انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷، در ایران را می‌توان به عنوان یک نقطه عطف برای شیعیان منطقه تلقی نمود. انقلاب اسلامی از یک طرف باعث شد تا مذهب شیعه مورد توجه قرار گیرد و به جهانیان معرفی شود. از طرفی دیگر، جوامع شیعی در کشورهای مختلف بر اثر انقلاب اسلامی احساس خودباوری کردند، در جهت رشد و ارتقای سیاسی گام برداشتند و موفق شدند برخی احزاب و تشکل‌های سیاسی را تأسیس یا تقویت کنند. (احمدی، ۱۳۹۰: ۱۳۷). به طور کلی حضور قدرتمند ایران به عنوان کانون تشیع در منطقه استراتژیک و مهم خلیج فارس و نهادینه شدن مذهب شیعه در ساختار حکومتی این کشور، به نوعی پشتوانه محکمی را برای شیعیان در منطقه و جهان فراهم ساخته است. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و حمایت‌های بی دریغ مسئولان این کشور از جنبش‌های آزادی بخش و علی‌الخصوص شیعیان نواحی مختلف، گروه‌های شیعه مذهب منطقه خلیج فارس به شدت از انقلاب ایران تأثیر پذیرفته و تحرکاتی را در جهت ایفای نقش گسترده تر در قلمرو جغرافیایی خود بر عهده گرفتند. در واقع می‌توان گفت، بر اثر انقلاب اسلامی در ایران، روح درهم شکسته و خسته شیعیان در مناطق مختلف جهان زنده و روحیه امید در کالبد آنان دمیده شد. روحیه خودباوری و اعتماد به نفس در واقع اولین هدیه‌ای بود که شیعیان خارج از ایران، بعد از پیروزی انقلاب اسلامی از آن دریافت کردند.

۱۱- تلاقی ژئوپلیتیک تشیع با ژئوپلیتیک انرژی

پس از فروپاشی نظام کمونیستی و از بین رفتن سیستم اداره جهان براساس نظام دوقطبی (شرق و غرب) عده‌ای از صاحب‌نظران به این نتیجه رسیده‌اند که در شرایط به وجود آمده دیگر نظامی‌گری و داشتن سلاح‌های جنگی به عنوان مؤلفه قدرت در جهان محسوب نمی‌گردد چرا که، پس از سقوط نظام دو قطبی و با توجه به شرایط به وجود آمده ممکن است دیگر برخورد نظامی مستقیم میان ابرقدرتها صورت نگیرد. بنابراین در این دوره از تاریخ توانمندی‌های اقتصادی، به عنوان عامل اصلی قدرت و نفوذ در جهان تلقی گردید. با تحول در ساختار نظام بین‌المللی و تغییر نگرشها بر اساس مقتضیات روز پس از پایان جنگ سرد قلمروهای ژئواکونومیک با محوریت توانمندی‌های اقتصادی و ژئوپلیتیکی بر بستر قلمروهای ژئواستراتژیک شکل یافتند. با تغییر شاخص‌ها و الویت یافتن مسائل اقتصادی بر مسائل نظامی، انطباقی بین قلمروهای ژئواکونومیک و ژئواستراتژیک پدید

آمد و در مباحث ژئواکونومیک، موضوع ژئوپلیتیک نفت و امنیت استراتژیک منابع انرژی به عنوان مهم ترین عامل تعیین کننده در انتخاب استراتژی‌های جهانی مطرح گردید. بر همین اساس در آغاز سده بیست و یکم دو عامل عمده «منابع و ارتباطات» نقش اصلی را در شکل گیری مناطق ژئواکونومیک و ژئواستراتژیک ایفاء می‌کنند(نامی، ۱۳۸۷: ۵۱). با توجه به حاکم شدن دیدگاه اقتصاد محوری در جهان مناطق ژئواکونومیک از ارزش و اعتبار زیادی برخوردار گردیدند و توجه جهانیان را به خود جلب نمودند. در این راستا منطقه خاورمیانه و علی الخصوص خلیج فارس به عنوان مرکز اصلی انرژی(نفت و گاز) از اهمیت روزافزونی برخوردار شد و با توجه به میزان ذخایر موجود در این منطقه خلیج فارس به عنوان قلب انرژی در جهان نام گرفت. ذخایر نفت جهان از لحاظ جغرافیایی به شدت متراکم است و بیش از ۶۴ درصد ذخایر تثبیت شده انرژی جهان در خاورمیانه وجود دارد(عزتی، ۱۳۸۸: ۵۷). منطقه خاورمیانه ۴۱ درصد ذخایر گازی جهان را در خود جای داده است که میزان آن را در حدود ۷۵ /۹۱ تریلیون متر مکعب تخمین زده‌اند و براساس این آمار خاورمیانه به علت دارا بودن ذخایر بالای انرژی نقش کلیدی را در صنعت جهانی ایفاء می‌کند و جایگاه ویژه‌ای در جهان دارد(نامی و عباسی، ۱۳۸۸: ۴۱). در عصر حاضر جهان در حال گذر است. نفت ارزان و فراوان به سوی دوران نفت گران و نایاب است. وابستگی به نفت روز به روز بیشتر شده و تقاضای آن رو به افزایش است. بنابراین این مسئله رقابت میان کشورهای بزرگ را برای سیطره و نفوذ بر مناطق ژئواکونومیک افزایش داده و از طرفی اهمیت بالای مناطق نفت خیز مانند: خاورمیانه را صد چندان نموده است. با توجه به وجود منابع غنی انرژی در خاورمیانه و خلیج فارس و نحوه پراکنش شیعیان در این منطقه به نوعی شاهد تلاقی ژئوپلیتیک انرژی و ژئوپلیتیک تشیع هستیم. حدود ۷۰ درصد از جمعیت حوزه‌های نفتی خلیج فارس را شیعیان تشکیل می‌دهند و چاه‌های نفت کشورهای منطقه به نوعی در مناطق شیعه نشین قرار گرفته‌اند که این بر اهمیت ژئوپلیتیک شیعیان در سطح منطقه و جهان تأثیر مثبتی می‌گذارد(تلاشان، ۱۳۸۹: ۱۰۹). امروزه تطبیق یافتن ژئوپلیتیک شیعه و ژئوپلیتیک انرژی از نگرانی‌های عمده غرب به حساب می‌آید و در این میان حضور قدرتمند ایران در خاورمیانه و نفوذ آن در بین شیعیان مناطق همجوار بر دشواری‌های ژئوپلیتیک تشیع از نگاه غربی‌ها افزوده است. قرار گرفتن ایران در میان دو منبع بزرگ انرژی(کاسپین و خلیج فارس) در قرن بیست و یکم و حضور حداکثری شیعیان در مناطق نفت خیز خلیج فارس که از آن به عنوان تطبیق ژئوپلیتیک شیعه و ژئوپلیتیک انرژی یاد می‌شود بر اهمیت ایدئولوژیکی و ژئواکونومیکی شیعیان تأثیر بسزایی دارد(نکویی، ۱۳۸۸: ۴۷).

جدول شماره (۲): میزان منابع نفت کشورهای شیعه نشین

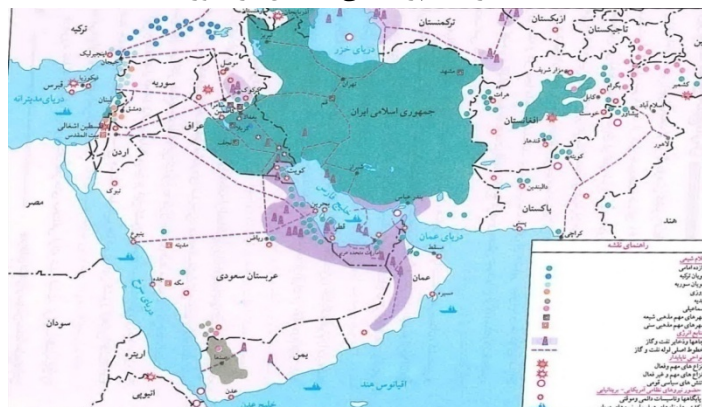
کشور	منابع نفت به میلیارد بشکه	رتبه در دنیا
عربستان	۲۶۴,۶	اول
ایران	۱۳۷,۶	سوم
عراق	۱۱۵	چهارم
کویت	۱۰۴	پنجم
امارات	۹۷,۸	ششم
قطر	۲۵,۴	دوازدهم
آذربایجان	۷	نوزدهم
عمان	۵,۵	بیست و چهارم

منبع: (گزارش سالانه مؤسسه تحقیقاتی PEW، ۲۰۱۰:۱۰)

شیعیان به علت حضور در مناطق راهبردی خاورمیانه و استقرار در مناطق نفت خیز و کانون‌های تجاری بالقوه جایگاه مهمی در معادلات منطقه‌ای ایفاء می‌کنند از طرفی اروپا و آمریکا به دلیل وابستگی شدید به انرژی مطمئن و ارزان به طور قطع مجبور به مذاکره با شیعیان هستند که این امر در درازمدت بیشتر نمایان خواهد شد. در سالیان اخیر شاهد تلاش چشمگیر و حضور ناتو در خلیج فارس هستیم که می‌توان علت اصلی این امر را اهمیت ژئواکونومیکی این منطقه به حساب آورد. از دلایل اصلی حضور ناتو در خاورمیانه می‌توان به اقدام روسیه به استفاده سیاسی از ابزار انرژی در تنظیم روابط خود با همسایگان غربی خود اشاره کرد که این امر مسئله امنیت انرژی را در دستور کار اتحادیه ناتو قرار می‌دهد (دولتیار، ۱۳۸۹:۱۲). با توجه به مطالب فوق و اهمیت استراتژیک خلیج فارس به دلیل وجود منابع عظیم انرژی که عده‌ای آن را مخزن نفت جهان نام برده‌اند و از طرف دیگر وجود بازار مصرف بزرگ این منطقه برای کشورهای صنعتی باعث شده است که برسر تصرف و نفوذ بر این منطقه در میان کشورهای قدرتمند رقابت شدیدی به وجود آید. شیعیان ساکن در منطقه خاورمیانه در صورت ایجاد همگرایی بیشتر و رشد سیاسی و علمی و پی بردن به جایگاه مهم خود در ساختار سیاسی، اقتصادی جهان می‌توانند از اهمیت ژئواکونومیکی قلمرو خود در جهت ارتقاء قدرت و نقش خود در معادلات منطقه‌ای و جهانی نهایت استفاده را ببرند (عزیزی و ملکی، ۲۰۱۱:۱۳۸۹). حضور حداکثری شیعیان در منطقه راهبردی و دارای توانمندی ژئواکونومی خلیج فارس بر منزلت ژئوپلیتیک تشیع بیش از پیش افزوده است. منطقه خلیج فارس در نظریه‌های ژئوپلیتیک گذشته جزء سرزمین‌های حاشیه‌ای به شمار می‌رفت. اما در نظریه‌های

جدید خلیج فارس به سرزمین هارتلند، محور یا به گفته لوهازن به «مرکز مرکز» تبدیل شده است (جعفری ولدانی، ۱۳۸۸: ۱۱۷).

نقشه شماره (۴): پراکندگی شیعیان در خاورمیانه

منبع: (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۸۶: ۵۵)

شیعیان خاورمیانه به علت حضور در اطراف میادین نفتی و مراکز تجاری بالقوه خلیج فارس جایگاه ویژه‌ای در معادلات منطقه‌ای دارند. به طوری که فولر معتقد است، واشنگتن در درازمدت به انرژی نیاز دارد و انرژی نیاز به ثبات دارد و از آن جایی که حجم عظیمی از ذخایر انرژی در مناطق شیعه نشین واقع شده، دولت آمریکا به شرط مذاکره با شیعیان می‌تواند منافع خود را حفظ کند (نکویی، ۱۳۸۸: ۶۹). با توجه به استقرار شیعیان در منطقه حساس خاورمیانه و تأثیر گذاشتن بر معادلات منطقه‌ای و بین‌المللی می‌توان به مذهب تشیع به عنوان یک مؤلفه ژئوپلیتیک یاد کرد. چرا که شیعه علاوه بر این که یک عامل مهم در جغرافیای سیاسی خاورمیانه تلقی می‌شود، بر معادلات بین‌المللی و فرا منطقه‌ای نیز تأثیر می‌گذارد (زین العابدین و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۵۹).

نتیجه‌گیری

منطقه خلیج فارس با توجه به موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک خود همواره در طول تاریخ در معادلات سیاسی و اقتصادی جهان نقش آفرین بوده و دامنه تأثیر تحولات آن از سطح منطقه فراتر رفته و جامعه بین‌المللی را متأثر ساخته است. به لحاظ جغرافیایی و ژئوپلیتیکی، منطقه خلیج فارس اصلی‌ترین راه ارتباطی است که می‌تواند با کمترین هزینه ممکن، ارتباط تجاری و حمل و نقلی بین و کشورهای حوزه خلیج فارس را با سایر نقاط جهان برقرار یا آن را تسهیل می‌کند. اهمیت خلیج فارس به جهت موقعیت جغرافیایی حساس و منابع سرشار نفت بوده و حدود ۹۹٪ نفت خاورمیانه و ۶۸٪ نفت جهان در این حوزه قرار دارد و رفت آمد دریایی را برای کشورهای مذکور را ممکن می‌سازد در سال‌های

پس از جنگ سرد و حاکم شدن دیدگاه اقتصادمحوری بر جهان، اقتصاد جهانی به شدت به منابع انرژی وابسته شده است. با توجه به ذخایر عظیم انرژی در منطقه خلیج فارس وابستگی دولتها به این منطقه تا دهه‌های آتی هم چنان ادامه خواهد یافت. در این راستا پراکنش حداکثری شیعیان در منطقه خلیج فارس زمینه را برای ایفای نقش آنها به عنوان یکی از بازیگران اصلی و نقش آفرین در منطقه و جهان فراهم ساخته است. با توجه به وجود منابع غنی انرژی در خاورمیانه و خلیج فارس و نحوه پراکنش شیعیان در این منطقه به نوعی شاهد تلاقی ژئوپلیتیک انرژی و ژئوپلیتیک تشیع هستیم. حدود ۷۰ درصد از جمعیت حوزه‌های نفتی خلیج فارس را شیعیان تشکیل می‌دهند و چاه‌های نفت کشورهای منطقه به نوعی در مناطق شیعه نشین قرار گرفته‌اند که این بر اهمیت ژئوپلیتیک شیعیان در سطح منطقه و جهان تأثیر مثبتی می‌گذارد. وقوع انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷، در ایران را می‌توان به عنوان یک نقطه عطف برای شیعیان منطقه تلقی نمود. انقلاب اسلامی از یک طرف باعث شد تا مذهب شیعه مورد توجه قرار گیرد و به جهانیان معرفی شود. از طرفی دیگر، جوامع شیعی در کشورهای مختلف بر اثر انقلاب اسلامی احساس خودباوری کردند، در جهت رشد و ارتقای سیاسی گام برداشتند و موفق شدند برخی احزاب و تشکل‌های سیاسی را تأسیس یا تقویت کنند. به طور کلی حضور قدرتمند ایران به عنوان کانون تشیع در منطقه استراتژیک و مهم خلیج فارس و نهادینه شدن مذهب شیعه در ساختار حکومتی این کشور، به نوعی پشتوانه محکمی را برای شیعیان در منطقه و جهان فراهم ساخته و بر وزن ژئوپلیتیکی آنان افزوده است.

منابع

- الهی، همایون، ۱۳۸۸، خلیج فارس و مسائل آن، تهران: قومس.
- احمدی، سیدعباس، ۱۳۹۰: ایران، انقلاب اسلامی و ژئوپلیتیک شیعه، تهران، انتشارات موسسه مطالعات اندیشه‌سازان نور
- اخباری، محمد و سیدمحمد هادی ایازی، ۱۳۸۶: وضعیت خاورمیانه در ساختار ژئوپلیتیکی هزاره سوم، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال سوم، شماره ۳، ص ۳۵.
- آمویی، محمدرضا و همکاران، ۱۳۹۱: عوامل ژئوپلیتیکی و امنیت شهرهای مرزی، مجموعه مقالات همایش شهرهای مرزی و امنیت، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- بهمنی قاجار، محمد، ۱۳۸۵: «بررسی موقعیت برتر ایران در منطقه خلیج فارس»، مجموعه مقالات دومین همایش علمی خلیج فارس، انتشارات جهاد دانشگاهی.
- پیشگاهی فرد، زهرا و حجت مهکویی، ۱۳۹۱: دولت‌های رانتیر و روند دموکراسی مطالعه موردی: کشورهای منطقه‌ی ژئوپلیتیکی خلیج فارس، مجموعه مقالات پنجمین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران، دانشگاه آزاد اسلامی - رشت.
- تلاشان، حسن، ۱۳۸۹، دورنمای ژئوپلیتیک شیعه در عراق، شیعه شناسی، شماره ۳۱، ص ۱۰۹
- توآل، فرانسوا، ۱۳۸۷: ژئوپلیتیک تشیع، ترجمه کتابیون باصر، چاپ سوم، تهران، انتشارات ویستار.
- جعفری ولدانی، اصغر، ۱۳۸۸، چالشها و منازعات در خاورمیانه، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی
- حافظ نیا، محمدرضا، ۱۳۸۵: «اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک» انتشارات آستان قدس رضوی.
- حافظ نیا، محمدرضا، ۱۳۸۱، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، چاپ هفتم، تهران، انتشارات سمت.
- دولتیار، مصطفی، ۱۳۸۹: مدیریت امنیت پایدار در منطقه خلیج فارس، فصلنامه سیاست خارجی، سال ۲۴، شماره ۱
- روانبخش، قاسم، ۱۳۹۰: استراتژی ایالات متحده آمریکا در خلیج فارس و تأثیر آن بر امنیت ملی ایران، سید علی پورفیکوهی، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت.
- روشن، علی اصغر و نورالله فرهادیان، ۱۳۸۵: «فرهنگ و اصطلاحات جغرافیای سیاسی»، انتشارات دانشگاه امام حسین.
- زین العابدین، یوسف و همکاران، ۱۳۹۱: تحلیل فرصت‌های جدید ژئوپلیتیک تشیع در خاورمیانه، مجموعه مقالات پنجمین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران، رشت
- زین العابدین، یوسف، ۱۳۸۵: در آمدی بر جغرافیای سیاسی پیشرفته، رشت: کتیبه گیل.

- زین العابدین، یوسف، ۱۳۸۹: ژئوپلیتیک، رشت، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، چاپ اول،
- سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۸۷: ژئوپلیتیک منطقه خلیج فارس، تهران، چاپ اول
- سیمبر، رضا، ۱۳۸۵: «منطقه‌گرایی و صلح سازی در جهان با تاکید بر خلیج فارس»، فصل نامه چشم‌انداز جغرافیایی شماره اول، سال اول، بهار.
- صابر، زهرا و همکاران، ۱۳۹۱: تاثیر جهانی شدن بر توسعه ژئوپلیتیکی ایران در منطقه خلیج فارس، مجموعه مقالات دومین همایش سراسری جغرافیا، توسعه، دفاع و امنیت، تهران دانشگاه امام حسین (ع).
- صفارزاده، محمود عبدالرضا رضایی، ۱۳۸۰: مجموعه مقالات دوازدهمین همایش بین المللی خلیج فارس (خلیج فارس-آسیا در پرتو تحولات جدید جهانی اسفند)، دفتر مطالعات خلیج فارس، دفتر مطالعات سیاسی بین المللی
- عزتی، عزت الله و سعید خلخالی، ۱۳۹۱: تحولات ژئوپلیتیک هزاره سوم، عصر ارتباطات و اطلاع رسانی جهانی، مجموعه مقالات پنجمین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، جلد دوم.
- عزتی، عزت الله، ۱۳۸۶: استراتژی آمریکا و جایگاه ایران در خاورمیانه بزرگ، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال چهارم، شماره ۱۴.
- عزتی، عزت الله، ۱۳۸۸: ژئوپلیتیک در قرن بیست و یکم، سمت، چاپ سوم.
- عزتی، عزت ... و نبی الله رشنو، ۱۳۸۶: رویکردهای ژئوپلیتیکی سیاست خارجه جمهوری اسلامی ایران در حوزه خلیج فارس، فصلنامه سرزمین، سال چهارم، شماره ۱۶
- عزتی، عزت الله، ۱۳۸۸: جغرافیای استراتژیک ایران، تهران، انتشارات سازمان جغرافیایی، چاپ اول.
- عزیزی، یوسف و عباس ملکی، ۱۳۸۹: سقف تولید نفت در جهان، نشریه علمی ترویجی راهبرد یاس، تهران، شماره ۲۴، زمستان ۸۹، ص ۲۰۱
- فولر، گراهام و رحیم فرانکه، ۱۳۸۴: شیعیان عرب: مسلمانان فراموش شده، ترجمه خدیجه تبریزی، قم، شیعه شناسی، چاپ اول
- متقی زاده، زینب، ۱۳۸۴: جغرافیای سیاسی شیعیان منطقه خلیج فارس، قم، شیعه شناسی، چاپ اول
- مجتهدزاده، پیروز، ۱۳۷۹: «ایده‌های ژئوپلیتیک و واقعیت‌های ایرانی»، نشرنی
- مومنی، فاطمه، ۱۳۸۵، «اهمیت بین المللی خلیج فارس در سده‌های ۱۹ و ۲۰ میلادی» پژوهشنامه خلیج فارس، تهران، انتشارات خانه کتاب
- نامی، محمدحسن و علیرضا عباسی، ۱۳۸۸: تحلیل جایگاه ژئواکونومیک ایران در خاورمیانه، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال پنجم، شماره دوم،

- نامی، محمدحسن، ۱۳۸۷: ژئوپلیتیک خلیج فارس، تهران، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، چاپ اول
- نکویی، سید احمد، ۱۳۸۸: تأثیر برجسته شدن نقش و هویت شیعیان بر جایگاه ایران در خاورمیانه، فصلنامه جهان اسلام، انتشارات مؤسسه مطالعات اندیشه سازان نور، شماره ۳۷: ص ۴۷
- واعظی، محمود، ۱۳۸۸: ایران و اعراب، تهران: پژوهشکده تحقیقات استراتژیک.
1. PEW Forum on religion&Publiclife,available onlineat
 2. www.Persian gulf studies

نقش نظام‌های سیاسی کشورهای حوزه خلیج فارس در بی‌ثبات‌سازی امنیت خلیج فارس

سید مصطفی هاشمی^۱، مرجان منتظری^۲

چکیده

ایجاد بی‌ثباتی در امنیت یک منطقه جغرافیایی از دو مؤلفه درونزا و بیرونزا ناشی می‌شود و هر یک از این مجموعه عوامل متأثر از یکدیگر می‌باشد. امنیت منطقه خلیج فارس علاوه بر اینکه متأثر از سیاست‌هایی است که ریشه در عوامل خارج از منطقه دارد بلکه نوع کارکرد نظام‌های سیاسی نیز در ایجاد ثبات و یا بی‌ثبات سازی امنیت این منطقه نقش مؤثری دارد. وجود نظام‌های سیاسی سه‌گانه حوزه خلیج فارس که تفاوت‌های بنیادی با یکدیگر دارند، منجر به تشدید روند بی‌ثباتی در این منطقه شده است. در این مقاله تلاش شده تا ضمن تبیین تفاوت‌های بنیادی حاکم بر نظام‌های سیاسی حوزه خلیج فارس، به تشریح تأثیرات هر یک از این نظام‌های سیاسی در ایجاد بی‌ثباتی در منطقه می‌پردازیم.

کلید واژگان: نظام سیاسی، منطقه خلیج فارس، امنیت منطقه‌ای.

۱- نویسنده مسئول: دانشجوی رشته جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز، Namdarzade@yahoo.com

۲- دانشجوی رشته جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز

مقدمه

منطقه خلیج فارس به دلیل ذخیره‌سازی حجم بالای منابع و ذخایر انرژی و ارزش‌های ژئوپلیتیکی پنهان و آشکاری که در خود نهفته دارد، کانون همگرایی و اشتراک منافع هشت کشور خود یعنی امارات متحده عربی، ایران، بحرین، عراق، عربستان سعودی، عمان، قطر و کویت قرار دارد، به صورت یک واحد ژئوپلیتیکی کم نظیر در سطح سیاره زمین مطرح است (حافظ‌نیا، ۱۳۷۲: ۷۶). حفظ امنیت این حوزه نه تنها برای نظام‌های سیاسی همسایه امر حیاتی است بلکه به شدت بر ایجاد ثبات و یا بی‌ثبات‌سازی امنیت نظام بین‌الملل تأثیرگذار خواهد بود. یکی از مؤثرترین مؤلفه‌هایی که بر امنیت این منطقه تأثیرگذار است، ترکیب نظام‌های سیاسی است که در این منطقه حضور دارند و همین مسئله نه تنها موجب شکل‌گیری نوع نگاه متفاوت هر یک از این نظام‌های سیاسی به تأمین امنیت منطقه خواهد شد بلکه با تأثیرگذاری بر عملکرد هر یک از این نظام‌های سیاسی جهت تأمین امنیت منطقه، شرایط بروز بی‌ثباتی و ناامنی را در منطقه به وجود خواهد آورد. لذا مغایرت‌های موجود در عملکرد نظام‌های سیاسی حوزه خلیج فارس موجب شکل‌گیری یک گسل امنیتی در منطقه شده است. گسلی که منجر به بروز ناپایداری در نظام‌های اجتماعی کشورهای حوزه خلیج فارس شده است. از سوی دیگر وضعیت پیچیده ژئوپلیتیکی این منطقه و تأمین امنیت آن، تبدیل به یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های نظام‌های سیاسی این حوزه و یکی از حادث‌ترین اقدامات استراتژیک کشورهای ساحلی آن و قدرت‌های بزرگ در آمده است؛ چرا که هر یک از نیروهای خودی و غیر خودی این منطقه، از دیدگاهی که منافع ملی آنان را تحقق می‌بخشد؛ به امنیت این منطقه توجه می‌کنند (خویی، ۱۳۷۲: ۵۹). شکل کلی امنیت که در این منطقه حکمفرماست و کشورهای منطقه به ویژه جمهوری اسلامی ایران بر آن تأکید دارد، تأکید بر حفظ احترام متقابل و حفظ تمامیت ارضی کشورهای منطقه است (آقازاده، ۱۳۷۲: ۱۵۵). این مقاله به بررسی نقش نظام‌های سیاسی نامتجانس و غیرمردم سالار در منطقه خلیج فارس می‌پردازد و فرضیه مطرح در این مقاله عبارت است از: «وجود نظام‌های سیاسی نامتجانس و غیر مردم سالار در منطقه خلیج فارس، موجب بی‌ثبات‌سازی در این منطقه شده است.»

روش تحقیق

روش تحقیق در این مقاله از نوع توصیفی-تحلیلی است و با تشریح وضعیت موجود نظام‌های سیاسی حوزه خلیج فارس، تأثیر آنان را بر ثبات منطقه را مورد بررسی قرار می‌دهد. برای گردآوری اطلاعات از ابزارهای متداول گردآوری اطلاعات نظیر فیش، جدول، نمودار، نقشه، سایت‌های اینترنتی و... استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل، رویکرد پوزیتویستی مورد استفاده قرار گرفته

است. متغیرهای مستقل این تحقیق، ثبات سیاسی- امنیتی منطقه است و متغیر وابسته آن نظام‌های سیاسی منطقه خلیج فارس می‌باشد.

۱- ادبیات نظری تحقیق

۱-۱- نظام سیاسی

به سیستمی اطلاق می‌شود که در برگیرنده نهادهای سیاسی رسمی به همراه فعالیت‌های سیاسی در جامعه می‌باشد و شامل کنش‌ها و واکنش‌ها میان مجموعه عناصر سیستم می‌باشد که بر مبنای اهداف خاص و از پیش تعیین شده تعریف شده است (عالم، ۱۳۸۳: ۱۴۹). نظام سیاسی جزئی از نظام اجتماعی است که برآمده از نیازهای اجتماعی و زیستی انسان می‌باشد و می‌تواند پاسخگوی نیازهای مادی و معنوی انسان در ساختار حکومت باشد (فیاضی، ۱۳۸۹: ۱۴۴) لذا ماکس وبر در تعریف نظام سیاسی معتقد است که اجتماع انسان‌هایی که مدعی انحصار کاربرد مشروع زور جسمانی در داخل سرزمینی معین می‌باشد، نظام سیاسی را خلق می‌کند در حالی که ایستون در تعریف نظام سیاسی بر ۳ شاخص اصلی ۱- توزیع ارزش‌ها با ابزار سیاستها؛ ۲- توزیع اقتدار و ۳- اهمیت زیاد توزیع اقتدار تأکید می‌کند. لذا وی معتقد است مجموعه اقدامات افرادی که موجب پیوند اجزای ترکیبی می‌گردد و برآیند آن موجب انقیاد و شناسایی یک نظام از دیگر نظامهای دیگر می‌شود، نظام سیاسی تلقی می‌گردد (عالم، ۱۳۸۳: ۱۵۰-۱۵۲). یک نظام سیاسی تحت عنوان یک سیستم تعبیر می‌شود که از اجزاء مختلفی شکل گرفته است، که از مهم‌ترین این اجزاء می‌توان به دولت یا قوه مجریه، قوه مقننه، قوه قضاییه به عنوان سازوکارهای اجرایی (دهشیار، ۱۳۸۹: ۱۶۷) اشاره نمود درحالی که نیروهای مسلح، بُعد سخت و خشن یک نظام سیاسی تلقی می‌گردد که کارکرد آن تأمین امنیت و حفاظت از مرزهای سیاسی یک کشور می‌باشد. کارکرد تمام نظام‌های سیاسی در دو قالب «برون داد» و «درون داد» تعریف می‌شود که درون دادها، معطوف به خواست‌ها و حمایت‌هایی است که نظام از جامعه دریافت می‌کند، می‌شود درحالی که برون دادها شامل تصمیمات و اقداماتی است که مقامات حکومتی انجام می‌دهند. نظام‌های سیاسی از لحاظ کارکردی و ساختاری قابلیت طبقه بندی می‌باشند. در یک تقسیم بندی کلی از دید کارکردی نظام سیاسی به انواع مختلفی نظیر نظام سیاسی ایدئولوژیکی، نظام سیاسی اقتصادی، نظام سیاسی امنیتی، نظام سیاسی قابل طبقه بندی است. در حالی که از لحاظ ساختاری شامل نظام سیاسی استبدادی، نظام سیاسی پارلمانی و نظام سیاسی حزبی می‌شود.

نظام‌های سیاسی حوزه خلیج فارس، شامل هشت کشور امارات متحده عربی، ایران، بحرین، قطر، کویت، عربستان جنوبی، عراق و عمان می‌باشد که حدود ۱/۳ تولید نفت جهانی و کمتر از ۲/۳ ذخایر

نفت جهانی را در خود جای داده است و بخش اعظمی از صادرات منابع انرژی اروپای غربی، امریکا و ژاپن را تأمین می‌کند (ملاسو، ۱۳۷۲: ۱۷). این منطقه در سه زمینه اقتصادی نفت و گاز و انرژی، جانداران دریایی و کشتیرانی و ترابری دریایی و یک زمینه استراتژیک نظامی اهمیت بسیار فراوان دارد و به لحاظ کشتیرانی و ترابری نه تنها یکی از آبراه‌های مهم جهان، بلکه شاه‌رگ آبی حیاتی برای اقتصاد منطقه و جهان به شمار می‌آید و هفت کشور نفت خیز جهان را به اروپا، آمریکا، استرالیا، آفریقا، خاور دور، آسیای جنوب خاوری و آسیای جنوبی پیوند داده است (زنگنه، ۱۳۷۲: ۲۷-۲۸).

۲-۱- موقعیت جغرافیایی منطقه

خلیج فارس با مساحتی حدود ۲۴۰۰۰۰ کیلومتر مربع در جنوب، بین ۲۴ تا ۳۰ درجه عرض شمالی و ۴۸ و ۵۷ درجه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار دارد و از شمال به کرانه‌های ایران و از شرق به خلیج عمان و از جنوب و غرب به شبه جزیره عربستان محدود است. درازای خلیج فارس از دهانه اروند رود تا کرانه‌های ابوظبی ۸۳۰ کیلومتر و طول کرانه‌های ایران در خلیج فارس (از بندرعباس تا دهانه اروند رود) ۱۲۵۹ کیلومتر است. کمترین پهناى آن از دماغه نایبند (در ایران) تا رأس راکان (در شما شبه جزیره قطر) ۱۸۵ کیلومتر و بیشترین پهناى آن از بندر جزه (ایران) تا کرانه‌های سلیمه (امارات متحده عربی) ۳۵۵ کیلومتر است (افشار سیستانی، ۱۳۷۲: ۲۱۱-۲۱۳).

شکل شماره ۱: نقشه جغرافیایی کشورهای حاشیه خلیج فارس

عرض متوسط تنگه هرمز ۲۶ مایل دریایی است که کمترین فاصله دو نقطه آن بین جزیره لارک و رأس‌المسندم و نیز بین جزیره هنگام و رأس شیخ مسعود حدود ۵۰ کیلومتر است که اگر عمق متوسط آن در این مقطع ۵۰ متر حساب کنیم، سطح برش مقطعی آن به دو میلیون و پانصد هزار

متر مربع می‌رسد. در اطراف تنگه هرمز چهار جزیره قشم، لارک، هرمز و هنگام متعلق به ایران و جزایر کوچک‌السلامه گپ، گوان و النغم متعلق به عمان قرار گرفته است (شاهکار، ۱۳۷۲: ۱۰۵).

۱-۳- مؤلفه‌های امنیتی حاکم بر منطقه حوزه خلیج فارس

مفهوم امنیت به آرامش، قرار و تعادل عناصر ساختاری و کارکردی سیستم تأمین کننده نیازهای انسان و یا یک سیستم مربوط می‌شود. و ناامنی و بی‌ثباتی در امنیت زمانی حاصل می‌شود که در تعادل سیستم خللی پدید آید و روند تأمین نیازها دچار اختلال و چالش گردد (حافظ نیا، ۱۳۸۵: ۳۲۵). امنیت در بُعد کلان شامل سه بخش امنیت ملی، امنیت منطقه‌ای و امنیت بین‌الملل می‌شود که شامل وجوه مختلف سیاسی، نظامی، اقتصادی، ارتباطی، روانی و... می‌شود. بر مبنای ارزش‌های حاکم بر سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی ارزیابی می‌شود. به نوعی که این بخش‌بندی قابلیت تأثیر بر یکدیگر را دارند و از یکدیگر ناشی می‌شوند. ارزش‌های ملی کشورهایی که در یک نظام منطقه‌ای با همدیگر ارتباط برقرار کرده‌اند، مبین تأمین امنیتی است که بر منطقه حاکم می‌باشد. هرگونه تغییر و یا تحریف در ارزش‌های نظام سیاسی حوزه منطقه جغرافیایی بر امنیت منطقه‌ای تأثیر خواهد گذاشت. امنیتی که در یک منطقه جغرافیایی حاکم است، متأثر است از عوامل بیرونی و درونی. عوامل بیرونی، مجموعه عواملی هستند که منشاء آنها در خارج از منطقه جغرافیایی است، در حالی که عوامل درونی، مجموعه عواملی‌اند که منشاء آنها درون منطقه جغرافیایی است و سیاست حکومت‌های منطقه و نوع عملکرد آنها متضمن برقراری امنیت و یا ایجاد ناامنی خواهد بود. از جمله عوامل درونی، می‌توان به مواردی نظیر نظام سیاسی، سطح دموکراسی، وزن ژئوپلیتیک، نقش جمعیت‌های قومی- قبیله‌ای، گروه‌های مذهبی، نقش گروه‌های اپوزیسیون، منافع اقتصادی، توان نظامی است. درحالی که از جمله عوامل بیرونی مؤثر بر تأمین امنیت و یا ناامنی یک منطقه، میزان نفوذ قدرت‌های بین‌المللی، سیاست‌های شورای امنیت سازمان ملل و نفوذ و تحرک کشورهای معاند در منطقه اشاره نمود.

از جمله موارد امنیتی که برای این حوزه جغرافیایی می‌توان متصور بود، در موارد زیر خلاصه می‌شود: یکی اینکه قدرتهای بزرگ خاصه امریکا، خلیج فارس را منطقه حیاتی خود می‌انگارند و حفظ و حراست آن را از اقدامات ضروری امنیتی خود می‌دانند. لذا از هرگونه تقلا و تلاش و یا اقدام دیپلماتیک و سیاسی- استراتژیک (نظامی) از جمله به صورت اعزام نیروهای واکنش سریع به این منطقه دریغ نمی‌ورزند.

دیگر اینکه وضعیت استراتژیک این منطقه و منفعی که قدرتهای بزرگ در آن تعقیب می‌کنند، موجب شده است تا این منطقه در مقابل هرگونه رویدادی اعم از انقلاب و بحران‌های سیاسی و

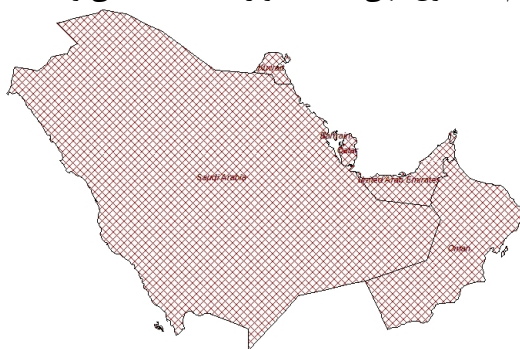
مناقشات نظامی داخلی کشورهای ساحلی و یا جنگ‌های منطقه‌ای و جهانی آسیب‌پذیر شود و پیکره اقتصاد این منطقه بیشترین میزان آسیب‌پذیری را در بر می‌گیرد. و مهم‌تر از همه این منطقه به علت آنکه مجموعه واحدهای جغرافیایی هستند که تشکیل یک واحد ارگانیک و سیستماتیک را می‌دهند نقض امنیت هر یک از واحدهای آن، کل مجموعه این حوزه آبی- سرزمینی را مورد تهدید قرار می‌دهد و این مورد موجب برهم خوردن امنیت کل منطقه می‌گردد (خوبی، ۱۳۷۲: ۶۰).

۲- یافته‌های تحقیق

ساختار نظام‌های سیاسی از جمله متغیرهایی است که برخی از اندیشمندان علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، ارتباط متقابل آن را با دیگر پدیده‌ها از جمله صلح، جنگ، همکاری و منازعه مورد مطالعه قرار داده‌اند. در هشت کشور منطقه خلیج فارس، علی‌رغم وجود تشابهات کلی زیاد، می‌توان سه ساختار سیاسی متفاوت از یکدیگر را شناسایی کرد:

۲-۱- ساختار سیاسی مشابه و همگون شش کشور عضو شورای همکاری خلیج فارس (عربستان سعودی، امارات متحده عربی، کویت، عمان، قطر و بحرین)

این کشورها دارای ساختار سیاسی سنتی و پادشاهی هستند. نظام سیاسی کشورهای شش‌گانه عضو شورای همکاری خلیج فارس بسیار شبیه یکدیگر است. این کشورها از نظر سیاسی هنوز به صورت سنتی، پادشاهی و موروثی و میراث‌قبیله‌ای اداره می‌شوند. در چنین نظام‌های موروثی، سلطنت و حکومت تفکیک‌ناپذیر هستند. تمام تصمیم‌های اصلی را شخص خاصی می‌گیرد و قوای مجریه، مقننه و قضائیه در وجود او متمرکز است. بر این اساس، نظام‌های سنتی مزبور، محافظه‌کار هستند و مشروعیت نظام به حقوق الهی سلطنت و ریشه‌های مذهبی و قبیله‌ای بازمی‌گردد.

شکل شماره ۲: نقشه نظام‌های سیاسی سنتی و پادشاهی

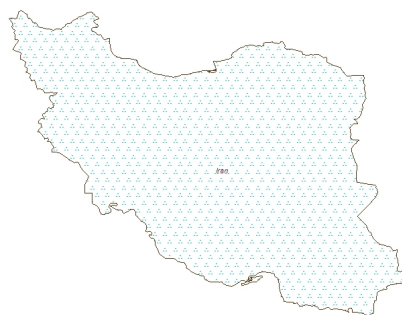
در این ساختار سیاسی، انتخابات و مشارکت سیاسی بسیار محدود است یا اصولاً معنای چندانی ندارد. در این شش کشور حوزه خلیج فارس، به خصوص خانواده‌های قبیله‌ای، صاحب انحصار قدرت سیاسی هستند. آل سعود (عربستان سعودی)، آل صباح (کویت)، آل خلیفه (بحرین)، آل ثانی (قطر)، آل نهبیان (ابوظبی)، آل بوسعید (عمان)، قدرت‌های حاکم منطقه‌اند. واقعیت این است که شیعیان به صورت موثر در ایران و عراق و تا حدودی لبنان در بدنه ی حکومتی به ایفای نقش می‌پردازند. حضور کم‌رنگ در حکومت باعث کاهش اثر بخش هر گونه اقدام برای همگرایی بین شیعیان می‌گردد. البته به تدریج حضور شیعیان در دستگاه حکومتی رو به افزایش است نمونه این مورد را در عراق و اختصاص پست نخست‌وزیری به شیعیان می‌باشد. در اکثر کشورهای عربی خلیج فارس، شیعیان سمت‌های عمده‌ای را در ارتش، نیروهای امنیتی یا مؤسسات خارجی بر عهده ندارند و آنان از ایفای هر نقشی در تدوین سیاست در سطح عالی کشور بر کنار هستند تمامی شش کشور عرب حوزه خلیج فارس (عراق تا قبل از سرنگونی در سال ۲۰۰۳) تحت حکومت خاندانهای سنی مذهب اداره می‌شوند و اغلب سیاست‌های تبعیض آمیز در مورد شیعیان به کار می‌برند.

به طوری که شیعیان حق گرفتن پست‌های نظامی و سیاسی را ندارند و در این پست‌ها به کار گمارده نمی‌شوند، بعنوان مثال شیعیان کویت حتی قبل از انقلاب ایران، حق شرکت در انتخابات رانداشتند و با آنها مانند شهروندان درجه دوم رفتار می‌شد. در عربستان سعودی، شیعیان که در استانهای شرقی سکونت دارند و منابع نفتی عربستان سعودی نیز در همین ناحیه از کشور می‌باشد، کنترل وسیعی بر روی شیعیان انجام می‌شود، اگر این ایالات شرقی به دست خاندان سعودی فتح نمی‌شد، ثروت سرشار نفتی منطقه، آنرا ایالتی ثروتمندتر از هر کشوری در اطراف خلیج فارس می‌کرد (الغزالی، ۲۰۰۷: ۳۱۵) ویژگی‌های کلی شیعیان در اغلب کشورهای مذکور (اعم از مرکز و پیرامون) را می‌توان اینگونه بر شمرد: محرومیت از حقوق اولیه؛ قرار داشتن در معرض تبعیض‌های آشکار و پنهان در زمینه حقوق اولیه و حقوق اجتماعی- مدنی؛ عدم مشارکت فعال و چشمگیر در قدرت سیاسی و مناصب اجرایی حکومتی؛ نگاه مبتنی بر شک و سوء ظن به آنان از سوی حکومت‌ها؛ تحت فشار بودن و ممانعت از ابراز آزادانه عقاید و اجرای مناسک مذهبی. همه این موارد، ریشه در امر اعتقادی داشته و آنرا بایستی در دوگانگی تشیع/تسنن بازشناخت. داستانی که تاریخی به درازای تاریخ اسلام داشته و به امور سیاسی و اعتقادی در صدر اسلام باز می‌گردد. این اختلافات در طول زمان و با روی کار آمدن حاکمان سنی مذهب، و بازتولید سلطه آنان بر شیعیان، باعث گردیده تا شیعیان به متابه طبقه‌ای فرودست تلقی گردیده و نابرابری اجتماعی درون حاکمیت‌ها و همچنین در گستره سیاسی و منطقه‌ای افزایش یابد (نادری، ۱۳۸۷: ۱۳۵). در مسایل جامعه شناختی، علما و نخبگان، نقش تعیین کننده‌ای در آغاز جنبش‌ها و اعتراضات دارند، زیرا معمولاً توده مردم پیرو اقدامات و جهت‌گیری‌های آنها می‌باشند و آن‌ها را راهنمای خود می‌دانند. اما

در این میان حکومت با دستگیری یا ترور رهبران و علما در عدم تأثیرگذاری آنها و جنبش‌های شیعه را از وجود افراد آگاه و متعهد آگاه می‌کنند. نمونه‌های این مورد نیز بسیار زیاد است، اما از آن جمله می‌توان از شهادت شهید علی مزاری در افغانستان، اعدام محمد باقر صدر و دستگیری محمد منصور اصاف و سید میرزا احمد معروف به سید الفوزی در بحرین و... از جمله این اقدامات است. هم چنین اقداماتی برای به انزوا کشاندن شیعیان صورت می‌گیرد به خصوص از جانب حکومت عربستان (احمدی، ۱۳۹۱).

۲-۲- ساختار سیاسی جمهوری اسلامی ایران

این کشور نیمه ریاستی نیمه پارلمانی است و بر پایه اصل ولایت فقیه مدیریت می‌شود که رهبری آن توسط خبرگان مردم از میان فقهای جامع شرایط برگزیده می‌شود. این نظام، نظامی چند طبقاتی بوده و رئیس جمهور، نمایندگان قوه مقننه و خبرگان با رای مستقیم مردم انتخاب می‌شوند.

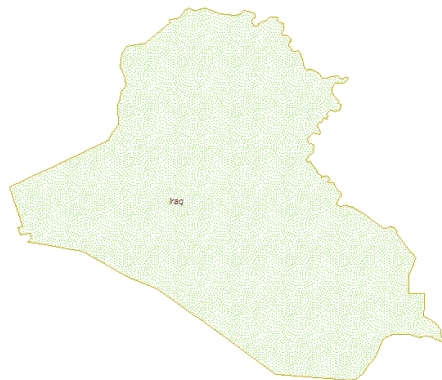
شکل شماره ۳: نقشه نظام سیاسی نیمه سنتی و نیمه پارلمانی حوزه خلیج فارس

نظام نیمه ریاستی- نیمه پارلمانی، آمیزه‌ای از نظام‌های ریاستی و پارلمانی است. در این نظام رئیس جمهور به طور مستقیم از سوی مردم انتخاب می‌شود و دارای صلاحیت‌های واقعی و گسترده‌ای نسبت به رئیس جمهور منصوب از سوی پارلمان می‌باشد. در این نظام هیات وزیران با پیشنهاد رئیس جمهور و رأی اعتماد پارلمان تشکیل می‌گردد و در مقابل پارلمان مسئول و پاسخگو است. بارزترین مثال این نوع نظام را می‌توان در قانون اساسی چهارم اکتبر ۱۹۵۸ (جمهوری پنجم فرانسه) جستجو کرد. در اینکه آیا در این نظام باید نخست وزیری وجود داشته باشد یا نه، کشورها رویه‌های مختلفی را در پیش گرفته‌اند، ولی تجربه نشان داده است که با موجودیت رئیس جمهور مقتدر، اگر قوه مجریه دارای نخست وزیر هم می‌باشد بیشتر توان این قوه در رقابت بین رئیس جمهور و نخست وزیر مصرف و خنثی می‌گردد و از این رو بسیاری از کشورهایی که این نظام را بر گزیده‌اند، از سیستم قوه مجریه یک رکنی یعنی رئیس جمهور بدون نخست وزیر استفاده می‌کنند.

اتفاقی که در اصلاحات قانون اساسی در سال ۵۸ در ایران افتاد. در صورتی که نخست وزیر در این سیستم وجود نداشته باشد رییس جمهور هم رییس دولت است و هم رییس کشور می‌باشد.

۲-۳- نظام سیاسی عراق

نظام سیاسی عراق نیز پارلمانی می‌باشد به این معنا که مجلس ملی عراق با رای اعتماد به نخست وزیر و وزرا، بر هیات دولت نظارت می‌کند. در این نظام نظر به اینکه حاکمیت ملی از سوی مردم و از طریق انتخابات به نمایندگان پارلمان سپرده می‌شود و از این طریق و به طور غیر مستقیم به دستگاهها و مقامات اجرایی منتقل می‌گردد، قوه مجریه به قوه مقننه وابسته است، یعنی در عین تفکیک و تمایز، باید مسئول و پاسخگوی قوه مقننه باشد چراکه از آن ناشی شده است.

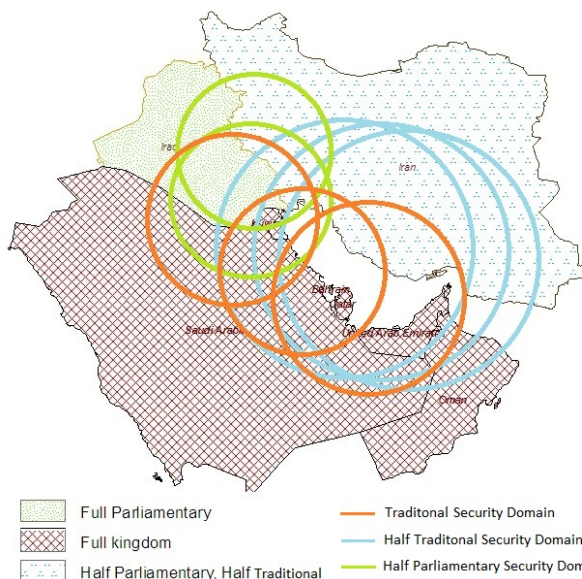

شکل شماره ۴: نقشه نظام سیاسی پارلمانی حوزه خلیج فارس

در نظام پارلمانی، قوه مجریه از دل قوه مقننه برمی‌آید و لذا قوه مقننه بر قوه مجریه برتری حقوقی و قانونی دارد و همانگونه که آن را به وجود می‌آورد، حق انحلال آن را هم دارد. در نظام پارلمانی مردم نمایندگان را انتخاب می‌کنند و نمایندگان هستند که مقامات اجرایی را انتخاب می‌کنند و بر همین اساس نیز مردم در انتخاب مقامات اجرایی به صورت غیرمستقیم دخالت می‌کنند. در این نظامها قوه مجریه حق مشارکت در قانونگذاری را دارد و می‌تواند به مجلس لایحه تقدیم نماید. در نظامهای پارلمانی، پارلمان علاوه بر اینکه در تشکیل دولت مداخله دارد و نخست وزیر و وزراء با رأی اعتماد مجلس انتخاب می‌شوند، بر قوه مجریه نظارت کامل دارد و نمایندگان می‌توانند مسئولین اجرایی را مورد سوال و استیضاح قرار دهند. مجلس بودجه پیشنهادی دولت را مورد بررسی و تصویب قرار می‌دهد و می‌تواند در امور کشور تحقیق و تفحص نماید.

نتیجه‌گیری

بنابراین به دلیل وجود این ساختارهای سیاسی متفاوت، سیستم امنیتی منطقه نیز شکل خاصی به خود گرفته است. تحول در این ساختارها می‌تواند امنیت منطقه را بر هم زند و سیستم امنیتی موجود را دگرگون کند. برای مثال، (در گذشته) تحول در ساختار سیاسی ایران از پادشاهی به جمهوری، به وقوع هشت سال جنگ ایران و عراق، وابسته‌تر شدن شدید کشورهای شیوخ خلیج فارس به قدرت‌های خارج از منطقه و انسجام آنها در قالب شورای همکاری خلیج فارس، به هم خوردن موازنه قدرت منطقه و تغییر سیستم امنیتی منطقه منجر شد. تندروی حزب بعث، که برخاسته از ایدئولوژی جنگ‌طلبانه حزب و ساختار سیاسی آن بود، به جنگ عراق - ایران و عراق - کویت انجامید.

شکل شماره ۵: نقشه تأثیر نظام‌های سیاسی حوزه خلیج فارس بر امنیت منطقه

در کل، این ساختار سیاسی نامتجانس و متفاوت سبب فقدان همکاری و واگرایی کشورهای منطقه از یکدیگر می‌شود و به طور کلی یک نظم امنیتی، بدون همکاری مؤثر تمام کشورهای منطقه و به طور مشخص با کنار گذاشتن دو کشور بزرگ منطقه‌ای، یعنی ایران و عراق، برقرار شده است. تحول رژیم‌های سیاسی کشورهای منطقه می‌تواند موجب تنش در منطقه شود. در رژیم‌های حکومتی منطقه که در شرایط حاضر با موج نوحواهی و تقاضاهای مشارکت سیاسی مواجه گشته‌اند، این موضوع به شدت با مبانی مشروعیتی - حکومتی این رژیم‌ها گره خورده است. این رژیم‌ها برای رهایی یافتن از این معضل و کسب بهانه برای سرکوب اصلاح‌طلبان، به دشمن تراشی و

بحران آفرینی روی آورده و اتهاماتی را متوجه همسایگان خود کرده‌اند. وجود اقلیت‌های دینی در این کشورها و ذی‌نفع بودن کشورها در امور داخلی یکدیگر از این حیث، زمینه بروز تخاصم و سرکوب را ایجاد می‌کند. در شرایط عدم مشروعیت، می‌توان در سطح ملی و در نتیجه در سطح منطقه‌ای انتظار ناامنی را داشت. بسیاری، رفتار تهاجمی عراق علیه ایران در ۱۳۵۹ را برحسب عدم مشروعیت و بی‌ثباتی نهاد دولت بررسی می‌کنند که به نظر می‌رسد همین امر در مورد مداخله در کویت هم درست باشد. عدم مشروعیت یک رژیم علاوه بر آن که می‌تواند موجب رفتار تهاجمی در سیاست خارجی شود، امکان دارد زمینه را برای تحریکات خارجی و همسایگان و در نهایت مداخله آنان فراهم کند. برداشت یک قدرت منطقه‌ای از عدم مشروعیت یک رژیم می‌تواند آن کشور را برای تسویه حساب‌های گذشته، حل غیرمسالمت‌آمیز اختلافات و به طور کلی، مداخله تحریک کند. بنابراین وجود ساختارهای سیاسی متفاوت و نامتجانس است که از سه نوع ساختار سیاسی ناهمگون ساختار سیاسی ایران، ساختار سیاسی عراق و ساختار سیاسی کشورهای امیرنشین، تشکیل می‌شود. عاملی است که در واگرایی کشورهای منطقه خلیج فارس نقش داشته است (ابراهیمی، ۱۳۹۱: ۲).

در کشور کویت مشارکت اجتماعی و سیاسی شیعیان در حد بالایی است. مهم‌تر از همه اینکه شیعیان به کشورشان احساس وابستگی کرده، خود را در آینده، ذی‌نفع می‌دانند (احساسی که هیچ جای دیگر منطقه وجود ندارد) کویت تقریباً تنها کشور منطقه است که مخالفان اعم از شیعی و سنی مستقر در خارج از کشور ندارد. این وضعیت اساس مطلوب، اشکال ظریف و پیچیده‌ی تبعیض را که شیعیان بدان واقف‌اند و بسیاری از شیعیان نیز وجود آنها را تصدیق می‌کنند، مخفی نگاه می‌دارد. شیعیان اکنون در تلاش برای رفع این تبعیض‌ها (فولر، ۱۳۸۴: ۳۱).

کویت به واسطه برگزاری انتخابات، نوع مناسبات سیاسی این کشور را از کشورهای عربی حوزه خلیج فارس متمایز می‌سازد. برخلاف بسیاری از کشورهای عربی، در کویت مجلس نمایندگان با انتخابات و رای مردم شکل می‌گیرد و زنان نیز می‌توانند در آن شرکت کنند. در شرایط فعلی، زنان مشارکت قابل قبولی در مسئولیت‌های حکومتی، مطبوعات و رسانه‌ها و دانشگاه دارند. فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی زنان شیعی نیز خوب است. تعدادی از زنان شیعه در حوزه‌های علمیه مشغول به تحصیل‌اند و برخی حسینیه‌ها و دیوانیه‌ها و امور دینی فعالیت می‌کنند (کوهساری، ۱۳۸۶).

منابع

- عالم، عبدالرحمان ۱۳۸۳. بنیادهای علم سیاست، تهران: نشر نی ۱۳۷۳، چاپ بیست و سوم.
- حافظ نیا، محمدرضا ۱۳۸۵. اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، مشهد: انتشارات پاپلی ۱۳۸۴، چاپ اول
- الغزالی، صلاح محمد عیسی ۲۰۰۷. *الجماعات السیاسیه الکویتیة فی قرن (۱۹۱۰-۲۰۰۷) بی جا*
- کوهساری، مفید۱۳۸۶. «تأملاتی پیرامون شیعیان کویت»، سال ۱۳۸۶.
- فولر، کراهام ۱۳۸۴. «شیعیان عرب مسلمانان فراموش شده». ترجمه خدیجه تبریزی. قم: موسسه شیعه شناسی. چاپ اول
- حافظ نیا، محمدرضا ۱۳۷۲. «تنگه هرمز و امنیت جمعی در خلیج فارس». مجموعه مقالات دومین سمینار بررسی مسائل خلیج فارس، مرکز مطالعات خلیج فارس، تهران: وزارت امور خارجه
- فیاضی، محمد انور ۱۳۸۹. «نظام سیاسی از منظر فارابی». فصلنامه پژوهشی کوثر معارف، س ۶، ش ۱۴، فصل تابستان.
- نادری، احمد ۱۳۸۷. *گفتمان جنبش شیعی عراقی (بررسی انسان شناختی)*، چاپ دوم، بی جا
- دهشیار، حسین ۱۳۸۹. «دولت در خاورمیانه غربی: رخنه ناپذیری نظام سیاسی». فصلنامه مطالعات خاورمیانه، س ۱۷، ش ۲، فصل تابستان
- خوبی، احمد ۱۳۷۲، «همگرایی‌های استراتژیک در خلیج فارس». مجموعه مقالات دومین سمینار بررسی مسائل خلیج فارس، مرکز مطالعات خلیج فارس، تهران: وزارت امور خارجه
- ملاسو، تومو ۱۳۷۲، «نقش خلیج فارس در اهمیت استراتژیکی اقیانوس هند». مجموعه مقالات دومین سمینار بررسی مسائل خلیج فارس، مرکز مطالعات خلیج فارس، تهران: وزارت امور خارجه
- زنگنه، جمشید ۱۳۷۲، «استراتژی و نقش ژاپن در خلیج فارس». مجموعه مقالات دومین سمینار بررسی مسائل خلیج فارس، مرکز مطالعات خلیج فارس، تهران: وزارت امور خارجه
- شاهکار، عبدالحسین ۱۳۷۲، «اهمیت تنگه هرمز به لحاظ ژئوپلیتیک و منابع آبهای ساحلی». مجموعه مقالات دومین سمینار بررسی مسائل خلیج فارس، مرکز مطالعات خلیج فارس، تهران: وزارت امور خارجه
- افشار سیستانی، ایرج ۱۳۷۲، «منابع غیرنفتی در خلیج فارس». مجموعه مقالات دومین سمینار بررسی مسائل خلیج فارس، مرکز مطالعات خلیج فارس، تهران: وزارت امور خارجه
- مصاحبه با دکتر سید عباس احمدی، استادیار جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران تیر ماه ۱۳۹۱
- حافظ نیا، محمدرضا ۱۳۹۰، «تنگه هرمز، کدام استراتژی: بستن یا نبستن». برگرفته از سایت شخصی آقای دکتر حافظ نیا به نشانی <http://hafeznia.ir>

بررسی و تعیین مسیر الکترونیک گردشگری با استفاده از فناوری کیوریسم (مطالعه موردی: جزیره کیش)

سید حسن شاورانی^۱، دکتر حسنعلی فرجی سبکبار^۲، سعید خوشبخت^۳، فهمیه طوافی^۴،
سید محمدرضا گواهی^۵، حسن اروجی^۶

چکیده

در چند دهه اخیر، استفاده از ابزارها و فناوری‌های ارتباطی نقش مهمی در توسعه و گسترش گردشگری در کشورهای مختلف را ایفا کرده است. فناوری کیوریسم یکی از جدیدترین ابزارهای مورد استفاده در گردشگری مجازی یا الکترونیک می‌باشد. در این فناوری، اطلاعات جاذبه‌های مختلف گردشگری از طریق نشانگرهای نصب شده در جاذبه، توسط نرم‌افزاری که در موبایل نصب شده است، دریافت می‌گردد. در این تحقیق جزیره کیش به عنوان یکی از جزایر مهم خلیج فارس، برای پیاده‌سازی پروژه کیوریسم انتخاب گردید. برای این کار یک مسیر گردشگری مجازی منطبق با مسیر دوچرخه‌سواری پیرامون جزیره تعیین شده و محل نصب نشانگرها و نحوه دریافت اطلاعات از آنها مشخص شده است. نتایج پروژه کیوریسم نشانگر این است که اجرای این پروژه می‌تواند در افزایش انگیزه گردشگران خارجی جهت بازدید مجدد، افزایش آگاهی و شناخت آنان از گردشگری، افزایش سرمایه‌گذاری‌ها، صرفه‌جویی در زمان و هزینه‌های گردشگری جزیره، توسعه ارتباطات، جبران کمبود نیروی انسانی متخصص گردشگری و ... نقش مهم و مؤثری داشته باشد.

کلیدواژه‌گان: کیوریسم، جزیره کیش، گردشگری

-
- ۱- دانشجوی کارشناسی فناوری اطلاعات، دانشگاه امیرکبیر (پلی تکنیک تهران)، shavarani.sayyedhassan@gmail.com
 - ۲- دانشیار جغرافیای دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران
 - ۳- کارشناس فناوری اطلاعات، دانشگاه امیرکبیر
 - ۴- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه تهران
 - ۵- دانشجوی کارشناسی فناوری اطلاعات، دانشگاه امیرکبیر (پلی تکنیک تهران)
 - ۶- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه تهران و دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه خوارزمی تهران

مقدمه

یکی از مهمترین اقداماتی که در جهت ارتقای شهری می‌تواند صورت گیرد، مجهز کردن شهر و اماکن شهری به فناوری روز دنیا در عین حفظ چهره سنتی آنهاست؛ این امر که نه تنها موجب فراهم آمدن اسباب راحتی هم‌شهریان عزیزمان می‌شود بلکه تصویرگر اصالت شهری در کنار فناوری روز دنیاست؛ می‌تواند تهران را در زمره مدرن‌ترین و برترین شهرهای دنیا قرار دهد. بی‌تردید فراهم کردن وسایل و بستری در راستای رسیدن به این اهداف برای شهر تهران، نه تنها از لحاظ فرهنگی باعث رشد و ارتقای جایگاه شهر و شهروندان خواهد شد؛ بلکه موجب افزایش تعداد گردشگران داخلی و بین‌المللی در تهران شده و طبعاً موجب پیشرفت صنایع مرتبط با گردشگری و به طور کلی رونق اقتصادی بیشتر شهر و شهروندان خواهد شد.

گسترش روزافزون فناوری‌های ارتباطی به خصوص در یک دهه اخیر و با ظهور تلفن‌های همراه هوشمند محیط بسیار گسترده‌ای جهت استفاده از راهکارهای ارتباطی را در اختیار صنعت گردشگری گذاشته است. استفاده از این فناوری‌ها از سویی به دلیل تسهیل سفر مورد توجه گردشگران است و از سوی دیگر به دلیل تأثیر بر کاهش هزینه‌ها، کارآمدی هر چه بیشتر ارائه خدمات و حتی ایجاد جاذبه‌های جدید مورد توجه شهرها و متولیان گردشگری آنها شده است. به خصوص با رقابت سنگینی که جهت جذب گردشگر وجود دارد استفاده از فناوری‌هایی که در دستان گردشگران است به یک ضرورت تبدیل شده است (بمانیان، ۱۳۸۷: ۷۲).

در طول دهه اخیر و با توسعه سخت افزارها و نرم‌افزارها دیدگاه استفاده از محیط مجازی و دنیای وب نیز در صنایع دیگر به خصوص گردشگری در حال تغییر است (Kenteris, 2010). در ابتدای توسعه مفهوم وب و اینترنت، بیشتر توجه‌ها به مجازی کردن واقعیت‌ها بود. به طور مثال بیشتر توجه به ایجاد سیستم رزرواسیون مجازی و یا تاسیس موزه‌های مجازی بود. این دیدگاه طی چند سال گذشته تغییر کرده و رویکرد جدیدی به بازار عرضه شده است و آوردن دنیای مجازی به واقعیت به جای بردن دنیای واقع به محیط مجازی را سبب شده است. در این دیدگاه هدف این است که با استفاده از سخت افزارها، ابزارها و نرم‌افزارها، اطلاعات مجازی ای را به واقعیت موجود افزود که کاربران با استفاده از ابزارهایی این اطلاعات را در ارتباط با دنیای واقع دریافت کنند. تجربه‌هایی نظیر عینک‌های واقعیت افزوده شرکت گوگل آخرین نمونه‌های چنین تلاش‌هایی هستند.

کیوریسم^۱ خلاصه شده عبارت Quick respond code for tourism است که در این تحقیق از آن به عنوان کیوریسم یاد می‌شود. پروژه‌ای است که رویکرد آن نیز اضافه کردن واقعیت افزوده به محیط‌های گردشگری است. جهت انجام این کار در مقابل هر مرکز نشانگری در منطقه گردشگری

نصب می‌شود. یک نرم‌افزار تلفن همراه رابط بین گردشگران و این نشانگرهاست. گردشگران با نصب این نرم‌افزار بر روی تلفن‌های همراه خود با باز کردن نرم‌افزار و اسکن کردن نشانگر از اطلاعات افزوده آن مرکز مطلع می‌شوند. به طور مثال تمام نقشه‌ها، عکس‌ها، تاریخچه، متن‌های مربوط به آن مرکز، تبلیغات و هر اطلاع دیگر به هر زبانی قابل نمایش و پخش برای گردشگر است. یکی از اهداف این پروژه این است که با تجهیز منطقه به این نشانگرها تورهایی بدون راهنمای تور و با استفاده از راهنماهای مجازی برای گردشگران به هر زبانی ایجاد کرد. با این کار هر گردشگر با تلفن همراه خود و با استفاده از نرم‌افزاری که احتمالاً در فرودگاه مقصد آن را نصب کرده است می‌تواند در منطقه به چندین تور برود. در هر مرکز با پویش نشانگر علاوه بر نمایش توضیحات و عکس‌ها و فیلم‌ها و توضیح صوتی به زبان گردشگر، روش رسیدن به نقطه بعدی نیز به طور کامل به گردشگر توضیح داده شده و بر روی نقشه نمایش داده می‌شوند. بدین ترتیب حتی می‌توان مطمئن شد که گردشگران کمترین هزینه‌ها را نیز پرداخت می‌کنند (Fuchs et al, 2012) به علاوه در تعامل با گردشگران می‌توان به سلاقی و علایق آن‌ها نیز پی برد و پیشنهادهای مناسب با آن علایق را به آن‌ها ارائه نمود و در مراجعه‌های احتمالی بعدی گردشگر در زمان‌های دیگر پیشنهاد هوشمندتری به وی داد که باعث گسترش فروش و کسب و کار در منطقه می‌شود. این طرح با توجه به نوآوری‌های موجود در آن خود یکی از جاذبه‌های گردشگری منطقه مورد اجرا خواهد شد و می‌تواند به جذب گردشگر کمک کند. علاوه بر این، کیوریسم در کاهش هزینه‌های خدمت رسانی به گردشگران تأثیر خواهد داشت و سیستمی جهت کسب اطلاعات و سلیقه‌های گردشگران که همواره پرسش تصمیم‌سازان است ایجاد خواهد کرد (chein & chang, 2009). این طرح با ایجاد ظرفیت‌های تبلیغاتی زمینه ایجاد درآمدزایی قوی برای منطقه مورد اجرا ایجاد می‌کند و بر اساس آن می‌توان بازی‌های موقعیت محور با زمینه گردشگری را توسعه داد.

کیوریسم نرم‌افزاری کارآمد، ساده و با طراحی فوق‌العاده جذاب و حیرت‌انگیز است. امکان استفاده آسان توسط عموم اقشار جامعه از این نرم‌افزار و نیز ظاهر زیبا و گرافیک موزون آن، از عوامل جذابیت نرم‌افزار کیوریسم به شمار می‌آید.

بخش‌های مختلف نرم‌افزار شامل موارد ذیل خواهد بود.

- صفحه شروع نرم‌افزار به نمایش درخواهد آمد.

- صفحه اصلی نرم‌افزار شامل :

- کلید ورود به پویشگر

- معرفی اماکن برتر

- بررسی نقشه

- تنظیمات

شکل شماره ۱: نحوه اسکن اطلاعات توسط نشانگر کیوریسم

مطالعات چندی در حوزه به کارگیری فناوری در گردشگری در سطح جهان انجام شده است که از نمونه‌های آن می‌توان به کار آقای گارتنر^۱ و همکاران (۲۰۱۰) در زمینه به کارگیری ابزارهای الکترونیک در سه بعدی سازی محیط‌های گردشگری می‌باشد. همچنین بویوکوزکان^۲ و همکاران (۲۰۱۱) در مورد کاربرد سیستم‌های هوشمند الکترونیکی در گردشگری ترکیه مطالعه و تحقیق صورت داده است.

با این که نمایه‌ها از دهه ۹۰ میلادی در کاربردهای صنعتی و تولیدی حضور داشته‌اند اما همچنان استفاده از آن‌ها در صنعت گردشگری برای بسیاری جذاب، پرسش برانگیز و مبهم است. در بسیاری از تارنماهای موجود در زمینه گردشگری از نمایه‌ها به عنوانی عاملی برای جذب گردشگر یاد می‌شود؛ به طور مثال برخی از موزه‌ها در ایالات متحده آمریکا مجهز به سیستم اطلاع رسانی از طریق نمایه است به ویژه ایالت ویرجینیا که در این زمینه پیشتاز محسوب می‌شود، این سیستم در برخی از شهرهای بزرگ استرالیا مانند سیدنی نیز مورد استفاده قرار گرفته است. جالب است بدانیم نمایه‌ها در موارد زیادی برای معرفی مراکز فرهنگی استفاده می‌شوند به طوری که حتی در مراکز آموزش کودکان به سوال "کودک شما در این مرکز چه می‌آموزد؟" با نمایه پاسخ داده شده است. از نمونه‌های جالب استفاده از نمایه، شهر ویکی (wiki town) است که طرحی از ویکی‌پدیا می‌باشد که در شهری به نام Monmouth در ولز جنوبی (بریتانیا) اجرا شده است و با پویش هر نمایه، ویکی‌پدیا توضیحات مربوط به آن مکان را در اختیار کاربر می‌گذارد (Wikipedia encyclopedia). در شهر ریودوژانیروی برزیل نیز از فناوری کیوارکد برای گردشگری استفاده شده است.

1- Gartner

2- Büyüközkan

شکل شماره ۲ و ۳: نمونه‌های استفاده از کیوریسم

جزیره کیش، یکی از مهمترین و استراتژیک ترین جزایر خلیج فارس محسوب می‌گردد که در چند دهه اخیر با رشد شهری و اقتصادی زیادی همراه بوده است. توسعه اقتصادی و ارتباطی جزیره، موجب ورود گردشگران مختلف داخلی و خارجی به منطقه شده که علاوه بر منافع برای جامعه بومی منطقه، انگیزه سرمایه گذاران برای سرمایه گذاری بیشتر در جزیره را افزایش داده است. توسعه فضاهای شهری و جاذبه‌های گردشگری، موجب ورود بیشتر گردشگران خارجی به جزیره شده است. یکی از مشکلات مناطق گردشگری که پذیرای گردشگران خارجی می‌باشد، نبود یک تورگردان متخصص و آشنا به شرایط گردشگران بین‌المللی می‌باشد. کمبود راهنمای گردشگری و درک ناقص گردشگران از توضیحات راهنمای گردشگری، موجب ایجاد نارضایتی در گردشگران شده که این مسئله می‌تواند در پایداری گردشگری بین‌المللی جزیره کیش، اثرات منفی برجای بگذارد. پروژه کیوریسم می‌تواند یکی از مهمترین و کاربردی ترین روش برای برطرف کردن این مسئله باشد. استفاده از کیوریسم سبب ایجاد یک تور گردشگری مجازی برای گردشگران خارجی خواهد بود که این گردشگران بدون نیاز به تورلیدر حقیقی و تنها از طریق گوشی تلفن همراه و نرم‌افزار کیوریسم قادر به شناسایی جاذبه‌های گردشگری و مسیرهای ارتباطی و تورها خواهند بود. با توجه به متنوع بودن گردشگران منطقه، ضرورت استفاده از فناوری‌ها از جمله ضرورت دارد. در واقع هدف از طراحی چنین پروژه‌ای ایجاد سامانه‌ای جهت رفاه حال گردشگران در یافتن اماکنی با ویژگی‌های مورد نظرشان می‌باشد، که این امر باعث هدایت و هدف‌دار کردن بازدیدهای گردشگران ایرانی و خارجی از مراکز گردشگری جزیره خواهد شد. از دیگر اهداف تحقیق ملحق شدن جزیره کیش به مجموعه‌ی محدود، اما در حال گسترش شهرهایی از کشورهای بزرگ و صنعتی دنیاست

- که از فناوری‌های روز و پیشرفته در صنعت گردشگری خود استفاده می‌کنند. این امر سبب ترویج فرهنگ پتانسیل‌های بالای گردشگری این جزیره خواهد بود.
- به طور کلی اهداف زیر را می‌توان برای این پروژه متصور بود:
- طراحی سامانه‌ای مدرن جهت رفاه حال گردشگران داخلی و خارجی
 - هدایت و سازماندهی بازدیدهای گردشگران
 - مجهر کردن به فناوری‌های شهری روز دنیا و ارتقای سطح خدمات گردشگری شهری
 - توسعه‌ی صنعت گردشگری
 - شناسایی و طبقه‌بندی اماکن گردشگری و تفریحی از جهت کیفیت ارائه خدمات
 - تهیه و مدل‌سازی گردشگری جزیره
 - ثبت نام ایران به عنوان اولین کشور استفاده کننده این فناوری در سطح منطقه

روش تحقیق

- در این پژوهش پروژه کیوریسم در گردشگری در جزیره کیش انجام خواهد شد. این پروژه در قالب طراحی یک تور گردشگری مجازی انجام خواهد شد که در این تور، گردشگران که عمدتاً گردشگران خارجی مدنظر می‌باشد، در طول مسیر با استفاده از این فناوری، با جاذبه‌های مختلف مسیر خود آشنا خواهند شد. برای پیاده‌سازی پروژه کیوریسم، نیازمند به طی چهار مرحله می‌باشد:
- ۱- در مرحله نخست جاذبه‌ها و مناطق گردشگری جزیره کیش شناسایی می‌گردند. این جاذبه‌ها شامل جاذبه‌های دریایی و ساحلی، جاذبه‌های طبیعت گردی، جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی، و جاذبه‌های شهری می‌باشد.
 - ۲- مسیر برگزاری تور گردشگری مشخص می‌گردد. تور و مسیر تعیین شده در مسیری امتداد خواهد یافت که در ابتدا جاذبه‌های مهم جزیره کیش را در بر داشته باشد و از همه مهمتر اینکه فضای لازم برای نصب نشانگرهای مرتبط با کیوریسم وجود داشته باشد.
 - ۳- تشکیل بانک اطلاعاتی جاذبه‌های گردشگری جزیره. این بانک شامل متنی کوتاه اما مفید در مورد ویژگی‌های جاذبه‌ها، تصاویر و در صورت امکان نمائنگ در مورد جاذبه، موقعیت و نقشه جاذبه، راه دسترسی و جاذبه‌های گردشگری در ادامه مسیر می‌باشد. این اطلاعات باید حداقل به دو زبان فارسی و انگلیسی باشد.
 - ۴- در این مرحله نشانگرهای کیوریسم در نزدیکی جاذبه‌های تعیین شده تور، نصب خواهد شد. اندازه این نشانگر بر حسب نوع جاذبه و فاصله شخص با جاذبه‌ها، متفاوت خواهد شد.

۵- آماده سازی نرم افزار کیوریسم. این نرم افزار پس از طراحی باید در اختیار اغلب گردشگران قرار بگیرد. در واقع این گردشگران با داشتن این ابزار قادر خواهند بود که بدون نیاز به راهنما و تورلیدر، با جاذبه های گردشگری جزیره کیش و پتانسیل های آن آشنا شوند.

منطقه مورد مطالعه

جزیره کیش یکی از مهمترین جزایر خلیج فارس است که در سالهای گذشته دارای رشد شهری بالایی بوده است و در این زمینه مسائل امنیتی و سیاسی نقش تعیین کننده ای داشته است (اسپانی، ۱۳۸۳: ۸۷). جزیره کیش علاوه بر داشتن جاذبه های شهری، یکی از مناطق مستعد در حوزه جاذبه های دریایی می باشد و مرجانها و آب سنگهای یکی از نمادهای گردشگری جزیره به حساب می آید (بهزادی، ۱۳۹۰: ۲).

یافته ها

پیاده سازی پروژه کیوریسم یک فعالیت پیچیده و طولانی و زمان بر می باشد. از آنجاییکه از این فناوری تاکنون در کشور استفاده نشده است، طراحی و پیاده سازی آن نیازمند یک مدیریت دقیق و علمی می باشد. لذا در این پژوهش به بررسی مراحل اجرای این پروژه در جزیره کیش پرداخته می شود. طبیعتاً اجرای آن توسط شهرداری و سازمان منطقه آزاد صورت خواهد گرفت.

مهمترین کار در اجرای پروژه کیوریسم، انتخاب مکانها و مسیرهایی است که بنا بود کیوریسم و نشانگرهای آن در آنجا نصب گردد. در انتخاب این مسیر، نکات زیر مورد توجه قرار گرفت:

- در انتخاب جاذبه ها به تنوع جاذبه ها و همچنین ویژگی اصلی گردشگری جزیره کیش تأکید می شود. بنابراین جاذبه های دریایی از مهمترین جاذبه های این جزیره محسوب می گردد که طبیعتاً بیشتر در مناطق مرزی جزیره قرار دارد. لذا مسیر تور برگزار شده در این تحقیق مسیر دوچرخه سواری دور تا دور کیش انتخاب گردید.

- نکته مهم دیگر، مسیری هست که گردشگران طی می کنند. در فرایند کیوریسم، زمانی که گردشگری به یک جاذبه می رسد، با اشاره نرم افزار کیوریسم موبایل به سمت نشانگر نصب شده در جاذبه، اطلاعات این جاذبه توسط نرم افزار اسکن می شود و گردشگر با استفاده از این فرایند، شناخت کافی از گردشگری منطقه پیدا خواهد کرد. ضمن اینکه این نرم افزار مسیر و جاذبه بعدی را نیز به گردشگران معرفی خواهد کرد. به همین خاطر شاید گاهی اوقات ضرورت داشته باشد که گردشگر در یک مکان متوقف شده و با نزدیکی به نشانگر و پدیده، اطلاعات بهتری از جاذبه به دست بیاورد.

- نکته مهم دیگر، اندازه نشانگرهای کیوریسم می‌باشد. میزان فاصله دریافت اطلاعات از طریق نرم‌افزار از سوی جاذبه، بستگی به اندازه نشانگرها دارد. در زمانیکه جاذبه‌ها با گردشگر و مسیر فاصله دارد، نصب نشانگرهای بزرگ مقیاس، می‌تواند در دریافت اطلاعات از روی دوچرخه یا جاده (بدون توقف یا نزدیکی گردشگر به نشانگر) به گردشگر نقش به‌سزایی داشته باشد. بنابراین برحسب فاصله گردشگر و مسیر از جاذبه، اندازه و موقعیت نشانگرها متفاوت خواهد بود. از طرفی موقعیت نشانگرها نیز به نوع جاذبه بستگی دارد.

با توجه به موارد گفته شده، مسیر دوچرخه‌سواری دور جزیره، به عنوان مسیر گردشگری مجازی و پیاده‌سازی پروژه کیوریسم انتخاب گردید. نقشه شماره ۱ این مسیر گردشگری کیوریسم را نشان می‌دهد:

شکل شماره ۲: مسیر گردشگری مجازی

قبل از نصب نشانگر، باید ابتدا نرم‌افزار کیوریسم و اطلاعات جاذبه‌ها آماده سازی گردد تا توسط نشانگر برای گردشگران قابل مشاهده باشد.

مسیر گردشگری بر مبنای کیوریسم در نقشه‌های زیر قابل مشاهده می‌باشد:

ابتدای مسیر دوچرخه‌سواری از دامون ساحلی آغاز می‌گردد. اولین جاذبه‌ای که نشانگر کیوریسم در آنجا نصب می‌گردد، آثار باستانی شهر حریره می‌باشد. از آنجا که این جاذبه در فاصله چند صد متری از مسیر قرار دارد، برای اینکه گردشگر از طریق نرم‌افزار اطلاعات را از نشانگر اسکن نماید، ضرورت دارد که نشانگر در ابعاد بزرگتر نصب گردد اما برای دره پرتغالی‌ها، به دلیل نزدیکی به مسیر، نشانگر کیوریسم در ابعاد متوسط نیز مناسب می‌باشد.

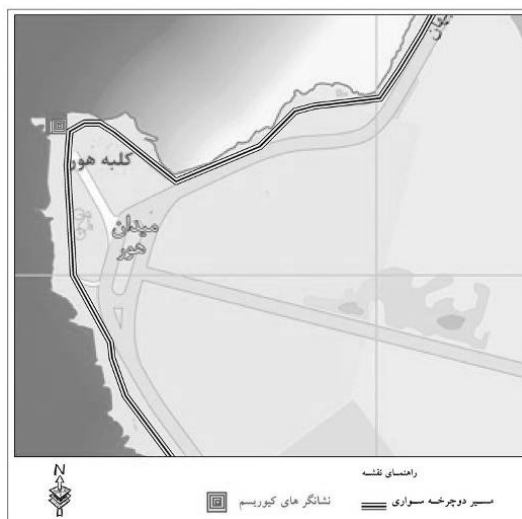
شکل شماره ۳: مسیر کیوریسم

مقصد بعدی نشانگرها، اسکله تفریحی میرمهنا می‌باشد. این اسکله از آنجاییکه این جاذبه در میان فضای سبز قرار گرفته است، مکان مناسبی برای نصب نشانگرها می‌باشد. در هر بخش نشانگرها با استفاده از اطلاعاتی که قبلا در آنها تعبیه شده است، گردشگران رابه سوی مسیرهای بعدی راهنمایی می‌کنند.

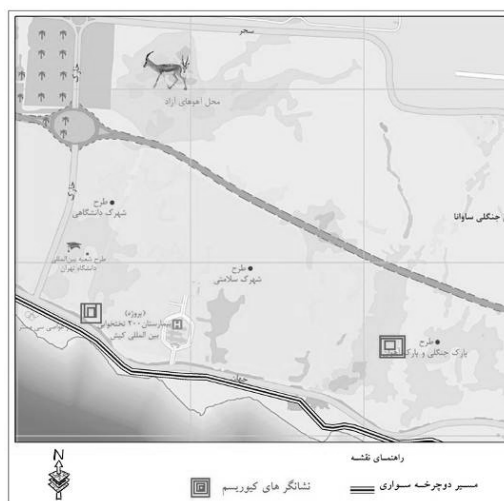
شکل شماره ۴: مسیر کیوریسم

در امتداد مسیر دوچرخه‌سواری، در غرب جزیره، کلبه هور مکان دیگری است که گردشگران از طریق نرم‌افزار کیوریسم با این آشنا می‌شوند. به دلیل نزدیکی به جاذبه، دریافت اطلاعات از طریق جاده نیز امکان پذیر است.

شکل شماره ۵: مسیر کیوریسم

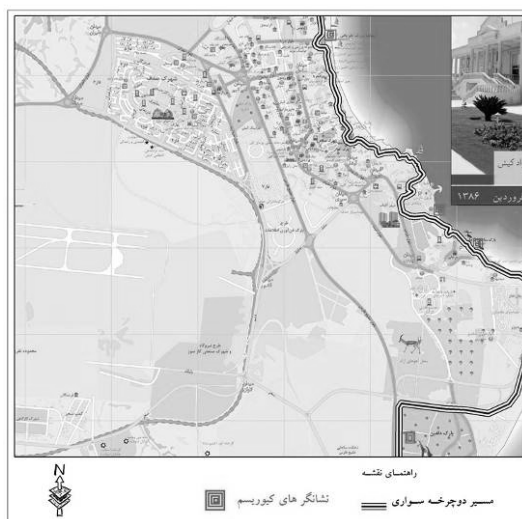
در نقشه‌های زیر ادامه مسیر دوچرخه‌سواری بر مبنای کیوریسم نمایش داده شده است. در امتداد بخش‌های مختلف جزیره، جاذبه‌هایی مثل بزرگترین لنگر دنیا، غروب کیش، کشتی یونانی و غیره دیگر جاذبه‌های مسیر تعیین شده می‌باشد. در هر یک از مسیرها و جاذبه‌های تعیین شده، گردشگر با استفاده از نرم‌افزار کیوریسم، داده‌های مرتبط با جاذبه را از نشانگرها دریافت و با مسیرها و جاذبه‌های دیگر آشنا می‌شود.

شکل شماره ۶: مسیر کیوریسم در جنوب جزیره

شکل شماره ۶: ادامه مسیر کیوریسم

شکل شماره ۷: مسیر کیوریسم در غرب جزیره

نتیجه گیری

کیوریسم فناوری جدیدی بود که هنوز در بسیاری از کشورهای جهان مطرح نشده یا در ابتدای کار به سر می برد. هدف اصلی تحقیق صرفاً معرفی این فناوری و پروژه و کارکردهای آن و اجرای نمونه آن در جزیره کیش بود. به همین خاطر نمونه‌هایی از جاذبه‌های جزیره کیش که برای نصب نشانگرهای کیوریسم شرایط مطلوب تری داشتند، انتخاب شده و به شکل یک مسیر گردشگری

مجازی طراحی گردید. در بررسی نتایج این پروژه می‌تواند داشته باشد باید ابتدا به نیروی آموزشی گردشگری در جزیره می‌باشد. راه‌اندازی فناوری کیوریسم، می‌تواند نقش تولید را برای گردشگران خارجی ایفا نماید. این مسئله موجب ایجاد صرفه جویی در هزینه‌های آموزش تولیدرها و نیروی انسانی خواهد شد. از طرفی میزان اطلاعات دریافتی از جاذبه‌های جزیره به نسبت بسیار بهتر و بیشتر از تولیدرها بود. البته همه اینها منوط به این است که اطلاعات کافی به نشانگرها داده شود. کیوریسم علاقه گردشگران را به تفریح و بازدید از سایر جاذبه‌های جزیره را افزایش می‌دهد. نصب نشانگرها، توجه گردشگران و جامعه بومی به این مسیرها به ویژه مسیر دوچرخه‌سواری را جلب خواهد کرد. بنابراین با به کارگیری این ابزار در جزیره، در میزان هزینه و زمان صرفه جویی خواهد شد. باید به این مسئله اشاره کرد به کارگیری فناوری‌های مختلف در حوزه گردشگری در هر جایی به ویژه جزیره کیش، نیازمند هماهنگی سازمانهای مختلف مرتبط با امر برنامه‌ریزی و مدیریت و گردشگری مثل شهرداری و سازمان منطقه آزاد کیش می‌باشد. هنوز استفاده از این فناوری‌ها برای مردم بومی چندان شناخته شده نیست. حتی نهادها هم اطلاع چندانی از این فناوری ندارند بنابراین طبیعی است که در صورت عدم اطلاع کافی از این ابزار، احساس نیاز ایجاد نشده و تلاشی در این زمینه صورت نمی‌گیرد. ضرورت دارد که نهادهای مربوطه سرمایه گذاری لازم برای ایجاد چنین پروژه‌ای را تامین کنند و تنها در صورت سرمایه گذاری و حمایت از سرمایه گذاران هست که این فناوری و منافع آن برای موسسات و نهادهای مختلف مرتبط با گردشگری شناخته شده و این مسئله بر افزایش سرمایه گذاری اثرات مثبتی خواهد داشت. در صورت افزایش سرمایه گذاری و برنامه‌ریزی دقیق و اشاعه فرهنگ گردشگری الکترونیک، گردشگری بین‌المللی نیز توسعه بالایی در جزیره خواهد داشت و توسعه پروژه کیوریسم، راه جدیدی را در غنی سازی گردشگری جزیره و به کارگیری راهها و روش‌های جدیدتر به منظور گسترش منافع گردشگری برای موسسات و نهادهای دولتی، آژانس‌ها، گردشگران داخلی و خارجی و مردم بومی ایجاد خواهد کرد.

منابع

- اسپنانی عباسعلی؛ (۱۳۸۳)؛ قابلیت‌های اقلیم شناختی معماری بومی (مطالعه موردی: جزیره کیش)؛ پیک نور، علوم انسانی، شماره ۲ صص ۸۴-۱۰۳
- بمانیان محمدرضا؛ پورجعفر محمدرضا؛ محمودی نژاد هادی (۱۳۸۷)؛ ارائه مدل پیشنهادی جهت پیاده‌سازی گردشگری الکترونیک در طرح‌های توسعه گردشگری روستایی (بررسی تطبیقی و ارائه مدل پیشنهادی با توجه به شرایط معاصر ایران)؛ فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۳، صص ۷۱-۸۸
- بهزادی سیامک؛ سالارپوری علی؛ درویشی محمد؛ مرتضوی محمدصدیق؛ مومنی محمد؛ (۱۳۹۰)؛ مطالعه گونه‌های فرصت طلب و سفیدشدگی مرجان *Acropora sp* جزیره کیش (خلیج فارس)؛ مجله آریان و شیلات، سال دوم، شماره ۵
1. Büyüközkan, G. Ergü, B. (2011). **Intelligent system applications in electronic tourism**; Expert Systems with Applications, Volume 38, Issue 6, June 2011, pp 6586-6598
 2. Chien-Chih Yu and Hsiao-ping Chang, “Personalized Location-Based Recommendation Services for Tour Planning in Mobile Tourism Applications”, 10th International Conference, EC-Web 2009, Linz, Austria, September 1-4, 2009. Proceedings
 3. Fuchs, M. Ricci, F. Cantoni, L. (Information and communication technologies in tourism”, Helsingborg, Sweden, January 25-27, 2012.
 4. Gärtner, M. Seidel, I. Froschauer, J. Berger, H. (2010); **The formation of virtual organizations by means of electronic institutions in a 3D e-Tourism environment** ; Matrixware Information Services GmbH, Operngasse 20b, A-1040 Vienna, Austria
 5. Kenteris, M. (2010). A mobile tourism recommender system; Dept. of Cultural Technol. & Commun., Univ. of the Aegean, Mytilene, Greece in: Computers and Communications (ISCC), 2010 IEEE Symposium on
 6. Wikipedia encyclopedia (WWW.wikipedia.com)
 7. Web site: http://www.huffingtonpost.com/2013/01/28/rio-de-janeiro-embeds-qr-codes-sidewalk_n_2566129.html

**Surveying and determining electronic tourism by using Qrism technology
(Case study: Kish island)**

*S.H. Shavarani¹, H. Faraji sabokbar², S. Khashbakht³, F. Tavafi⁴, S. M. Govahi⁵,
H. oroji⁶*

Abstract

In recent decades, using of instruments and technologies play the important role in development tourism in different countries. Qrism technology is one of the most new instruments in electronic tourism. In this technology, data of different attraction receive from machine using software of mobile. In this paper, Kish island, one of the the most important island, chose for performing Qrism project. So, it determine a tourism route adopting with cycling route and is realized position of installing machines and how receiving data. The project result show that this project can play a important role in increasing investment, reduction in time and cost tourism, develepe communication, improving of lack expert in tourism and extra.

Key words: Qrism, Kish Island, tourism.

1- BSC in information technology, Amir Kabir University (Tehran polytechnic), shavarani.sayyedhassan@gmail.com

2- Associate Prof University of Tehran

3- BSC software engineering in Amir Kabir University

4- MSc in planning tourism, University of Tehran

5- BSC in information technology, Amir Kabir University (Tehran polytechnic)

6- M.S planning tourism in Tehran University and PhD, student in Geography and Rural Planning, University of KHarazmi.

The role of political systems in the Persian Gulf states to destabilize the Persian Gulf security

Sayyed Mostafa Hashemi¹, Moslem Namdarzadeh²

Abstract

Destabilizing the security of a region of the two components is due to endogenous and Byrvnza and each of these sets of factors affect one another. In addition to being influenced by the Persian Gulf security policies that are rooted in factors outside the Functioning of the political system but also stabilize or destabilize regional security role is. There are three political systems in the Persian Gulf that have fundamental differences with each other, leading to increased instability in the region has been. This paper attempts to explain the fundamental differences between the political systems of the Persian Gulf, to illustrate the effect of destabilizing the political systems in the region.

Key words: Political System, Khalij Fars Region, Regional security

1- M.A Student of Political Geography, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, m.hashemi2006@gmail.com

2- Graduated of Political Geography, Shahid Beheshti University

Assess the status of the Persian Gulf region in promoting geopolitical status Funeral

Abu Taleb Ahmadi Arkami¹, Morteza Shamsini Ghiyasvand², Zahra Saber³, Zahra Dast Neshan⁴

Abstract

Persian Gulf region, the geopolitical and geostrategic equations always historically been the political and economic actors. The scope and impact of developments in the region and the international community have affected beyond. In the post-Cold War vision of the world economically on the global economy is heavily dependent on energy resources. Due to the vast energy reserves in the Persian Gulf states ties to the area will continue in the coming decades. In this regard, the distribution of the majority Shiites in the Persian Gulf area to act as a Key players and actors in the region and the world has provided. Shiites enjoy several advantages such as, having a strong religious, historical records, and participate in the strategic Persian Gulf region has to be remembered today as a geopolitical component. So that 70 percent of the oil-rich Persian Gulf region Shiites make up. A confluence of these categories, and the geopolitics of energy geopolitics Funeral will be remembered. In this paper we describe a method - based on an analysis of the library is trying to explain the geopolitical position of Persian Gulf Role in promoting the region's geopolitical status Funeral pay. Studies indicate that, contrary to the theory Traditional geopolitics of the Persian Gulf, marginal lands are brought. In theory, the new science of the Persian Gulf country has become Hartlnd or axis. Furthermore, the presence of the Shiite majority in the Persian Gulf region Zhyvakvnvmyk strategic and geopolitical status has added a Funeral.

Key words: geopolitics Shi'a Zhyvakvnvmy, Iran, the Persian Gulf region.

1- Chief Author: Political Geography(MA), Pyam-e-Nur University of Taleghan, Abotaleb_orkomi@yahoo.com

2- Political Geography (MA)

3- Political Geography (MA)Teacher at Payam-e-Nur University of Fuman and Shaft

4- Teacher of the Langerud Education & Training Administration

The Role of Marketing and Advertisement in the Development of National and International Tourism in the Persian Gulf Region by the Application of Destination Management System (DMS)

Dr. Abdolhamid Hajipourshoushtari¹, Reza Aslani²

Abstract

Despite the enormous potential for tourism in the Persian Gulf region, it has not reached a good point yet.

In this region, Tourism industry can be developed and improved through effective marketing instruments and parameters. Therefore, in this article, we focused on the role of marketing and advertisement in developing tourism in the Persian Gulf region by applying Destination Management System (DMS). First, we studied the capabilities, functions and interest groups of DMS. Then, we described the generation, growth and development of a DMS in Tirol area of Austria as a successful case. Afterwards, we examined the possible useful role of DMS in Tourism development and find out the obstacles of its application. Finally, we proposed some options to develop a similar system in the Persian Gulf region.

The findings of this research show that on one hand, the organizations who manage the Persian Gulf destinations and handle their marketing are not active enough. On the other hand, there are many obstacles to implement a DMS in the region since the Comprehensive Tourism Development Plan of Iran has not been implemented completely.

Key words: Destination Management System, Tourism, the Persian Gulf, Marketing, Advertisement

1- Faculty member, Cultural Heritage Higher Education Center, Iran-Tehran, Niyavaran Palace

2- M.A. student of Tourism Management, Allamatabatabayi University, Iran.Rezaaslani2020@yahoo.com

Evaluation and assessment Persian Gulf with view to integrated environmental management and coastal tourism

Zeynab Iman¹, Mahtab Ghafuri², Kaveh Kheyr Khah rahim Abad³

Abstract

Persian Gulf is most strategical environmental source in Middle East. Annually more than 150 thousand tons of oil & petroleum from leaking natural forms, the plateau operation, shipping and etc will enter this. More than 57% petroleum pollution of Persian gulf which contain shipping, more than 32% from natural leakage and plateau operating and 11% from sewage and rivers. Studies showed that the production of oil-contaminated water ports in the 2000 A.D, Manama, Mahshahr, Khark, Basra, Kuwait, Oman, Qatar, Saudi Arabia and United Arabic Emirates, respectively equivalent to 418/3, 4183/2, 28 / 6, 87/4, 10321/14/4, 0/2, 678/1, 8/1thousand tons. Reseaches show that these in this research solving main problems from Persian Gulf and presents principles of environmental managing.

Key words: Persian Gulf, Petroleum, Environment, Management

1- Chief Author, MA student in Environment, Islamic Azad University, Tehran Research & Science Branch, z.imen@ymail.com

2- MA student in Environment, Islamic Azad University, Tehran Research & Science Branch , mahtabghafoori@yahoo.com

3- MA student in Environment , Islamic Azad University, Tehran Research & Science Branch , member of the Iran Environment Evaluation Assembly.

Legal Investigation Artificial islands in the Persian Gulf the southern shores of the Persian Gulf and its impact on the environment and disrupt ecological systems

Abbas Niyazi¹, Nikta Niyazi²,

Abstract

As a crucial and strategic waterway, Persian Gulf has a special status in the realm of international and regional developments of Middle East. Perpetual military, political, economical, social, and environmental changes in this region have led to different and continual transformations and developments which demand paying further attentions to legal dimensions of various upcoming activities and challenges. Construction of artificial islands in Persian Gulf is currently one of the newest and most significant challenges. Construction of artificial islands has not been prohibited in international laws but the conventions on laws of seas mainly focus on construction of artificial islands for research and exploratory purposes. Such islands would create no right and advantage for the owner and constructor country in terms of delineation of marine borders. However, it must be also noted that although construction of artificial islands cannot be essentially recognized as an illegal act but concept of security in the modern world is not limited merely to political and military scopes. Indeed, environmental damages and devastations are among the greatest human concerns which can presume this issue as one of the most important threats to the environment in Persian Gulf. Through reviewing laws of seas and Kuwait convention, it is attempted in the present research to investigate and analyze construction of these islands with a legal approach.

Key Words: Persian Gulf, Artificial Island, Legal Investigation, Conventions on Laws of Seas, Kuwait Convention

1- Chief Author, Private Law (MA), Tehran University, abasniazi@ut.ac.ir

2- PhD student of Professional Doctorate, Islamic Azad University of Mashhad

Determination of Shoreline Position in the Dayyer Area in the Persian Gulf Using Landsat Satellite Data

Vernonsbaderan shahin, B.¹, Azarmsa, S.A², Davariparsa, K.³

Abstract

Identification of shoreline position and mapping are critical for safe navigation, coastal resource management, coastal environmental protection and sustainable coastal development. Nowadays, application of satellite data is the newest and most economical method for this purpose. In this study, satellite data and object-oriented technique are used to determine position of shoreline and to provide shoreline map. The study area is located at the Bord-khun in the Bushehr province. An image provided by TM sensor of Landsat satellite for the study area in 2012 was used for shoreline mapping in this area. At first, geometric and radiometric corrections were performed on the image. Then the study area was classified by object-oriented method and map of shoreline was provided. Finally, Kappa coefficient and overall accuracy were used to assess accuracy of applied classification. Evaluation results indicate the high accuracy of this method for shoreline mapping.

Key words: Shoreline, Object-oriented technique, Landsat, Dayyer, Persian Gulf

1- MSc Student, Department of Marine Physics, Faculty of Marine Sciences, Tarbiat Modares University, Tehran, I. R. Iran.

2- Corresponding author and Associate Professor, Department of Marine Physics, Faculty of Marine Sciences, Tarbiat Modares University, Tehran, I. R. Iran.

3- MSc Student, Department of Marine Physics, Faculty of Marine Sciences, Tarbiat Modares University, Tehran, I. R. Iran.

Contents

Determination of Shoreline Position in the Dayyer Area in the Persian Gulf Using Landsat Satellite Data/ Vernonsbaderan shahin, B., Azarinsa, S.A, Davariparsa, K.	1
Legal Investigation Artificial islands in the Persian Gulf the southern shores of the Persian Gulf and its impact on the environment and disrupt ecological systems/ Abas Niazi, Nikta Niazi	2
Evaluation and assessment Persian Gulf with view to integrated environmental management and coastal tourism/ Zeinab imen, Mahtab Ghafoori, Kaveh Kheirkhah Rahimabad	3
The Role of Marketing and Advertisement in the Development of National and International Tourism in the Persian Gulf Region by the Application of Destination Management System (DMS)/ Dr. Abdolhamid Hajipourshoushtari, Reza Aslani...	4
Assess the status of the Persian Gulf region in promoting geopolitical status Funeral/ Abu Taleb Ahmadi Arkami, Morteza Shamsini Ghiyasvand, Zahra Saber, Zahra Dast Neshan	5
The role of political systems in the Persian Gulf states to destabilize the Persian Gulf security/ Sayyed Mostafa Hashemi, Moslem Namdarzadeh	6
Surveying and determining electronic tourism by using Qrism technology (Case study: Kish island)/ S.H. Shavarani, H. Faraji sabokbar , S. Khashbakht, F. Tavafi, S. M. Govahi, H.oroji	7

Chairs of this Volume

- Dr. yousef ashrafi
- Dr. Vahid Kiyani
- Dr. Hasanali Ahmadi Fesharaki
- Dr. Shahrod Amientekhabi
- Rahim Yaghoubzadeh
- Dr Hamid Saber Farzam
- Sadra Amooee
- Mohamad Hosein Janbabanejad

In The Name Of God

The Persian Gulf Political-Cultural Studies Journal

No 7 . April -June 2016

ISSN 2423-3587

Concessionaire: Academic Center for Education, Culture and Research(ACECR)

Managing Director: RahimYaghoubzadeh

Editor in Chief: Dr. Saeed Pournali

Executive Manager: Sadra Amooee

Editor: Mohamad Hosein Janbabanejad

English Editor: Zohreh Zolfaqari

Layout & Art Designing: Zinab yousefi

Editorial Board

Dr. Hamid Ahmadi (University of Tehran)

Dr. Mohamadreza Rezvani (University of Tehran)

Dr. Seyed Saeed Hashemi (University of science and culture)

Dr. Seyed Reza Salehi Amiri(Islamic Azad University)

Dr. Ebrahim Hajiyani(University of Shahed)

Dr. Hamid Zargham Borujeni(AllamehTabatab'ei University)

Dr. GholamHeydar Ebrahimbay Salami(University of Tehran)

Dr. Mohamadhosein Imani KhoshKhu(University of science and culture)

Dr. Nasrollah Pourmohamadi Amleshi(Imam Khomeini International University)

Dr. Saeed Pournali(ACECR)

Dr. Ali Akbar Hashemi Rad(University of science and culture)

Dr. Manouchehr Jahaniyan(University of science and culture)

Rahim Yaghoubzadeh (University of Tehran)

Dr. Mohammad Reza Pourabedi (ACECR)

Dr. Heydar Janalizadeh Chubasti(University of Mazandaran)

Dr. Shahrod Amientekhabi(Institute of Higher Education, Science - Applied
Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Organization)

Address: No. 72, Second Floor, Shohaday e Zhandarmeri St.,

Fakhr e Razi Ave., Enghelab e Islami Ave., Tehran-Iran

Phone:+98 21 66491136, +98 21 66491222, Fax: +98 21 66491586

Web Site: WWW.ISTTA.IR E-Mail: persiangulf-journal@istta.ir

خواننده گرامی

در صورت تمایل به مطالعه مداوم فصلنامه «مطالعات فرهنگی و سیاسی خلیج فارس» فرم زیر را تکمیل و به نشانی دفتر فصلنامه واقع در تهران، خیابان انقلاب اسلامی، خیابان فخررازی، خیابان شهدای ژاندارمری شرقی، پلاک ۷۲، طبقه دوم، مرکز گردشگری علمی- فرهنگی دانشجویان ایران ارسال فرمائید.

اشتراک سالانه: ۲۴۰۰۰۰ ریال

تک شماره: ۶۰۰۰۰ ریال

برگ درخواست اشتراک

لطفاً نام این سازمان / اینجانب..... را در فهرست مشترکان فصلنامه «مطالعات فرهنگی- سیاسی خلیج فارس» ثبت و از شماره..... تا..... سال..... تعداد..... نسخه فصلنامه به نشانی زیر ارسال فرمائید.
نشانی و شماره تلفن:

.....
.....
.....
.....
.....

ضمناً مبلغ..... ریال حق اشتراک شماره‌های درخواستی به حساب جاری شماره ۰۱۰۴۸۳۰۸۲۰۰۰۳ بانک ملی شعبه فخر رازی واریز شده و رسید آن به پیوست ارسال می-شود.